

# Premieavvikets effekt på økonomiske resultater i Haugesund kommune 2002-2016.



Bacheloroppgave utført ved

Høgskulen på Vestlandet – Studiested Haugesund, Økonomisk- og administrativ utdanning

---

Av: Tore Balchen, Ina Rolfsdatter Øvstedal

Dette arbeidet er gjennomført som ledd i bachelorprogrammet i økonomi og administrasjon ved Høgskulen på Vestlandet og er godkjent som sådan. Godkjenningen innebærer ikke at HVL innestår for metodene som er anvendt, resultatene som er fremkommet og konklusjoner og vurderinger i arbeidet.

*Bacheloroppgavens tittel: Premieavvikets effekt på økonomiske resultater i Haugesund kommune 2002-2016*

*Tore Balchen Kandidatnummer: 27 Ina Rolfsdatter Øvstedal Kandidatnummer: 36*

*(Sign)*

*(Sign)*

Navn på veileder:

Jostein Aksdal

---

Gradering: *Offentlig*

---

## Forord

Denne bacheloroppgaven er den avsluttende oppgave i bachelorstudium, *Økonomi og administrasjon, Regnskapsprofilen* ved Høgskulen på Vestlandet.

Vi har valgt å se nærmere på regnskapsføring av pensjon i Haugesund kommune, og hvilke effekter dagens føring har hatt på kommunens økonomiske resultater.

Gjennom arbeidet har vi tilegnet oss mye ny kunnskap. Det kommunale regnskapet er et fagområde vi ikke har vært innoom i løpet av våre tre år på høyskolen, og det har bydd på utfordringer underveis. Det har vært krevende, men også utrolig spennende og lærerikt.

Vi vil rette en stor takk til Heidi Sunde, administrerende direktør i Haugesund kommunale pensjonskasse, for at hun veiledet oss inn på riktig retning da vi begynte arbeidet med oppgaven. Hun har bidratt med gode råd og veiledning når vi har trengt det. Takk til Anders Agdestein, rådgiver i regnskapsseksjonen i økonomienheten til Haugesund kommune, som ga oss ideen til oppgaven, og som ga oss tilgang til kommunens tallmateriale.

Vi vil også takke vår veileder Jostein Aksdal som har bidratt med gode råd og konstruktive tilbakemeldinger underveis.

## Abstract

After several years of increasing pension expenses in the municipalities of Norway, a regulatory change was introduced in 2002 to equalize these expenses. With this change a new concept of pension accounting arose that caused a deviation, which can be explained briefly as the difference between the net pension expense and the contributed pension premium. Municipalities were given the option to amortize this deviation over either 1 year or 15 years. The municipality of Haugesund, like most, chose the second option.

This study examines Haugesund's annual accounts and balance sheets for the years 2002-2016, to evaluate the consequences of this regulatory change on the municipality's financial performance.

We used both qualitative and quantitative methods of data collection, analysis and interpretation. The data that form the basis for our conclusion are derived from interviews, annual accounts, and pension notes associated with Haugesund municipality.

Our results show that the introduction of this deviation, and the option to amortize this deviation over several years, positively affected the municipality's net operating profit. The results also show that amortization of this deviation over one year would have given the municipality a weaker result.

## Sammendrag

Etter flere år med store uventede pensjonspremier for kommunene i Norge, ble det i 2002 innført en regelverksendring for å jevne ut disse svingningene i premiene. Med det nye regelverket oppstod begrepet «premieavvik», som kort kan forklares som differansen mellom netto pensjonskostnad og innbetalt pensjonspremie. Kommunene fikk valget om å amortisere dette premieavviket over 15 eller ett år. Haugesund kommune valgte det første alternativet, i likhet med flertallet av norske kommuner.

Vi har studert Haugesund kommunes driftsregnskap og balanse i årene 2002-2016 for å se hvilke konsekvenser denne regelverksendringen har hatt på kommunens økonomiske resultater.

Vi har benyttet oss av både kvalitativ og kvantitativ metode for datainnsamling, analyse og tolking. Dataene som danner grunnlaget for konklusjonen vår er hentet inn fra intervjuer, årsregnskap og pensjonsnoter tilknyttet Haugesund kommune.

Resultatene våre viser at innføringen av premieavvik og valget om å amortisere dette over flere år har hatt effekt på kommunens netto driftsresultat. Dagens føring gir et bedre resultat enn dersom årlig innbetalt pensjonspremie ble vist i driftsregnskapet. Resultatene viser også at å amortisere dette premieavviket over ett år ville gitt kommunen et svakere resultat enn ved dagens føring.

## Forkortelser og begreper

FKR: *Forskrift om årsregnskap og årsberetning (for kommuner og fylkeskommuner)*

HK: *Haugesund Kommune*

HKP: *Haugesund kommunale pensjonskasse*

KLP: *Kommunal Landspensjonskasse*

KOSTRA: *Kommunal og Statlig Rapportering*

SPK: *Statens pensjonskasse*

SSB: *Statistisk sentralbyrå*

TBU: *Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi*

## Innhold

Forord .....	i
Abstract .....	ii
Sammendrag .....	iii
Forkortelser og begreper.....	iv
Tabelliste .....	vii
Figurliste .....	viii
1. Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn for valg av problemstilling.....	1
1.2 Problemstilling.....	3
1.3 Haugesund kommune .....	3
1.4 KOMmunal og STATlig RApportering (KOSTRA) .....	5
1.5 Register om betinget godkjenning og Kontroll (ROBEK) .....	5
1.6 Presentasjon av HKP, KLP & SPK.....	6
2. Teori.....	7
2.1 En innføring i kommunalt regnskap .....	7
2.1.1 Kommunale regnskapsprinsipper.....	7
2.2 Premieavvik, pensjonspremie og beregnet pensjonskostnad.....	9
2.3 Driftsregnskapet .....	13
2.4 Netto driftsresultat.....	15
2.5 Pensjonskostnader og regnskapsføring.....	16
2.6 Kommunens balanseregnskap .....	17
2.7 Arbeidskapital.....	20
2.8 Likviditetsgrader og likviditetsreserve.....	20
2.9 Eksisterende litteratur.....	22
3. Metodepresentasjon .....	24
3.1 Kvantitativ metode .....	24
3.2 Kvalitativ metode .....	24
3.3 Valg av metode.....	25
3.4 Begrunnelse for metodevalg .....	26
3.5 Vurdering av metoden.....	26
3.5.1 Feil under utførelse .....	26
4. Analyse .....	27
4.1 Haugesund kommunes premieavvik, for årene 2002- 2016 .....	27
4.2. Analyse av driftsregnskapet .....	29

4.2.2 Effekten av pensjonskostnad versus premieinnbetaling på netto driftsresultat .....	29
4.2.3 Netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter .....	38
4.3 Analyse av balansen .....	39
4.3.1 Utviklingen i Arbeidskapital i kroner årene 2002 -2016, med og uten premieavvik.....	40
4.3.2 Arbeidskapitalen i prosent av driftsinntekter .....	41
4.3.3 Likviditetsgrad 1 og 2 i årene 2002 -2016 .....	45
4.4 Drøfting av resultatene i forhold til problemstillingen .....	47
5. Konklusjon .....	55
5.1 Oppsummering.....	55
5.2 Konklusjon .....	55
5.3 Avsluttende refleksjoner .....	56
Referanser .....	57
Vedlegg.....	59
Vedlegg 1 - Driftsregnskap 2002 -2016 .....	59
Vedlegg 2 - Samlet premieavvik for Haugesund kommune .....	74
Vedlegg 3 - Premieavvik for HKP .....	76
Vedlegg 4 - Premieavvik for KLP .....	78
Vedlegg 5 - Premieavvik for SPK.....	80
Vedlegg 6 - Balanseregnskap 2002- 2016.....	83
Vedlegg 7 – Intervjuspørsmål.....	90



## Tabelliste

Tabell 1 - Eksempel på driftsbudsjett .....	11
Tabell 2- Eksempel på driftsregnskap.....	12
Tabell 3 - Fullstendig driftsregnskap 2016 .....	14
Tabell 4 - Beregning av pensjonskostnad.....	17
Tabell 5 - Oversikt balansen 2016 .....	18
Tabell 6 - Arbeidskapital 2016.....	19
Tabell 7 - Likviditetsgrader 2016 .....	19
Tabell 10 - Likviditetsgrad 1 sett bort i fra premieavvik.....	19
Tabell 11 - Premieavviket for Haugesund kommune 2002-2016. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap .....	27
Tabell 12 - Driftsregnskap som viser endring i netto driftsresultat. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap .....	30
Tabell 13 - Netto driftsresultat alle tre metodene. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap.....	32
Tabell 14 - Netto driftsresultat: Dagens føring og ett års amortisering. Kilde Haugesund kommunes årsregnskap .....	34
Tabell 15 - Netto driftsresultat: Dagens føring og føring av innbetalt pensjonspremie. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap .....	36
Tabell 16 - Netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter. Kilde: SSB.no og Haugesund kommunes årsregnskap .....	38
Tabell 17 - Arbeidskapital i kroner. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap .....	40
Tabell 18 - Arbeidskapitalen i prosent av driftsinntekter. Kilde: SSB.no og Haugesund kommunes årsregnskap .....	41
Tabell 19 - Arbeidskapital eks premieavvik sammenligning. Kilde: SSB.no.....	43
Tabell 20 - Likviditetsgrad 1 og 2 i årene 2002-2016. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap .....	45
Tabell 21 - Netto driftsresultat 2002-2016 total forskjell .....	49
Tabell 22 - Netto driftsresultat ved amortisering over ett år versus dagens føring. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap .....	52
Tabell 23- Netto driftsresultat dagens føring versus ingen regelendring. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap .....	53

## Figurliste

Figur 1 - Akkumulert premieavvik og sum amortiseringskostnad 2002-2016. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap .....	28
Figur 2 - Årlig premieavvik og amortiseringskostnad 2002-2016. Kilde: Haugesundkommunes årsregnskap .....	29
Figur 3 - Netto driftsresultat 2002-2016. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap .....	33
Figur 4 - Netto driftsresultat: Dagens føring og 1 års amortisering. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap .....	35
Figur 5 - Netto driftsresultat for Haugesund kommune 2002- 2016. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap .....	37
Figur 6 - Netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter. Kilder: SSB.no og Haugesund kommunes årsregnskap .....	39
Figur 7 - Arbeidskapital i kr. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap .....	41
Figur 8 - Arbeidskapital i prosent av driftsinntekter. Kilde: SSB.no og Haugesundkommunes Årsregnskap .....	42
Figur 9 - Sammenligning av arbeidskapital ekskl premieavvik i prosent av driftsinntekter. Kilde: SSB.no .....	44
Figur 10 - Likviditetsgrad 1. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap .....	45
Figur 11 - Likviditetsgrad 2. Kilde: Haugesund kommunes driftsregnskap .....	46

# 1. Innledning

## 1.1 Bakgrunn for valg av problemstilling

Den årlige premien for pensjonene varierer betydelig fra år til år, noe som kan gjøre det krevende å fastsette et budsjett i balanse. Etter en relativt høy økning i pensjonskostnadene i kommunesektoren i årene 1999-2001, kom det i 2002 en regelverksendring for føring av pensjon i kommunen (Kommunal-og regionaldepartementet, 2002).

Til og med 2001 skulle regnskapene belastes direkte for betalt pensjonspremie, mens man fra 2002 kunne velge å fordele kostnaden mer jevnt over 15 år eller alternativt over ett år. Regelverksendring krevde at Haugesund kommune måtte ta et valg sammen med resten av kommune- Norge, om hvordan de ville føre pensjonen i sitt regnskap i årene som kom.

Formålet med denne oppgaven er å se nærmere på Haugesund kommune (heretter kalt HK), og det valget de tok i 2002, angående deres praksis med føring av pensjon.

Kommunene har ansvaret for pensjonen til sine ansatte. De benytter seg av en såkalt ytelsesbasert pensjon. Dette innebærer at kommunene må garantere en viss prosentsats av lønn i pensjon.

For å jevne ut svingningene i premiene ble det med bakgrunn i Norsk regnskapsstandard, men med flere tilpasninger til kommunale regnskapsregler, gitt anledning til å fordele premietoppene over flere år. Denne regelendringen skulle bidra til økt stabilitet og mer forutsigbare budsjetttrammer for den enkelte kommune (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014).

Vi ønsker å undersøke hvilke effekter regelendringen har hatt på kommuneøkonomien, og fokuserer på kommunens netto driftsresultat i årene 2002-2016. Vi vil studere hvordan Haugesund kommunes netto driftsresultat ville sett ut disse årene dersom kommunen hadde valgt annerledes, samt om regelendringen aldri hadde funnet sted.

De nye reglene for regnskapsføringen av pensjonsutgiften fungerer slik at kommunene utgiftsfører en regnskapsmessig beregnet pensjonskostnad istedenfor faktisk innbetalt pensjonspremie, slik som en gjorde før. Den beregnede kostnaden vil normalt være forskjellig fra den betalte premien. For å sikre at det blir samsvar mellom regnskapsførte (beregnete) pensjonskostnader og betalte premier må kommunene også utgiftsføre differansen

(premieavviket) mellom innbetalt premie og beregnet pensjonskostnad. Dette kalles amortiseringskostnaden og kommer i tillegg til den beregnede pensjonskostnaden (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014).

Kommunene kan velge om de vil utgiftsføre premieavviket over ett år eller over de neste sju årene med 1/7 del hvert år.

Da ordningen kom i 2002 var amortiseringstiden 15 år. I 2011 gikk den ned til 10 år, og i 2015 ble den satt til sju år. Bakgrunnen for endringen i amortiseringstiden er en raskere kostnadsføring av oppstått premieavvik, slik at oppbyggingen av premieavvik i kommune-Norge reduseres (kommunal- og regionaldepartementet, 2013). HK har som flertallet av norske kommuner valgt å amortisere premieavviket over flere år (Fagforbundet, 2011), og på denne måten skyve kostnaden foran seg.

Det har de siste årene vært en sterk vekst i pensjonspremiene som kommunene betaler inn til pensjonsordningene. Nivået på pensjonspremiene må sees i sammenheng med økt levealder, høy lønnsvekst, lavt rentenivå og behov for å styrke soliditeten i pensjonsordningene.

Pensjonspremiene har over flere år vært høyere enn de regnskapsmessige pensjonskostnadene. Dette har gitt en oppbygging av et akkumulert premieavvik i regnskapene i perioden 2002–2014. Ved utgangen av 2014 var det akkumulerte premieavviket i kommune Norge på om lag 32,7 milliarder kroner (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2016). Premieavviket som oppstod i 2015 var betydelig lavere enn amortiseringskostnadene samme år. Dette førte til en reduksjon i det akkumulerte premieavviket i 2015, som ved utgangen av året var på om lag 30 milliarder kroner (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2016).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har dermed måttet stramme inn på de økonomiske forutsetningene for beregning av de regnskapsmessige pensjonskostnadene (blant annet langsiktig lønnsvekst, diskonteringsrente og avkastning). Dette har vært nødvendig for på lang sikt å kunne oppnå et bedre samsvar mellom nivået på de årlige pensjonspremiene og nivået på de regnskapsmessig beregnede kostnadene.

Departementet vil på nytt stramme inn noe på de økonomiske beregningsforutsetningene for regnskapsåret 2017 (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2016).

## 1.2 Problemstilling

Når regelverksendringen kom i 2002 tok Haugesund Kommune et valg om å amortisere differansen mellom innbetalt pensjonspremie og regnskapsmessig beregnet pensjonskostnad over 15 år. Dette valget kan potensielt ha skapt likviditetsproblemer for kommunen da det påvirker kommunens netto driftsresultat og omløpsmidlene i balansen.

Vår problemstilling er:

*«Hvilke konsekvenser har regelverksendringen fra 2002, som påla kommunen å utgiftsføre den beregnede pensjonskostnaden istedenfor innbetalt premie, hatt på Haugesunds kommunes økonomiske resultater? Og hvordan ville økonomien sett ut dersom kommunen hadde valgt å amortisere premieavviket over ett år?»*

## 1.3 Haugesund kommune

I denne oppgaven har vi valgt å rette fokuset mot HK, en relativt stor kommune på vestkysten av Norge i fylket Rogaland og som inngår i halvøya man kaller Haugalandet.

HK har i mange år hatt en svært ustabil økonomi. En av årsakene til dette er den såkalte Terra-skandalen. Gjennom artikler fra Finansavisen i slutten av 2007 kom det fram at et antall norske kommuner hadde valgt å investere i finansielle instrumenter, såkalte CDO-er (Collateralized Debt Obligation) med meglerselskapet Terra Securities ASA som rådgivende og utførende finansinstitusjon, og hvor verdiene etter hvert viste seg å falle dramatisk.

Kommunene ble derfor påført titalls millioner i papirtap (Mellempvik, Gårseth-Nesbakk & Mauland, 2014, s. 304). Rana, Hattfjelldal, Hemnes og Narvik var de første kommunene i søkelyset, men senere fant man ut at flere kommuner, Haugesund inkludert, hadde gjennomført lignende investeringer. Konsekvensene var et tap på rundt 130 millioner for HK og ulike innsparinger i kommunebudsjettet (Ringodd, 2014)

Som følge av ustabil økonomi havnet HK på det som kalles ROBEK-listen den 12.07.2010 (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2016). ROBEK står for Register om betinget godkjenning og kontroll, og beskrives på Regjeringen sine sider som (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2016):

Et register over kommuner og fylkeskommuner som er i økonomisk ubalanse. Kommuner og fylkeskommuner i ROBEK må ha godkjenning fra Kommunal- og

moderniseringsdepartementet for å kunne foreta gyldige vedtak om låneopptak eller langsiktige leieavtaler, samt at lovligheten av budsjettvedtakene skal kontrolleres

HK valgte å amortisere premieavviket over 15 år etter regelverksendringen i 2002. Tapet fra Terra-skandalen har satt sine spor, og kommunen har i mange år slitt med underskudd i sine driftsregnskap. Allikevel kan man ikke kun legge skyld på Terra-skandalen når det gjelder kommunens underskudd, da andre faktorer også har spilt en rolle. Kommunen hadde svak økonomi i flere år før Terra-skandalen.

I 2014 hadde kommunen et underskudd på over 60 millioner kroner og ifølge rådmannen den gang var svakere skatteinngang, lavere rammetilskudd fra staten, mindre renteinntekter og høyere pensjonsutgifter enn antatt noen av årsakene til det dårlige resultatet (Ringodd, Underskudd på 63,3 millioner kr , 2015). I 2016 har kommunen derimot et positivt driftsresultat på kr 103 251 000. Regnskapsåret 2016 har vært svært godt for kommunen og det kan se ut som at Haugesund kan være ute av ROBEK-listen når regnskapet for 2016 er godkjent og vedtatt, dersom de velger å nedbetale det akkumulerte underskuddet sitt. Nedenfor vises kommunens netto driftsresultat i årene 2002-2016. Her ser man at kommunen har hatt ustabile driftsresultater, med underskudd enkelte år og overskudd andre år. Spesielt perioden 2007-2014 viser svake resultater samtlige år.

<i>NETTO DRIFTSRESULTAT</i>	<b>1106 Haugesund</b>
2002	-25 158 230
2003	10 836 573
2004	24 761 183
2005	1 075 753
2006	94 406 000
2007	-38 689 000
2008	-37 855 000
2009	163 000
2010	-17 189 000
2011	17 560 000
2012	252 000
2013	-14 391 000
2014	-66 713 000
2015	48 657 000
2016	103 251 000

I oppgaven har vi sett på tall fra Kommunens årsregnskap, de ulike pensjonskassene tilknyttet HK, og offisielle tall fra statistikkverktøyet KOSTRA som man finner på SSB sine hjemmesider.

HK har per 2016 et brutto akkumulert premieavvik på over 374 millioner kroner.

Premieavviket det året regelverksendringen ble innført var på om lag 17 millioner kroner.

Med andre ord har premieavviket økt med over 350 millioner kroner på 14 år.

#### 1.4 KOrmmunal og SStatlig RApportering (KOSTRA)

Kommunal og Statlig Rapportering, heretter kalt KOSTRA er et nasjonalt informasjonssystem som gir styringsinformasjon om kommunal virksomhet.

KOSTRA administreres av statistisk sentralbyrå (SSB) men kommunene selv har plikt til å rapportere korrekt. KOSTRA har vært den viktigste kilden til tallmateriale til oppgaven.

KOSTRA har siden det ble lansert blitt et godt innarbeidet begrep i kommune Norges rapportertingssammenheng (Mellemvik et al., 2012, s. 164). Med KOSTRA forsøker staten å frambringe informasjon som er relevant, pålitelig og sammenlignbar angående kommunenes prioriteringer, produktivitet og dekningsgrader. I KOSTRA finner man alt i fra kommunenes regnskapstall til finansielle nøkkeltall. Det er mulig å sammenligne kommuner med hverandre og finne fram til det man er ute etter ved hjelp av statistiske modeller, tabeller og diagrammer. For oppgaven har det vært viktig å kunne finne fram til kommunens driftsregnskap og balanse for årene 2002-2016. Kommunene er pliktige til å innrapportere regnskapstall til KOSTRA, men for å kvalitetssikre oppgaven ble tallmaterialet fra KOSTRA sammenlignet med kommunens egne årsregnskap. Det er verdt å merke seg at tallene på KOSTRA er i hele tusen og vil derfor avvike noe fra de faktiske regnskapstallene til HK.

#### 1.5 Register om betinget godkjenning og Kontroll (ROBEK)

ROBEK er som nevnt, et register for kommuner og fylkes kommuner i økonomisk ubalanse.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet setter kommunen under statlig kontroll av kommuneøkonomien, blant annet ved at fylkesmannen må godkjenne alle låneopptak og langsiktige leieavtaler. I tillegg skal fylkesmannen ha kontroll med at kommunestyret sine budsjettvedtak er lovlige (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2016). Før de nye reglene i kommuneloven kom i 2001, måtte alle kommuner og fylkeskommuner ha denne godkjenningen fra departementet. Med de nye reglene, ble godkjenningsordningen avgrenset til å omfatte kommuner og fylkeskommuner med økonomisk ubalanse. Registeret er ment som ett styringsverktøy fra staten, som skal sørge for at den politiske og administrative ledelsen i kommunene holder orden på økonomien (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2016). Bestemmelsen rundt statlig kontroll og godkjenning av

økonomiske forpliktelser finner vi i KommuneLoven (1993) § 60.1

En kommune blir oppført i ROBEK hvis:

- a. kommunestyret har vedtatt å fastsette et årsbudsjett uten at alle utgifter er dekket inn på budsjettet
- b. kommunestyret har vedtatt å fastsette en økonomiplan uten at alle utgifter er dekket inn på økonomiplanen
- c. kommunestyret har vedtatt at et regnskapsmessig underskudd skal fordeles ut over det påfølgende budsjettår etter at regnskapet er fremlagt (2 år)
- d. kommunen ikke følger vedtatt plan for dekning av underskudd

Dersom kommunen oppfyller ett av de overnevnte vilkårene, havner de på ROBEK listen. Underskudd på årsregnskapet som ikke kan dekkes på budsjettet i det år regnskapet legges fram, skal føres opp til dekning i det følgende års budsjett. Altså må det skje innen 2 år jf. kommuneloven § 48.4. Det er rom for at kommunestyret kan vedta at underskuddet skal dekkes over ytterligere 2 år jf. kommuneloven § 48.4, men det vil da innebære at kommunen blir registrert i ROBEK. Når en blir registrert i ROBEK er det i utgangspunktet for de 4 neste budsjettårene jf. kommuneloven § 60. men kommunene blir ikke automatisk utmeldt etter endte 4 år, økonomien må først friskmeldes.

## 1.6 Presentasjon av HKP, KLP & SPK

HK betaler pensjon for sine ansatte til tre ulike pensjonskasser. De tre kassene er Haugesunds kommunale pensjonskasse (heretter HKP), Kommunal Landspensjonskasse (heretter KLP) og Statens pensjonskasse (heretter SPK). Gjennom sine fagforeninger har de ulike yrkesgruppene sine pensjonskasser. Sykepleiere i kommunen har pensjonsavtaler hos KLP, mens undervisningspersonale har pensjonsavtale hos SPK. Øvrige ansatte i kommunen har pensjonsavtaler med HKP (Haugesund kommunale pensjonskasse, 2012).

Kommunen utgiftsfører hvert år beregnede pensjonskostnader til de ulike kassene, istedenfor årlig betalt premie. Den beregnede pensjonskostnaden er stort sett ulik fra den betalte premien. Kommunen får dermed tre premieavvik hvert år som må utgiftsføres.



## 2. Teori

### 2.1 En innføring i kommunalt regnskap

Når det kommer til kommunalt regnskap er det viktig å vite forskjellene fra privat regnskap. En sier gjerne at skillet mellom privat regnskap og et kommunalt regnskap er at private regnskap anses som resultatorienterte (Engelsåstrø, 2015, s. 31). Formålet med et privat regnskap er å trekke kostnader fra inntekter og deretter stille det opp i en balanse ved periodens slutt. Det kommunale regnskapet derimot anses som finansielt orientert. Ifølge Engelsåstrø (2015, s. 31) vil det si at man ikke studerer resultatet, men er mest opptatt av den finansielle siden ved å drifte en kommune. Fokuset er på de betalbare størrelsene knyttet til anvendelse av midler (utgifter og utbetalinger) og anskaffelse av midler (inntekter og innbetalinger). En kommune har helt andre formål enn for eksempel en privat bedrift. Kommunen har som formål å gi innbyggerne sine mest mulig velferd og best mulige tilbud innenfor gitte sektorer hvorav formålet for private bedrifter er å skape størst mulig overskudd for eiere og investorer (Engelsåstrø, 2015, s. 55) .

#### 2.1.1 Kommunale regnskapsprinsipper

De kommunale regnskapsprinsippene beskrives i forskrift om årsregnskap og årsberetning for kommuner og fylkeskommuner av 2001(FKR). Denne forskriften er svært sentral for kommunalt regnskap og sammenlignes gjerne med regnskapslovens betydning for regnskap i privat sektor (Engelsåstrø, 2015, s. 44). Når det gjelder de kommunale regnskapsprinsippene står paragraf 7 i FKR sentralt. I denne paragrafen finner vi de grunnleggende regnskapsprinsippene (Engelsåstrø, 2015, s. 45) .

FKR. § 7 sier at «all tilgang og bruk av midler i løpet av året som vedrører kommunens og fylkeskommunens virksomhet skal fremgå av driftsregnskapet eller investeringsregnskapet». Dette prinsippet kalles *arbeidskapitalprinsippet* og det regnes som et fundamentalt prinsipp for et finansielt orientert regnskap. Med dette menes at kommunens inntekter, innbetalinger, utgifter og utbetalinger skal veien enten om drifts- eller investeringsregnskapet (Engelsåstrø, 2015, s. 45). Regnskapsføring av premieavvik og senere amortisering av dette fremstår dermed som et unntak fra arbeidskapitalprinsippet (Sunde, 2014, s. 81).

Ifølge FKR. § 7 regnskapsføres alle kjente utgifter, utbetalinger, inntekter, inntekter og innbetalinger brutto. Dette kalles gjerne for *bruttoprinsippet*, og det sier litt om at beløpene

skal føres uavkortet. Prinsippet gjelder også for «interne finansieringstransaksjoner» som gjerne oppstår ved avsetning til og bruk av fond (Engelsåstrø, 2015, s. 45).

FKR. § 7 sier at «alle kjente utgifter, utbetalinger, inntekter og innbetalinger i året skal tas med i årsregnskapet for vedkommende år, enten de er betalt eller ikke når årsregnskapet avsluttes.» Dette kalles for *anordningsprinsippet*, og er svært sentralt i denne oppgaven og utdyper hvilket regnskapsår utgifter/utbetalinger og inntekter/innbetalinger som skal regnskapsføres (Engelsåstrø, 2015, s. 45). Premieavviket og amortisering av dette er et unntak fra anordningsprinsippet ved at dette ikke er å anse som utgifter og inntekter i lovverkets forstand (Sunde, 2014, s. 86) Det er med bakgrunn i FKR § 7 kritikken rundt regelendringen er rettet «Betaling av pensjonspremie til for eksempel KLP skal derfor, jfr. forskriftens § 7, føres som utgift i kommunens driftsregnskap. En balanseføring av deler av pensjonspremien vil stride mot anordningsprinsippet.» Skriver Norges kommunerevisorforbund (NKRF) i et debattinnlegg i Kommunal rapport (2002)

Leder for NKK (Norges kemner- og komuneøkonomers forbund) Ole Rødal skriver i en høringsuttalelse (Rødal, 2013):

NKK ønsker at hele ordningen med premieavvik burde vært avviklet, og at betalt premie kommer frem som årets utgift. Vi mener dagens ordning er et brudd med det finansielt orienterte kommuneregnskapet, og anordningsprinsippet, som er et av de grunnleggende regnskapsprinsippene i kommunalt regnskap. Det er pensjonspremien som er å anse som bruk av midler, og som skal regnskapsføres i bevilgningsregnskapet i samsvar med arbeidskapitalprinsippet. Regnskapsføring av premieavvik og senere amortisering er ikke tilgang/avgang av midler, og er i strid med arbeidskapitalprinsippet.

Med de nye reglene ser det i utgangspunktet ut som om kommuneregnskapet blir belastet med netto pensjonskostnad, og at de dermed ikke viser hele pensjonsutgiften slik anordningsprinsippet og arbeidskapitalprinsippet krever. Det som imidlertid er spesielt med regnskapsføring av pensjon i kommuneregnskapet, er at avviket mellom pensjonskostnaden og pensjonspremien skal reverseres (Sunde, 2014, s. 287). Vi går nærmere inn på dette i det neste kapitlet.

De resterende regnskapsprinsippene er *beste estimat, god kommunal regnskapsskikk* (GKRS) og *forsiktighetsprinsippet*. I denne oppgaven utdypes ikke disse prinsippene, da de ikke er relevant for premieavviket.

## 2.2 Premieavvik, pensjonspremie og beregnet pensjonskostnad

Hvert år må kommunen, som arbeidsgiver, betale inn en pensjonspremie til pensjonskassene for å dekke fremtidige pensjonsutbetalinger. Pensjonspremiene blir som nevnt i kapittel 1.1 beregnet ut fra forutsetninger om avkastning, lønnsoppgjør, levealder med mer.

Beregningen av netto pensjonskostnader er fastsatt av finansdepartementet og er basert på prinsipper fastlagt i en regnskapsstandard som skal gi en fornuftig og jevn fordeling av pensjonskostnaden over tid (Engelsåstrø, 2015, s. 96). Beregningen forteller hva pensjonspremien burde vært, hvis året var et normalår. Beregningen av pensjonskostnadene utføres av egne fagfolk, forsikringsaktuarer, i tråd med anerkjente faglige standarder jf. § 13 i FKR. Forskriften regulerer hvordan kommunene skal beregne og føre pensjonskostnader og pensjonsforpliktelser. Dette for å være i samsvar med god regnskapsskikk etter kommuneregnskapsreglene.

Netto pensjonskostnader legger til grunn stabile og langsiktige forutsetninger om diskonteringsrente, forventet avkastning på pensjonsmidler, lønnsvekst og forventet G-regulering. Forutsetninger om dødelighet, uførhet, frivillig avgang og forventet AFP uttak tas også med.

Pensjonskassenes aktuarer beregner den egentlige pensjonskostnaden, premieinnbetalingen. Forutsetningene for beregningen av pensjonspremien er ikke de samme som benyttes ved beregningen av netto pensjonskostnad. Det oppstår dermed et avvik og dette avviket er premieavviket.

Premieavvik er med andre ord differansen mellom netto pensjonskostnader og innbetalt pensjonspremie. Pensjonskostnaden representerer den størrelsen kommunen skal kostnadsføre i driftsregnskapet/driftsbudsjettet, mens premieinnbetalingen er det kommunen faktisk betaler til pensjonskassene. Premieavviket kan være positivt eller negativt. Ved et positivt premieavvik har premieinnbetalingen vært større enn pensjonskostnaden det året, og motsatt ved et negativt avvik. I det enkelte år utgiftsføres årets pensjonspremie, men i tillegg bokføres forskjellen mellom årets premie og årets beregnede pensjonskostnad, altså

premieavviket (Engelsåstrø, 2015, s. 96). Summen av disse to posteringene blir følgelig lik beregnet pensjonskostnad. Premieavviket skal reverseres, gjøres dette året etter vil pensjonskostnaden likevel bli lik pensjonspremien når disse to årene ses under ett. Alternativt kan en som nevnt i kapittel 1.1 fordele disse utgifts eller inntektspostene med 1/7 (før 1/15 og 1/10) av opprinnelig premieavvik inntil det enkelte års premieavvik er amortisert i balansen. Det er opp til kommunen selv å velge hvilket alternativ de ønsker å benytte, og det er anledning til å endre amortiseringsperiode etter noen år. Dersom man har valgt å amortisere premieavviket over sju år, kan en endre prinsipp til ett år om noen år, eller omvendt (Sunde, 2014, s. 287). Dersom HK skal endre amortiseringstid, altså å gå over til å føre premieavviket over ett år, må de først ha en sterk økonomi. Å legge om til å ta premieavviket inn i regnskapet året etter at det har oppstått, koster penger ved at det oppsamlede avviket må tas inn i regnskapet.

**Premieavviket kan illustreres med følgende eksempel:**

Kommunen utarbeider årlig et budsjett for det kommende året, som vedtas av kommunens bystyre. Budsjettet regnes som kommunens økonomiske styringsverktøy, for eksempel må enhver utbetaling ha hjemmel i budsjettet. (Engelsåstrø, 2015, s. 41). Budsjettet er en bindende plan for kommunens midler og skal omfatte hele kommunes virksomhet samtidig som det skal være realistisk jf. kommuneloven (1993) §46.

Budsjettet skal være i balanse, som betyr at det ikke kan budsjetteres med underskudd.

Kommunen skal budsjettere med et driftsresultat som minst er tilstrekkelig til å dekke renter, avdrag og nødvendige avsetninger.

Her vises ett tenkt budsjett for HK i år 20X1.

Driftsbudsjett Haugesund kommune	20X1
<b>Driftsinntekter:</b>	
Brukerbetalinger	62 000 000
Andre salgs- og leieinntekter	152 000 000
Overføringer med krav til motytelse	125 000 000
Rammetilskudd fra staten	230 100 000
Andre statlige overføringer	117 000 000
Andre overføringer	800 000
Skatt på inntekt og formue	570 000 000
Eiendomsskatt	26 000 000
<b>SUM DRIFTSINNEKTER</b>	<b>1 282 900 000</b>
<b>Driftsutgifter:</b>	
Lønnsutgifter	640 000 000
Andre Sosiale utgifter	104 400 000
Pensjonskostnad	75 300 000
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon	180 700 000
Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon	67 000 000
Overføringer	165 000 000
Avskrivninger	17 000 000
Fordelte utgifter	20 000 000
<b>SUM DRIFTSUTGIFTER</b>	<b>1 269 400 000</b>
<b>BRUTTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>13 500 000</b>
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	42 000 000
Mottatte avdrag på lån	200 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSINNEKTER</b>	<b>42 200 000</b>
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	45000000
Avdragsutgifter	25 000 000
Utlån	60 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSUTGIFTER</b>	<b>70 060 000</b>
RESULTAT EKSTERNE FINANSIERINGSTRANSAKSJONER	- 27 860 000
Motpost avskrivninger	17 000 000
<b>NETTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>2 640 000</b>

Tabell 1 - Eksempel på driftsbudsjett

Vi ser at kommunen har budsjettert med en pensjonskostnad på 75 300 000 kr. Netto driftsresultat er budsjettert med på 2 640 000kr.

Her har vi valgt å vise pensjonskostnaden tydelig ved å gi den en egen postering, mens den vanligvis vil ligge inne i posten sosiale utgifter.

Året 20X1 er gått, og selv om det normalt oppstår noen avvik i løpet av året mellom budsjettertetall og regnskapstall, har vi i dette eksempelet valgt å bruke de samme tallene i regnskapet som vi brukte i budsjettet for å bedre illustrere premieavviket, uten andre avvik.

Driftsregnskap Haugesund kommune	Dagens føring 20X1	Regnskapsført innbetalt premie 20X1
<b>SUM DRIFTSINTEKTER</b>	1 282 900 000	1 282 900 000
Andre sosiale utgifter	104 400 000	104 400 000
Premieinnbetaling	99 300 000	99 300 000
Premieavvik	- 24 000 000	
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon	180 700 000	180 700 000
Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon	67 000 000	67 000 000
Overføringer	165 000 000	165 000 000
Avskrivninger	17 000 000	17 000 000
Fordelte utgifter	20 000 000	20 000 000
<b>SUM DRIFTSUTGIFTER</b>	1 269 400 000	1 293 400 001
<b>RESULTAT EKSTERNE FINANSIERINGSTRANSAKSJONER</b>	- 27 860 000	- 27 860 000
Motpost avskrivninger	17 000 000	17 000 001
<b>NETTO DRIFTSRESULTAT</b>	2 640 000	-21 360 000

Tabell 2- Eksempel på driftsregnskap

Vi har valgt å bytte ut posten pensjonskostnad som ble vist i budsjettet, med premieinnbetaling og premieavvik. Beregnet pensjonskostnad er lik differansen mellom disse. Vi ser at aktuarene har truffet innertier når det gjelder den beregnede pensjonskostnaden. Den ble akkurat som budsjettert på kr 75 300 000 (99 300 000 – 24 000 000). Derimot ble premieinnbetalingen for år 20X1 kr 99 300 000, en del større enn pensjonskostnaden. HK får dermed et positivt premieavvik på kr 24 000 000 dette året som inntektsføres i regnskapet. Denne inntektsføringen gir dermed ett nettodriftsresultat på kr 2 640 000 akkurat som budsjettert.

I praksis betaler kommunen inn 24 000 000 kr mer til pensjonsleverandørene enn det som regnskapsføres, det er ikke samsvar mellom kommunens driftsregnskap og regningen som betales.

I kolonnen til høyre vises det hvordan netto driftsresultat hadde sett ut dersom pensjonskostnaden var lik premieinnbetalingen. Når vi nå ser at vi går fra et positivt netto driftsresultat på 2,6 millioner til et regnskapsmessig underskudd på ca. 21,4 millioner dersom regnskapet hadde visst den betalte regningen, skjønner vi at dette kan skape

likviditetsproblemer for kommunen.

Som nevnt tidligere skal premieavviket i tillegg utgiftsføres over de sju neste årene for å få samsvar mellom de regnskapsførte pensjonskostnadene og betalte premier på sikt.

I vårt eksempel vil det si at fra 20X2 skal kommunen utgiftsføre en amortiseringskostnad på 3 428 571kr, altså 1/7 av årets (20X1) premieavvik på 24 000 000 kr, frem til år 20X8.

Siden ordningen ble innført i 2002, har HK hvert år hatt et positivt premieavvik. Dette avviket har dermed blitt inntekter. Her er det viktig å merke seg at disse inntektene ikke medfører noen innbetalinger. Kommunen bør unngå å bruke premieavviket i driften da det som nevnt er en inntekt uten innbetaling. Inntekter fra premieavviket burde alltid settes av i et eget disposisjonsfond slik at en kan bruke det senere år dersom premieavviket blir negativt. Virkeligheten er at når kommuneregnskapet viser merforbruk, må kommunen følge strykingsbestemmelsene jf. § 9 i FKR, og bruke de kunstige inntektene fra premieavviket til å redusere merforbruket (Engelsåstrø, 2015, s. 133). Dette har vært tilfellet i HK. Vi får et fremførbart underskudd som ikke vises i regnskapet.

### 2.3 Driftsregnskapet

I denne oppgaven har vi valgt å legge mest fokus på kommunens driftsregnskap, som er en del av kommunens årsregnskap. Det er her en finner kommunens netto driftsresultat, hvor vi har sett hvilken effekt premieavviket har på kommunens økonomiske resultater. Følgende krav gjelder om hva kommunens driftsregnskap skal omfatte i FKR § 3 (2001):

Alle løpende inntekter og innbetalinger i året.

Løpende inntekter og innbetalinger avsatt i tidligere regnskapsår som er anvendt i regnskapsåret.

Anvendelsen av midler som nevnt i nr. 1 og 2 i driftsregnskapet, herunder avsetninger av slike midler for anvendelse i senere regnskapsår og til finansiering av investeringer i årets investeringsregnskap.

I FKR § 4 finnes en kort omtale om de økonomiske oversiktene som er forventet at kommunene framviser. Oppstillingen finner man i vedlegg 4 og 5 i FKR. Nedenfor har vi valgt å

viser et eksempel fra Kommunens økonomiske oversikt tilknyttet drift ved hjelp av tall fra KOSTRA. Regnskapsåret er 2016:

<b>Økonomisk oversikt - Drift</b>	<b>2016</b>
<i>Brukerbetalinger</i>	82 050 000
<i>Andre salgs- og leieinntekter</i>	198 468 000
<i>Overføringer med krav til motytelse</i>	332 457 000
<i>Rammetilskudd</i>	839 050 000
<i>Andre statlige overføringer</i>	128 080 000
<i>Andre overføringer</i>	5 000 000
<i>Skatt på inntekt og formue</i>	980 578 000
<i>Eiendomsskatt</i>	99 353 000
<i>Andre direkte og indirekte skatter</i>	-
<b>Sum driftsinntekter</b>	<b>2 665 036 000</b>
<i>Lønnsutgifter</i>	1 257 810 000
<i>Sosiale utgifter</i>	324 925 000
<i>Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon</i>	468 702 000
<i>Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon</i>	388 169 000
<i>Overføringer</i>	228 139 000
<i>Avskrivninger</i>	100 375 000
<i>Fordelte utgifter</i>	-191 880 000
<b>Sum driftsutgifter</b>	<b>2 576 240 000</b>
<b>Brutto driftsresultat</b>	<b>88 796 000</b>
<i>Renteinntekter, utbytte og eieruttak</i>	53 850 000
<i>Gevinst finansielle instrumenter</i>	-
<i>Mottatte avdrag på utlån</i>	76 000
<b>Sum eksterne finansinntekter</b>	<b>53 926 000</b>
<i>Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter</i>	70 391
<i>Tap finansielle instrumenter</i>	-
<i>Avdragsutgifter</i>	69 285 000
<i>Utlån</i>	169 000
<b>Sum eksterne finansutgifter</b>	<b>139 845 000</b>
<b>Resultat eksterne finansieringstransaksjoner</b>	<b>-85 919 000</b>
<i>Motpost avskrivninger</i>	100 374 000
<b>Netto driftsresultat</b>	<b>103 251 000</b>
<i>Bruk av tidligere års regnskapsmessige mindreforbruk</i>	480 000
<i>Bruk av disposisjonsfond</i>	-
<i>Bruk av bundne driftsfond</i>	122 10 000
<i>Bruk av likviditetsreserve</i>	-
<b>Sum bruk av avsetninger</b>	<b>12 690 000</b>
<i>Overført til investeringsregnskapet</i>	-
<i>Dekning av tidligere års regnskapsmessig merforbruk</i>	58 508 000
<i>Avsetninger til disposisjonsfond</i>	-
<i>Avsetninger til bundne driftsfond</i>	15 185 000
<i>Avsetninger til likviditetsreserven</i>	-
<b>Sum avsetninger</b>	<b>73 693 000</b>
<b>Regnskapsmessig merforbruk / mindreforbruk</b>	<b>42 248 000</b>

Tabell 3 - Fullstendig driftsregnskap 2016

I analysene av driftsregnskapene er alle postene under netto driftsresultat i oppstillingen strøket. Årsaken til dette er at vi har avgrenset oss til netto driftsresultat og postene som kommer under har ingen effekt på kommunens netto driftsresultat. Posteringene under netto



driftsresultat er relevante dersom man ønsker å undersøke investeringsregnskapet, noe vi har sett bort i fra i denne oppgaven.

## 2.4 Netto driftsresultat

Det er to sentrale resultatbegreper i driftsregnskapet; *brutto driftsresultat* og *netto driftsresultat*. Brutto driftsresultat forteller om det økonomiske resultatet av kommunens ordinære driftsvirksomhet inkludert avskrivninger på varige driftsmidler, før man tar hensyn til finansposter. Netto driftsresultat viser resultatet av kommunens ordinære løpende drift ut i fra kravene i det finansielt orienterte regnskapet. Det fremkommer etter at man har trukket ut belastningen av avskrivningene som ble gjort før brutto driftsresultat og etter at avdrag er belastet regnskapet (Engelsåstrø, 2015, s. 146).

Vi har valgt å fokusere på netto driftsresultat og hvilken effekt premieavviket har hatt på dette. Grunnen til dette valget er at netto driftsresultat er den sentrale delen i vurderingen av kommunens driftsresultater.

Netto driftsresultat kalles også overskudd til investeringer og avsetninger, og er det mest sentrale begrepet på kommunens økonomiske handlefrihet. Økonomisk handlefrihet kan beskrives som kommunens evne til å påta seg nye oppgaver eller utvide tjenestetilbudet uten å måtte redusere eksisterende tilbud (Haugesund Kommune, 2014).

Ifølge «Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi», heretter TBU, er netto driftsresultat hovedindikatoren for økonomisk balanse i kommunesektoren. Netto driftsresultat viser hvor mye som kan disponeres til avsetninger og investeringer etter at driftsutgifter, renter og avdrag er betalt. TBU anbefaler at netto driftsresultat for kommunesektoren som helhet over tid, bør utgjøre om lag to prosent av driftsinntektene, med et anbefalt nivå på 1,75 prosent for kommunene, før 2014 var anbefalt nivå 3 prosent (Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi, 2016). Netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter finner vi ved:

$$\frac{\text{Netto driftsresultat}}{\text{Driftsinntekter}} \times 100$$

Et driftsbudsjett er som nevnt vedtatt i balanse, det vil si at budsjettert netto driftsresultat minst må dekke renter, avdrag og nødvendige avsetninger. Avvik mellom budsjetterte og

regnskapsmessige driftsresultater vil si noe om hvorvidt driften har gått bedre eller dårligere enn forventet (Sunde, 2014, s. 234). Budsjettavvikene bør altså være minimale.

Ved beregning av netto driftsresultat er det pensjonskostnadene og ikke de løpende pensjonspremiene som har resultateffekt. Videre i oppgaven ønsker vi å vise netto driftsresultat for HK i årene 2002 -2016, slik de hadde sett ut dersom de løpende pensjonspremiene hadde vært lagt til grunn, netto driftsresultat med ett års amortisering og med dagens regnskapsføring.

## 2.5 Pensjonskostnader og regnskapsføring

Innen den kommunale sektor skal pensjonsmidler og pensjonsforpliktelser regnskapsføres i takt med det som er angitt i FKR. § 13 (Engelsåstrø, 2015, s. 93) . Disse reglene bygger på de samme som man finner i «Norsk regnskaps standard(NRS) 6 Pensjonskostnader», som gjelder for private bedrifter. I Norge har de ansatte i kommunen og fylkeskommunen krav om å være dekket av en tjenstepensjonsordning i tillegg til Folketrygden. Slike pensjonsordninger finansieres normalt ved innskudd fra arbeidsgiver og fra arbeidstaker, hvorav sistnevnte normalt betaler en prosentandel av brutto lønn (Engelsåstrø, 2015, s. 93) . I løpet av et år vil vanligvis kommunens påløpte pensjonsforpliktelser variere som følge av at kommunens ansatte har opptjent rett til større andel av den totale pensjonsforpliktelsen, altså årets pensjonsopptjening (Engelsåstrø, 2015, s. 94) .

Pensjonsordninger i kommunen er finansiert gjennom ulike fondsopplegg. Med dette menes det at man betaler inn midler til pensjonsordningen til dekning av eventuelle framtidige forpliktelser (Engelsåstrø, 2015, s. 94). Hovedregelen her er at det skal alltid være midler som minst tilsvarer kommunens ansattes faktisk opptjente pensjonsrettigheter på et gitt tidspunkt. Det er strenge lovregler for denne prosessen gitt delvis av Finanstilsynet og delvis av selve pensjonsordningen. Det er normalt at størrelsen på pensjonsmidlene vil variere i løpet av et regnskapsår.

Kommunens årlige pensjonskostnad er påvirket av den pensjonsopptjeningen som de ansatte i kommunen har gjort i løpet av året. I tillegg kommer renteeffekten som følger av at man har nærmet seg de årlige pensjonsutbetalingene. Ifølge Engelsåstrø (2015, s. 95) kan man vise årets pensjonskostnad slik:

## Pensjonskostnad

	<i>Nåverdi av året pensjonsopptjening</i>
+	<i>Rentekostnad på IB pensjonsforpliktelse</i>
=	<i>Brutto pensjonsforpliktelse</i>
-	<i>Avkastning på pensjonsmidlene</i>
=	<i>Netto pensjonskostnad</i>

*Tabell 4 - Beregning av pensjonskostnad*

Som nevnt tidligere, har ansatte i kommunen krav på en ytelsesbasert pensjon. Dette gjør at pensjonskostnadene vil kunne variere fra kommune til kommune. Dette avhenger gjerne av de ansattes alder og lønnsnivå (Engelsåstrø, 2015, s. 95).

## 2.6 Kommunens balanseregnskap

Gjennom vår oppgave har vi valgt å undersøke kommunens balanse og foreta en enkel regnskapsanalyse av årene 2002-2016. Som bedrifter og andre organisasjoner er også kommunene nødt til å utarbeide en balanseoppstilling som en del av årsregnskapet (Mellempvik et al., 2014, s. 150). Balansen skal vise status for kommunens eiendeler, gjeld og egenkapital ved utgangen av regnskapsåret. Hovedinndelingen til den kommunale balansen er i samsvar med regnskapsloven. Denne går ut på at man deler inn i anleggsmidler og omløpsmidler på den ene siden, og egenkapital, kort- og langsiktig gjeld på den andre siden. Eiendelssiden er stort sett lik den eiendelssiden man finner i regnskapsloven. Kommunene balansefører derimot ikke varebeholdning som en del av omløpsmidlene. Årsaken til dette er at det kommunale regnskapet er finansielt orientert, noe vi har nevnt tidligere (Mellempvik et al., 2014, s. 150). Man finner heller ikke store forskjellen på lang- og kortsiktig gjeld, de samsvarer med regnskapsloven. Det er verdt å merke seg at i den kommunale balansen har en post for premieavvik som forekommer både som et omløpsmiddel og som kortsiktig gjeld. Nedenfor har vi tatt med et eksempel som viser Haugesund kommunes balanse i 2016.

<b>Hovedoversikt Balansen</b>	<b>2016</b>
<b>EIENDELER</b>	
<b>Sum Anleggsmidler (A)</b>	<b>5 437 740 000</b>
Faste eiendommer og anlegg	2 221 322 000
Utstyr, maskiner og transportmidler	85 921 000
Utlån	311 680 000
Konserninterne langsiktige fordringer	0
Aksjer og andeler	201 303 000
Pensjonsmidler	2 617 514 000
<b>Sum Omløpsmidler (B)</b>	<b>676 751 000</b>
Kortsiktige fordringer	179 947 000
Konserninterne kortsiktige fordringer	0
Premieavvik (OM)	224 270 000
Aksjer og andeler	0
Sertifikater	0
Obligasjoner	0
Derivater (OM)	0
Kasse og bankinnskudd	272 534 000
<b>Sum Eiendeler (C=A+B)</b>	<b>6 114 491 000</b>
<b>GJELD OG EGENKAPITAL</b>	
<b>Sum Egenkapital (D)</b>	<b>549 133 000</b>
Disposisjonsfond	4 369 000
Bundne driftsfond	57 179 000
Ubundne investeringsfond	26 149 000
Bundne investeringsfond	21 238 000
Regnskapsmessig mindreforbruk	0
Regnskapsmessig merforbruk	21 510 000
Udisponert i investeringsregnskapet	0
Udekket i investeringsregnskapet	0
Kapitalkonto	418 688 000
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK, drift	0
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK,	0
Likviditetsreserve	0
<b>Gjeld:</b>	
<b>Sum Langsiktig gjeld (E)</b>	<b>5 202 122 000</b>
Pensjonsforpliktelse	3 116 922 000
Ihendehaverobligasjonslån	69 507 000
Sertifikatlån	76 000 000
Andre lån	1 939 693 000
Konsernintern langsiktig gjeld	
<b>Sum Kortsiktig gjeld (F)</b>	<b>363 237 000</b>
Kassakredittlån	62 748 000
Annen kortsiktig gjeld	301 142 000
Konsernintern kortsiktig gjeld	
Derivater (KG)	
Premieavvik (KG)	-653 000
<b>Sum gjeld og egenkapital (G=D+E+F)</b>	<b>6 114 492 000</b>
<b>MEMORIAKONTI</b>	
Sum Memoriakonti	1 000
Ubrukte lånemidler	180 636 000
Ubrukte konserninterne lånemidler	0
Andre memoriakonti	-8 000 000
Motkonto for memoriakontiene	-172 635 000

Tabell 5 - Oversikt balansen 2016

Vi finner samlet premieavvik på eiendelssiden balanseført som omløpsmidler dersom premieavviket er positivt. Er det negativt finner en det under kortsiktig gjeld. Med utgangspunkt i balansen finner vi kommunens arbeidskapital og likviditetsgrader, disse tar vi for oss nærmere i de neste kapitlene.

Innholdet i balansen finner man spesifisert i vedlegg 3 i FKR.

<b>Arbeidskapital</b>		<b>2016</b>	
<i>I kroner</i>		313 514 000	kr
<i>I % av balansesummen</i>		5,13	%

Tabell 6 - Arbeidskapital 2016

<b>Likviditetsgrader</b>		<b>2016</b>	
<i>Likviditetsgrad 1 &gt; 2</i>		1,86	
<i>Likviditetsgrad 2 &gt; 1</i>		0,75	

Tabell 7 - Likviditetsgrader 2016

Ut fra disse tallene ser en at likviditetsgradene i 2016 ikke kan ansees å være tilfredsstillende. Både likviditetsgrad 1 og 2 ligger under norm verdiene.

Hos HK har premieavviket hatt en økning hvert år, men dersom regelverksendringen i 2002 ikke hadde blitt vedtatt ville man ikke hatt noe akkumulert premieavvik i balansen. Dersom kommunen hadde amortisert premieavviket over ett år ville kun årets premieavvik, blitt oppført i balansen.

Ser en bort i fra premieavviket vil likviditetsgrad 1 bli svakere i samtlige år, da man ikke har den samme oppblåsing i balansen. Likviditetsgrader er derimot en utfordring da de ikke gir det beste bildet av kommunens likviditet og lønnsomhet.

Likviditetsgrad 1 er omløpsmidler dividert på kortsiktig gjeld, og vi vil få en ny verdi på likviditetsgraden dersom en trekker ut premieavviket av disse balanse postene. Som vist i eksempelet under:

<b>Likviditetsgrad 1</b>		<b>2016</b>	
<i>Likviditetsgrad 1 &gt; 2</i>		1,24	

Tabell 8 - Likviditetsgrad 1 sett bort i fra premieavvik

## 2.7 Arbeidskapital

Kommuneregnskapet er et arbeidskapitalregnskap som skal vise all anskaffelse og anvendelse av midler (Sunde, 2014, s. 35). Når anskaffelsen av midler er større enn anvendelse av midler, har arbeidskapitalen økt. Arbeidskapital finner man ved å regne ut differansen mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld i kommunens balanse. Arbeidskapital anses som en del av driftskapitalen og den er et uttrykk for kommunens likviditet. En økning i arbeidskapitalen betyr at det har vært et finansielt overskudd det året, og det gir i utgangspunktet en likviditetsøkning (Engelsåstrø, 2015, s. 63). Det er vanskelig å fastslå en generell grense for hvor stor arbeidskapitalen må være for at likviditeten kan sies å være god nok. Det vil være avhengig av inn- og utbetalingsmønsteret i kommunen. I analyse sammenheng ser vi på arbeidskapitalen i kroner for å se om den har økt eller blitt redusert. I nøkkeltallssammenheng er det interessant å følge arbeidskapitalen i forhold til driftsinntektene, som vi finner slik:

$$\frac{\text{Omløpsmidler} - \text{kortsiktig gjeld}}{\text{Driftsinntekter}} \times 100$$

I vår analyse vil vi se på arbeidskapital i prosent av driftsinntekter med og uten premieavvik. Vi kommer også til å sammenligne arbeidskapital ekskludert premieavvik med kommuner i vår kommune gruppe og områder utenom Oslo for å gi et bedre bilde på den likviditetsmessige situasjonen til HK. Lite arbeidskapital i forhold til driftsinntektene kan tyde på at kommunen har for få midler til å betale den løpende gjelden (Engelsåstrø, 2015, s. 152).

## 2.8 Likviditetsgrader og likviditetsreserve

Likviditetsgrader og likviditetsreserve er de mest sentrale nøkkeltallene ved en likviditetsanalyse. En likviditetsanalyse kan måle betalingsevnen, og de kartlegger kommunens kapasitet til å betale sine forpliktelser ved forfall.

Dersom en vurderer betalingsevnen bare ut fra regnskapstallene kan det oppstå et feilaktig bilde. Det skyldes at balansen viser situasjonen på et bestemt tidspunkt, vanligvis 31.12. Balansen tar ikke hensyn til endringer i likviditeten i løpet av året, forfallstidspunkter eller muligheter for å ta opp nye kreditter (Kristoffersen, 2014, s. 492). I følge Heidi Sunde, administrerende direktør i HKP, svinger likviditeten for kommunene mye fra måned til måned

ettersom kommunen får høye skatteinntekter annenhver måned, og rammeinntekter fra staten bare ti av tolv måneder. Månedlig blir kommunelikviditeten veldig ustabil.

### **Likviditetsgrader:**

Likviditetsgrader blir ofte skilt i to; likviditetsgrad 1 og likviditetsgrad 2. Beregningen av likviditetsgrader tar utgangspunkt i balansen på et bestemt tidspunkt, og vi finner dem slik:

$$\text{Likviditetsgrad 1} = \frac{\text{Omløpsmidler}}{\text{Kortsiktig gjeld}}$$

$$\text{Likviditetsgrad 2} = \frac{\text{Mest likvide omløpsmidler}}{\text{Kortsiktig gjeld}}$$

Likviditetsgrad 1 bør være større enn 2. Det vil si at en ønsker at omløpsmidlene skal være dobbelt så store som kortsiktig gjeld. Likviditetsgrad 2 bør være større enn 1 (Engelsåstrø, 2015, s. 150).

Omløpsmidler er likvide midler, likvide plasseringer samt kortsiktige fordringer. Material eller varebeholdning eksisterer ikke i det finansielt orienterte regnskapssystemet. I dette systemet er det anskaffelsen av varene som utgiftsføres, og ikke en kostnadsføring av det periodiserte forbruket (Sunde, 2014, s. 163).

Blant de mest likvide omløpsmidlene er kasse og bankinnskudd samt markedsbaserte plasseringer som er klassifisert som omløpsmidler. Disse må forutsettes å kunne bli omgjort til likvider raskt. Det kan også være riktig å inkludere den ikke utnyttede kassekreditten blant de mest likvide omløpsmidlene da denne kreditten for mange kommuner er en vesentlig del av betalingsevnen. (Engelsåstrø, 2015, s. 148)

Selve likviditeten vil kunne endre seg betydelig gjennom året slik at selve nøkkeltallet på et gitt tidspunkt har begrenset informasjonsverdi (Sunde, 2014, s. 439). I analysesammenheng bør en enten se på utviklingen i løpet av året eller sammenligning over flere år. I vår analyse av likviditeten til HK ser vi på årene 2002-2016. Vi kommer derfor til å ta utgangspunkt i balansen til kommunen pr 31.12 og kommentere utviklingen fra år til år.

I praksis er det sjeldent at likviditetskravene er så høye som normtallene (Kristoffersen, 2014, s. 493). En utfordring ved beregning av likviditetsgradene til HK er kvaliteten på omløpsmidlene. Vi vet at kommunen balansefører premieavviket sitt som et omløpsmiddel

dersom det er positivt jf. FKR §13-4.A.

Når premieavviket blir balanseført som et omløpsmiddel, skaper det et uriktig bilde av kommunens likvide midler. For å sammenligne kan vi se på kundefordringer som også klassifiseres som omløpsmiddel. En kundefordring er en utsatt innbetaling for en vare/tjeneste du har levert, denne fordringen i balansen vil på et tidspunkt føre til en innbetaling. Premieavviket vil aldri føre til en innbetaling, og kan dermed ikke regnes som ett likvid middel.

### ***Likviditetsreserven:***

Som nevnt er likviditet et mål på betalingsevne. Kommunen trenger penger til å betale sine forpliktelser ved forfall. Det er derfor viktig at kommunen til enhver tid har en likviditetsreserve.

$$\text{Likviditetsreserve} = \text{beholdning av kontanter} + \text{ubenyttet kassakreditt.}$$

Likviditetsreserven er oppgitt som en egen post i kommunens balanseoppstilling under egenkapital. Kommunens likviditetsreserve er negativ i årene 2002-2008, og den er oppgitt til å være 0 i årene 2009-2016. Det vitner om at kommunen har dårlig likviditet og potensielle problemer med å opprettholde sine betalingsforpliktelser.

## 2.9 Eksisterende litteratur

Ettersom begrepet «premieavvik» oppsto først i 2002, da regelverksendringen ble vedtatt, har det vært en utfordring å finne eksisterende litteratur rundt emnet. Spesielt problemstillingen og vinklingen vår ser ikke ut til å ha blitt studert tidligere. Vi vet det ble skrevet en bachelor om pensjonsutgift og pensjonskostnad og differansen mellom disse av elever ved høgskolen i Bergen. Denne har vi ikke klart å få tak i, men siden vi skriver om Haugesund kommune som en casestudie, har det ikke vært så relevant. Når man søker opp premieavviket vil en hovedsakelig finne offentlige forklaringer på begrepet, tilknyttet stoff angående pensjon, i tillegg til ulike artikler som ofte setter premieavviket i et negativt lys. For å forklare begrepet i vår oppgave har vi i hovedsak brukt fagbøker om kommunalt regnskap



og regnskapsføring, i tillegg til offentlige dokumenter som høringsbrev, rundskriv og artikler, da særlig fra kommunal- og regional departementet. Vi anser bøkene og de offentlige dokumentene som pålitelige kilder. Disse bøkene og dokumentene har blitt brukt til å kunne beskrive problemstillingen og teorien tilknyttet premieavviket. Vi har i arbeidet med oppgaven sett at flere kommuner kommenterer premieavviket i sine årsmeldinger og årsrapporter inklusiv HK. Vi ser derfor at dagens føring av pensjon er noe som diskuteres innad i kommunene.

### 3. Metodepresentasjon

I dette kapittelet vil vi presentere valg av metode og videre begrunne hvorfor vi har valgt å bruke disse. Vi vil også si litt om selve metodebegrepet og om kvantitativ og kvalitativ metode. Å bruke en metode, betyr at man følger en bestemt vei mot et mål (Johannesen, Christoffersen, & Tufte, 2011, s. 33). Samfunnsvitenskapelig metode som vi forholder oss til, dreier seg om å samle inn, analysere og tolke ulike typer data. Vi sier gjerne at det skiller mellom to ulike valg av metoder; den kvalitative – og den kvantitative metode (Johannessen et al., 2011, s. 255). Hovedsakelig dreier skillet seg om hvordan ulike data kan registreres, analyseres og tolkes.

#### 3.1 Kvantitativ metode

I kvantitativ metode anvendes som oftest tall ved hjelp av formaliserte prosedyrer for innsamling og analyse av data, og hvor man deretter tar i bruk spesielle statistiske prosedyrer. Analyse av slike kvantitative data dreier seg imidlertid ikke bare om statistiske teknikker. Her får en også bruk for kreative elementer, spesielt når det gjelder å tolke funnene (Johannessen et al., 2011, s. 255). De som undersøkes i en kvantitativ undersøkelse blir kalt «enheter», og det som undersøkes, «variabler». Variabler kan klassifiseres i ulike måle-nivåer. Dette har betydning for måten dataene kan analyseres på i etterkant. I vår problemstilling blir enheten selve kommunen. Premieavvik og netto driftsresultat kan i vårt tilfelle anses som ulike variabler, hvor størrelsen kan være måle-nivåer.

#### 3.2 Kvalitativ metode

Kvalitativ metode er i utgangspunktet «myke data» som tekster, som blir analysert. Metoden sier noe om kvalitet eller spesielle kjennetegn/egenskaper ved det fenomenet som studeres. De vanligste teknikkene innenfor kvalitative studier er observasjon og intervju. Kvalitativ metode er hensiktsmessig når vi undersøker fenomener vi ønsker å forstå mer grundig (Johannessen et al., 2011, s. 36).

### 3.3 Valg av metode

I oppgaven har vi valgt å kombinere både kvantitativ og kvalitativ metode for å kunne svare bedre på vår problemstilling.

Vi har valgt en kvalitativ tilnærming ved at vi ser på oppgaven som en såkalt casestudie. Ordet case kommer fra det latinske *casus*, som betyr *tilfelle*. Innen den svenske metodelitteraturen betegnes gjerne casestudier som *fallstudier*, som igjen understreker betydningen av at det er ett eller noen få tilfeller som studeres inngående. En såkalt case kan både være et studieobjekt og en forskningsdesign (Johannessen et al., 2011, s. 89). Som studieobjekt blir vår case å granske regelverksendringen som fremtrådte i 2002, og hvordan den har påvirket regnskapsføringen til Kommunens netto driftsresultat. Dette kan igjen sees på som vår analyseenhet. Ettersom vi kun ønsker å fokusere på HK, er dette en casestudie med én analyseenhet.

Den kvalitative delen har vært å samle inn relevante data fra kommunen og SSB sine hjemmesider for deretter å organisere og analysere datamaterialet. Videre har vi valgt å foreta et kvalitativt intervju med sentrale personer fra HK og HKP. Særlig har de kvalitative intervjuene vært viktig for å få et innblikk i den økonomiske situasjonen innad i kommunen og hvorvidt føringen av premieavvik har hatt konsekvenser for kommunen foruten netto driftsresultat. For intervjuene har vi valgt å bruke det som kalles et *ustrukturert intervju*. Et slikt intervju er mer uformelt, og har åpne spørsmål der vi på forhånd har et gitt tema (Johannessen et al., 2011, s. 145).

Vi valgte i vår oppgave å intervju Heidi Sunde, som er administrerende direktør i HKP. Hun har i tre år jobbet som revisor for kommunene på Haugalandet, og 13 år som økonomisjef for Sveio kommune. Sunde har god erfaring med kommunal økonomi og regnskapsføring av pensjon. Vi har også valgt å intervju Anders Agdestein som er ansatt som rådgiver i regnskapsseksjonen i økonomienheten til HK. Han jobber med finansforvaltning, årsoppgjør, føring av pensjonskostnader og behandler saker for formannskap og bystyre.

Denne oppgaven bygger hovedsakelig på tallmateriale vi har hentet fra HK sine årsregnskap. Tallene har vi hentet i KOSTRA, men her fikk vi kun hentet tall fra årene 2006-2016. Vi måtte derfor hente inn tall fra kommunen direkte ved å ta kopier av deres årsregnskap. Vi fikk årsregnskapene for 2002-2016 av kommunen og dobbeltsjekk at disse stemte overens med

tallene fra KOSTRA. I tillegg har vi måttet gå igjennom pensjonskassenes pensjonsnoter fra 2002-2016 for å kunne beregne Kommunens totale premieavvik og det som innebærer i regnskapsføringen av dette, amortisering og lignende.

### 3.4 Begrunnelse for metodevalg

Vi valgte som nevnt en kombinasjon av kvantitativ og kvalitativ tilnærming ved å hente inn data, organisere denne og analysere datamaterialet for å så trekke en konklusjon. Grunnen til denne kombinasjonen av metode er at det i denne oppgaven er mange nye begreper og regler da kommunalt regnskap ikke er en del av våre studier. Vi har derfor bestemt oss for å anvende en kvantitativ tilnærming for tallmaterialet, og en kvalitativ tilnærming for beskrivelse av problemstillingen. Intervjuene våre har tilføyd informasjon i lys av problemstillingen.

### 3.5 Vurdering av metoden

Tabellen nedenfor viser mindre holdbare kjennetegn på kvalitative og kvantitative tilnærminger i samfunnsvitenskapelig metode (Johannessen et al., 2011, s. 422). Dette er viktig å ha i bakhodet når man tilnærmer seg en problemstilling.

Kvalitativ tilnærming	Kvantitativ tilnærming
Studerer myk virkelighet	Studerer hard virkelighet
Meningsammenhenger	Årsakssammenhenger
Går i dybden	Gir overfladisk informasjon
Helhetsforståelse	Begrenset forståelse
Nærhet til dem som studeres (deltakerideal)	Avstand til dem som studeres (tilskuerideal)

#### 3.5.1 Feil under utførelse

I arbeidet med bacheloroppgaven kan det oppstå feil, som kan svekke hele eller deler av oppgaven. Vi har hentet inn mye data i form av årsregnskap og pensjonsnoter fra årene 2002-2016, som vi har behandlet i Excel. Denne manuelle føringen av tallmaterialet kan bety at det er gjort feil. Vi har sjekket tallene mange ganger for å unngå dette, men dersom feil har oppstått kan det føre til feil tolkning av data i analyse delen.

## 4. Analyse

### 4.1 Haugesund kommunes premieavvik, for årene 2002- 2016

ÅR:	Premieavvik:	Kostnadsført akkumulert amortisert:	Brutto akkumulert premieavvik:	Sum Amortisert alle år	Netto resterende premieavvik:	Amortiseringstid:
2002	17 941 308		17 941 308			15
2003	19 511 783	1 196 087	37 453 091		36 257 004	15
2004	9 058 221	2 496 873	46 511 312	3 692 960	42 818 352	15
2005	24 146 162	3 100 754	70 657 474	6 793 714	63 863 760	15
2006	7 010 646	4 710 498	77 668 120	11 504 212	66 163 908	15
2007	39 441 223	5 177 875	117 109 343	16 682 087	100 427 256	15
2008	47 358 848	7 807 290	164 468 191	24 489 377	139 978 814	15
2009	29 908 424	10 964 546	194 376 615	35 453 923	158 922 692	15
2010	20 874 182	12 958 441	215 250 797	48 412 364	166 838 433	15
2011	18 021 736	14 350 053	233 272 533	62 762 417	170 510 116	10
2012	39 236 540	16 152 227	272 509 073	78 914 644	193 594 429	10
2013	28 217 695	20 075 881	300 726 768	98 990 525	201 736 243	10
2014	19 525 251	22 897 650	320 252 019	121 888 175	198 363 844	7
2015	22 543 929	25 686 972	342 795 948	147 575 147	195 220 801	7
2016	31 427 496	28 907 533	374 223 444	176 482 680	197 740 764	7

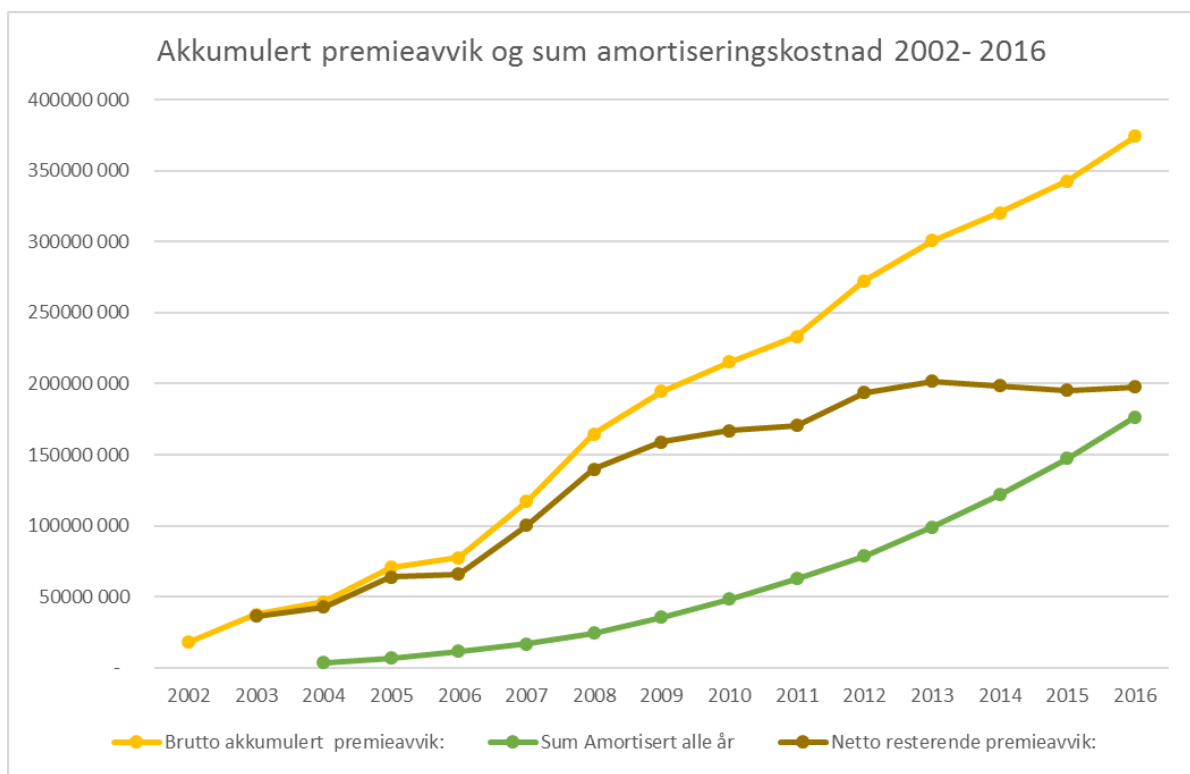
Tabell 9 - Premieavviket for Haugesund kommune 2002-2016. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap

I tabellen ovenfor har vi benyttet oss av data innhentet fra HK sine årsregnskap og pensjonsnoter fra pensjonskassene tilknyttet kommunen, HKP, KLP og SPK. For å finne det samlede premieavviket for kommunen har vi sett på premieinnbetalingen, beregnet pensjonskostnad og premieavvik for hver av pensjonskassene (se vedlegg 2-5). Premieavviket til den enkelte pensjonskasse er oppgitt i pensjonsnotene til Haugesunds kommunes årsregnskap fra og med regnskapsåret 2005. For de tidligere årene beregnet vi avviket selv ut i fra opplysninger om premieinnbetaling og pensjonskostnad i notene. Vi har i tillegg fått tilgang til spesifikasjoner for regnskapsføring og pensjonsnoter for årene 2005 til 2016, som HK mottar fra pensjonskassene. Vi har brukt disse som en kontroll på tallene vi har hentet manuelt i årsregnskapene. Vi har lagt sammen premieavviket for de tre pensjonskassene, og har slik kommet frem til det samlede premieavviket for HK. Tallene vi bruker er uten arbeidsgiveravgift. Vi startet tabellen i år 2002, da regelendringen ble innført, og kommunen for første gang fikk premieavvik.

Vi har sett på premieavviket for det enkelte år, som vises under kolonnen for premieavvik. Videre har vi tatt for oss den årlige amortiseringskostnaden kommunen må betale i kolonnen

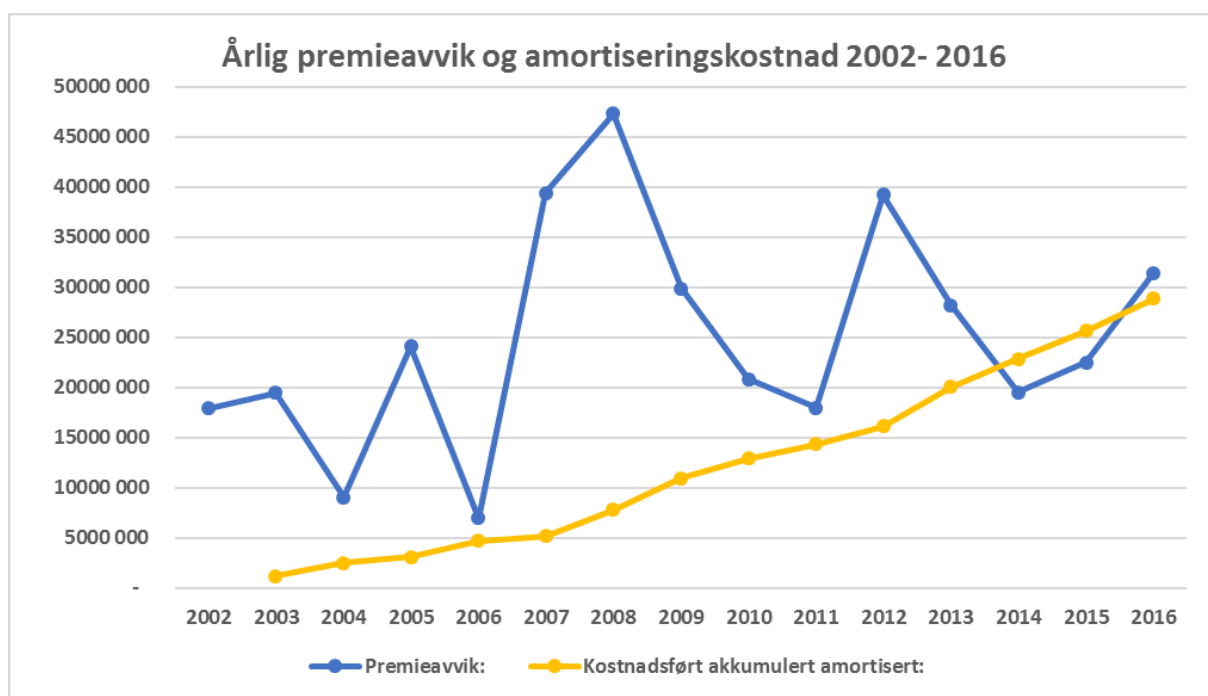
for kostnadsført akkumulert amortisert. Den kostnaden finner vi ved å dele det årlige premieavviket på amortiseringstiden, slik at amortiseringskostnaden for år 2004 er 1/15 av premieavvikene til år 2002 og 2003 sammenlagt. De tre neste kolonnene viser brutto akkumulert premieavvik, sum amortisert alle år og netto akkumulert premieavvik. Vi finner netto akkumulert ved å trekke sum amortiseringskost fra brutto akkumulert.

Tabellen viser oss at samlet premieavvik har vært positivt samtlige år, og HK har hatt et gjennomsnittlig premieavvik på kr 24 947 804. I 2016 har HK et brutto akkumulert premieavvik på kr 374 223 444. Her er det verdt å merke seg at kommunen har nedbetalt kr 176 482 680 gjennom amortiseringskostnaden, og har dermed et resterende netto premieavvik på kr 197 740 764 pr 31.12.2016. På høyre side i tabellen ser man hvordan amortiseringstiden har endret seg i løpet av årene ettersom HK har valgt å amortisere premieavviket, og dermed skyve kostnaden foran seg alle årene.



Figur 1 - Akkumulert premieavvik og sum amortiseringskostnad 2002-2016. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap

Figur 1 viser det akkumulerte premieavviket over de 15 årene, samt sum kostnad/nedbetaling og resterende premieavvik. Vi ser at det akkumulerte premieavviket stiger jevnt med slak helning frem til 2006, mens den i 2007 begynner å stige mye raskere og vi får en brattere kurve. Dette har sammenheng med at størrelsen på de årlige premieavvikene fikk en stor økning i 2007, og påfølgende år.



Figur 2 - Årlig premieavvik og amortiseringskostnad 2002-2016. Kilde: Haugesundkommunes årsregnskap

Figur 2 viser årets premieavvik over de 15 årene og amortiseringskostnaden som betales hvert år. Vi ser at størrelsen på premieavviket har variert veldig fra år til år, fra lavest i 2006 på ca. 7 millioner, til høyest i 2008 på 47 millioner.

## 4.2. Analyse av driftsregnskapet

### 4.2.2 Effekten av pensjonskostnad versus premieinnbetaling på netto driftsresultat

Problemstillingen vår går ut på å se på hvilken effekt regel endringen som kom i 2002 har hatt på kommunens økonomiske resultater. Vi har her valgt å se på hvilke konsekvenser det har hatt for kommunens netto driftsresultat.

Vi har sett på dagens netto driftsresultat, som er et resultat av valget kommunen tok, om å amortisere differansen som oppstår mellom innbetalt premie og beregnet pensjonskostnad over flere år. Vi har sammenlignet det med resultatet kommunen hadde fått dersom de hadde valgt ett års amortisering, og hvordan resultatet hadde sett ut dersom de fortsatt regnskapsførte innbetalt pensjonspremie.

Ved regnskapsføring av beregnet pensjonskostnad istedenfor årets betalte premie, oppstår det et avvik mellom den faktiske betalte regningen og hva som føres i driftsregnskapet, dette avviket kalles premieavviket.

Hovedoversikt driftsregnskapet	2008 dersom det ikke hadde vært noen regelendring	2008 dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering	2008 dagens føring- 15 års amortisering
Brukerbetalinger	69 370 000	69 370 000	69 370 000
Andre salgs- og leieinntekter	160 686 000	160 686 000	160 686 000
Overføringer med krav til motytelse	178 458 000	178 458 000	178 458 000
Rammetilskudd	254 296 000	254 296 000	254 296 000
Andre statlige overføringer	278 617 000	278 617 000	278 617 000
Andre overføringer	3 061 000	3 061 000	3 061 000
Skatt på inntekt og formue	737 892 000	737 892 000	737 892 000
Eiendomsskatt	28 183 000	28 183 000	28 183 000
Andre direkte og indirekte skatter	-	-	-
<b>SUM DRIFTSINNTEKTER</b>	<b>1 710 563 000</b>	<b>1 710 563 000</b>	<b>1 710 563 000</b>
lønnsutgifter	841 039 000	841 039 000	841 039 000
Sosiale utgifter	205 886 000	205 886 000	205 886 000
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon	345 732 000	345 732 000	345 732 000
Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon	155 851 000	155 851 000	155 851 000
Overføringer	263 489 000	263 489 000	263 489 000
Avskrivninger	64 554 000	64 554 000	64 554 000
Fordelte utgifter	-162 073 000	-162 073 000	-162 073 000
<b>SUM DRIFTSUTGIFTER</b>	<b>1 714 478 000</b>	<b>1 714 478 000</b>	<b>1 714 478 000</b>
<b>BRUTTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>-3 915 000</b>	<b>-3 915 000</b>	<b>-3 915 000</b>
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	61 564 000	61 564 000	61 564 000
Gevinst finansielle instrumenter	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån	10 000	10 000	10 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSINNTEKTER</b>	<b>61 574 000</b>	<b>61 574 000</b>	<b>61 574 000</b>
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	122 028 000	122 028 000	122 028 000
Tap finansielle instrumenter	0	0	0
Avdragsutgifter	38 050 000	38 050 000	38 050 000
Utlån	10 000	10 000	10 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSUTGIFTER</b>	<b>160 088 000</b>	<b>160 088 000</b>	<b>160 088 000</b>
<b>RESULTAT EKSTERNE FINANSIERINGSTRANSAKSJONER</b>	<b>-98 514 000</b>	<b>-98 514 000</b>	<b>-98 514 000</b>
Motpost avskrivninger	64 574 000	64 574 000	64 574 000
<b>Netto driftsresultat for Haugesund kommune</b>	<b>-37 855 000</b>	<b>-37 855 000</b>	<b>-37 855 000</b>
- Årets Premieavvik (innbetalt pensjonspremie- beregnet pensjonskostnad)	47 358 848		
+ Amortiseringseffekt	7 807 290	7 807 290	
- Fjorårets premieavvik		39 441 223	
<b>= NETTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>-77 406 558</b>	<b>-69 488 933</b>	<b>-37 855 000</b>
<b>Endring netto driftsresultat:</b>	<b>-39 551 558</b>	<b>-31 633 933</b>	

Tabell 10 - Driftsregnskap som viser endring i netto driftsresultat. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap

Regelendringen åpnet, som nevnt tidligere, for at kommunen kunne velge å føre differansen mellom innbetalt premie og beregnet pensjonskostnad over ett år, eller over 7 år (tidligere 15 og 10 år). For å finne effekten på netto driftsresultat har vi tatt utgangspunkt i Haugesund kommune sine årsregnskap for årene 2002- 2016. Vi har sett på driftsregnskapet til kommunen, men ikke kommune konsernet. Det vil si at tallene for Kultur og festival utviklingen KF (KUF) ikke er inkludert. KUF er organisert som et kommunalt foretak. Vi har valgt å se bort fra kommunale foretak da vi med denne oppgaven skal gjøre en case studie av HK som enhet.



Beregningene vi har gjort for alle år i perioden 2002- 2016 kan illustreres med utgangspunkt i regnskapet for 2008 over.

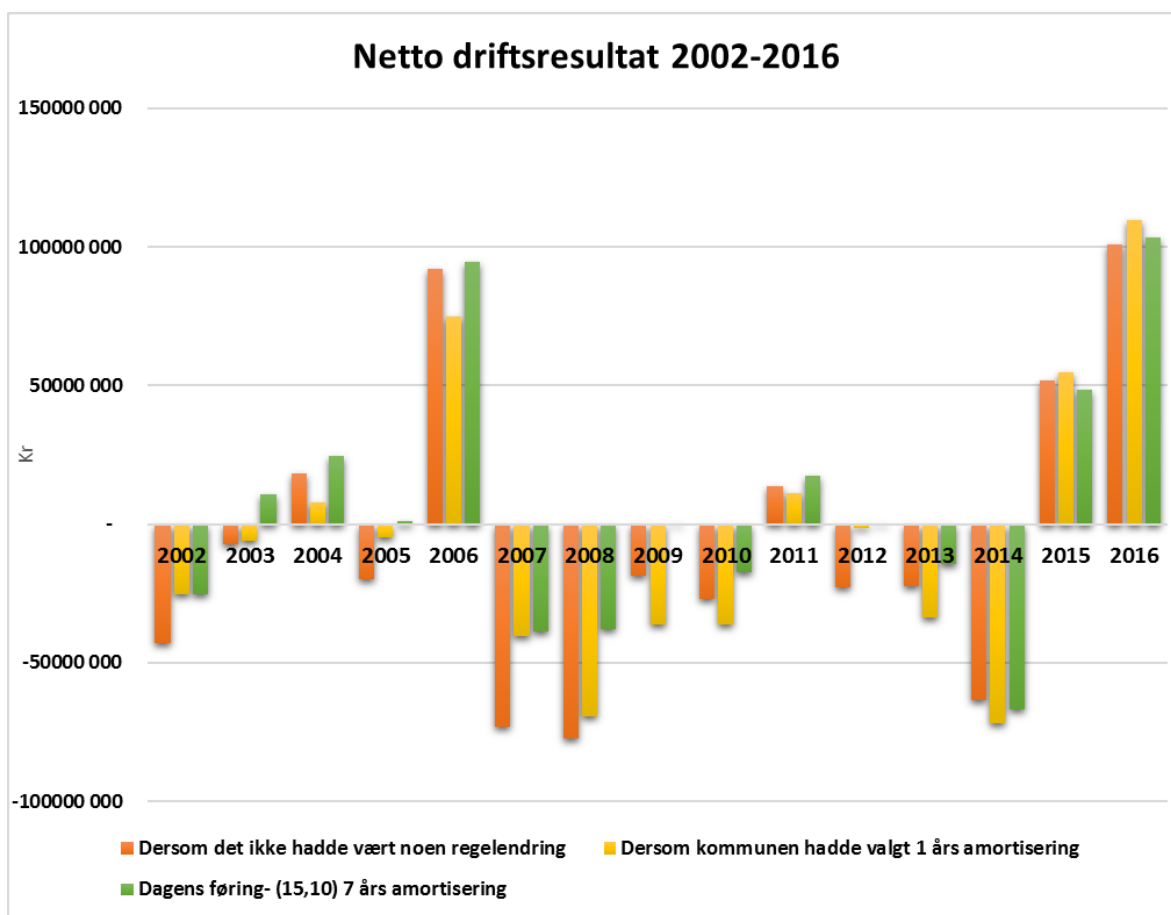
Med utgangspunkt i årets netto driftsresultat på kr – 37 855 000 har vi funnet ut hvordan det ville sett ut dersom en fortsatt førte innbetalt pensjonspremie. Vi må først trekke ut premieavviket på kr47 358 848 fra netto driftsresultatet, siden dette hadde vært en økning i kommunens kostnader. I tillegg må vi ta høyde for amortiseringskostnaden kommunen har på grunn av premieavviket. Dersom kommunen hadde ført innbetalt premie ville de ikke hatt denne kostnaden, men kun en økt kostnad tilsvarende premieavviket. Vi plusser derfor amortiseringskostnaden på kr 7 807 290 på netto driftsresultat. Da finner vi ett netto driftsresultat på kr -77 406 558, som er resultatet HK hadde fått dersom årlig innbetalt pensjonspremie hadde vist i driftsregnskapet. For å finne netto driftsresultat ved ett års amortisering tar vi også her utgangspunkt i HK netto driftsresultat. Vi må deretter trekke ut fjorårets premieavvik som var på kr 39 441 223. Fjorårets premieavvik blir ved dette valget årets amortiseringskostnad. Amortiseringskostnaden fra tidligere års premieavvik kommunen har i det «originale» netto driftsresultatet på kr 7 807 290 må også regnes med. Dersom kommunen hadde valg amortisering over ett år ville de ikke hatt denne kostnaden, men bare en økt kostnad tilsvarende fjorårets premieavvik. Vi plusser derfor amortiseringskostnaden på netto driftsresultat. Da finner vi nytt netto driftsresultat på kr -69 488 933, dette er resultatet HK hadde fått dersom de hadde valgt å utgiftsføre premieavviket i sin helhet året etter det oppstår. Utrekningen er vist i tabell 11 over.

Under i tabell 12 kommer en liste over alle årenes netto driftsresultat. For fullstendig driftsregnskap for alle årene, se vedlegg 1.

	<b>Simulert regnskap:</b>	<b>Simulert regnskap:</b>	<b>Faktisk regnskap:</b>
	<b>Dersom det ikke hadde vært noen regelendring</b>	<b>Dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering</b>	<b>Dagens føring- (15,10) 7 års amortisering</b>
År:			
2002	-43 099 538	-25 158 230	-25 158 230
2003	-7 479 123	-5 908 648	10 836 573
2004	18 199 835	7 746 273	24 761 183
2005	-19 969 655	-4 881 714	1 075 753
2006	92 105 852	74 970 336	94 406 000
2007	-72 952 348	-40 521 771	-38 689 000
2008	-77 406 558	-69 488 933	-37 855 000
2009	-18 780 878	-36 231 302	163 000
2010	-27 098 636	-36 132 878	-17 189 000
2011	13 888 317	11 035 871	17 560 000
2012	-22 832 313	-1 617 509	252 000
2013	-22 532 814	-33 551 659	-14 391 000
2014	-63 340 601	-72 033 045	-66 713 000
2015	51 800 043	54 818 721	48 657 000
2016	100 731 037	109 614 604	103 251 000
Sum	-98 767 380	-67 339 885	100 967 279

Tabell 11 - Netto driftsresultat alle tre metodene. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap

I tabellen over ser vi tydelig hvilke forskjeller som fins ved de tre metodene å føre pensjon på. Dagens føring gir det mest positive bilde av den økonomiske situasjonen i de aller fleste årene, og vi vet at kommunens oppgave er å forvalte tjenester og finanser til innbyggerne i Haugesund innenfor de gitte rammene i budsjettet. Legger en derimot netto driftsresultatene fra dagens føring til grunn for neste års budsjetter, blir det nesten som om man bruker de samme pengene to ganger. Er de brukt til å betale pensjonsutgifter, så kan de ikke brukes til å betale regningene på eldreomsorg. Vi ser derfor at dersom kommunen hadde valgt å utgiftsføre premieavviket året etter det oppstår, hadde det gitt et mer virkelighetsnært bilde enn dagens løsning, da disse tallene samsvarer bedre med den reelle pensjonsutgiften.



Figur 3 - Netto driftsresultat 2002-2016. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap

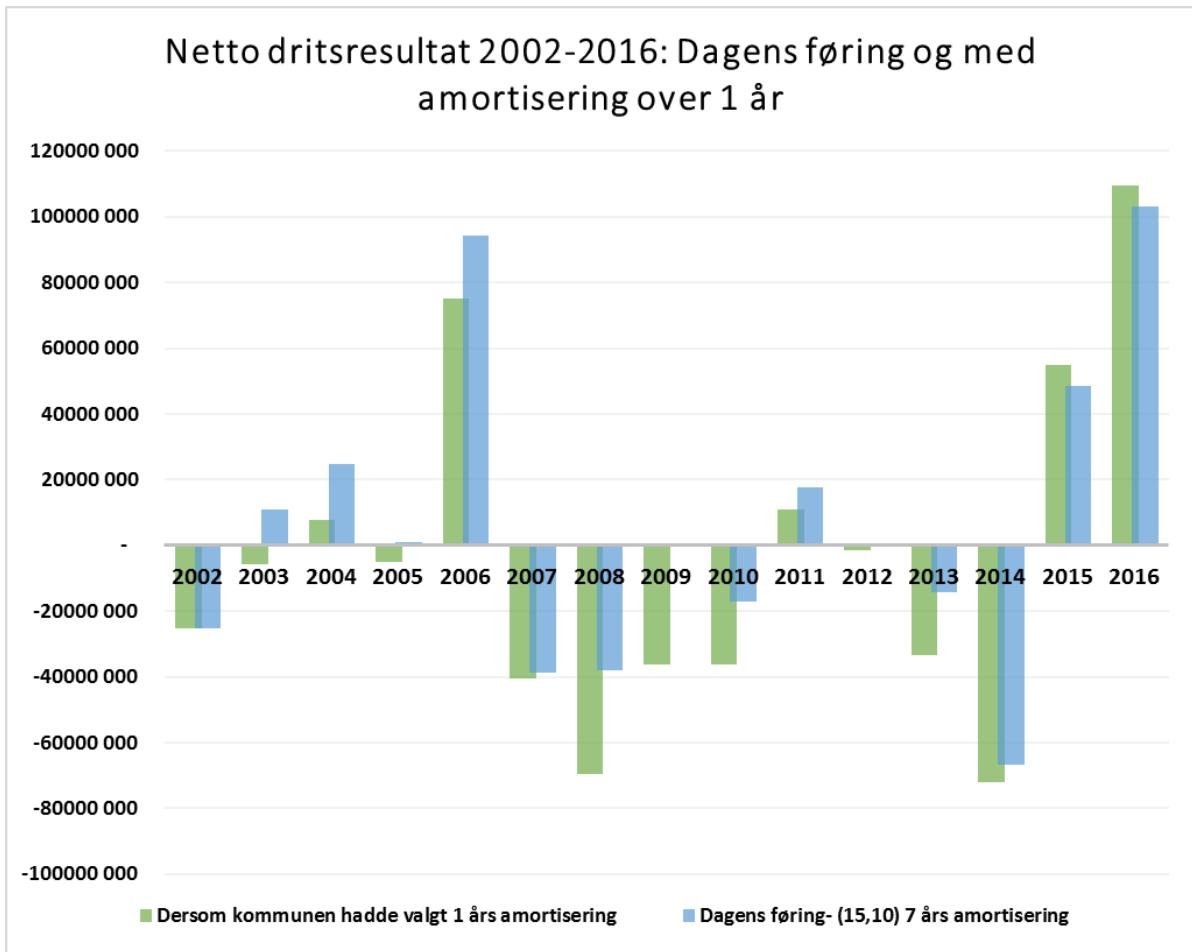
Her illustreres resultatene fra tabell 12 i ett søyle diagram og forskjellene tydeliggjøres bedre. Forskjellene i driftsresultatene skyldes størrelsen på premieavviket det enkelte år og amortiseringskostnaden som belastes regnskapet årlig. Vi ser for eksempel i år 2007 er det relativt store forskjeller ved de tre ulike føringene. Det skyldes årets premie avvik for 2007 som var på kr 39 441 223, så dersom en hadde ført innbetalt premie ville det vært den ekstra kostnaden det året. Derimot ved ett års amortisering er det premieavviket for 2006 på kr 7 010 646 som føres som ekstra kostnad i 2007. Driftsresultatet ved dagens føring er belastet med en amortiseringskostnad på kr 5 177 875 og gir derfor best resultat.

	<b>Simulert regnskap:</b>	<b>Faktisk regnskap:</b>	
<b>År:</b>	<b>Dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering</b>	<b>Dagens føring- (15,10) 7 års amortisering</b>	<b>Endring i netto driftsresultat</b>
2002	-25 158 230	-25 158 230	0
2003	-5 908 648	10 836 573	-16 745 221
2004	7 746 273	24 761 183	-17 014 910
2005	-4 881 714	1 075 753	-5 957 467
2006	74 970 336	94 406 000	-19 435 664
2007	-40 521 771	-38 689 000	-1 832 771
2008	-69 488 933	-37 855 000	-31 633 933
2009	-36 231 302	163 000	-36 394 302
2010	-36 132 878	-17 189 000	-18 943 878
2011	11 035 871	17 560 000	-6 524 129
2012	-1 617 509	252 000	-1 869 509
2013	-33 551 659	-14 391 000	-19 160 659
2014	-72 033 045	-66 713 000	-5 320 045
2015	54 818 721	48 657 000	6 161 721
2016	109 614 604	103 251 000	6 363 604

Tabell 12 - Netto driftsresultat: Dagens føring og ett års amortisering. Kilde Haugesund kommunes årsregnskap

I denne tabellen har vi valgt å illustrere differansen ved å amortisere premieavviket over sju år (15,10) og ved å utgiftsføre hele avviket påfølgende år. Vi ser at for alle årene utenom 2015 og 2016 får en ett svakere netto driftsresultat ved å utgiftsføre premieavviket i sin helhet påfølgende år. Det at resultatet er bedre for de to årene skyldes at amortiseringskostnaden er høyere enn premieavviket i 2014 og 2015.

Selv om det å utgiftsføre premieavviket påfølgende år gir ett svakere netto driftsresultat, vil en ved denne føringen ikke få den opphopingen av akkumulert premieavvik i balansen.



Figur 4 - Netto driftsresultat: Dagens føring og 1 års amortisering. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap

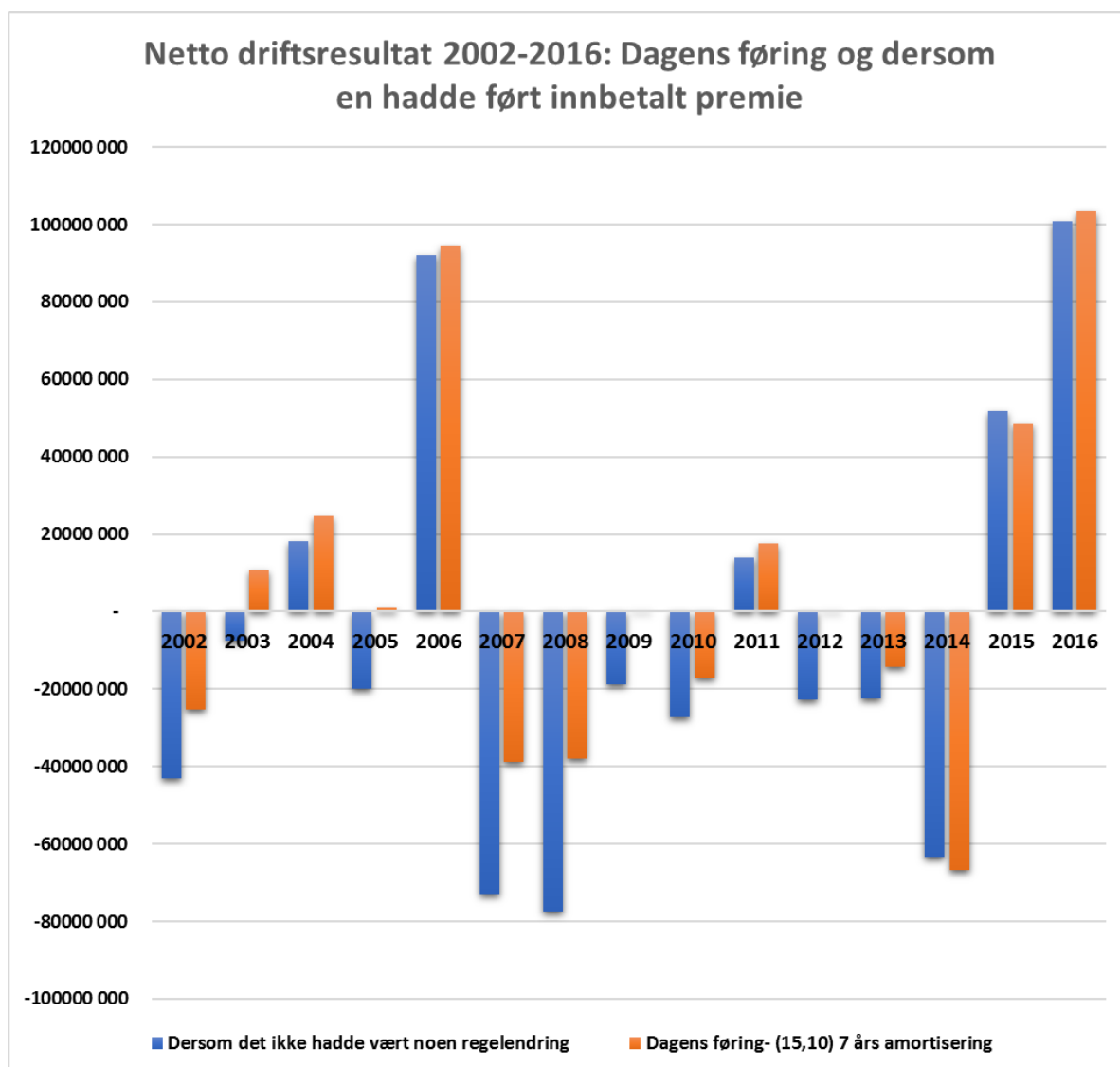
Vi ser tydelig at ett års amortisering gir svakere driftsresultat enn ved dagens føring. Noen år er forskjellen svært stor, slik som i 2009, da vi har den største forskjellen på 36 millioner. Andre år holder de seg ganske jevne med forskjeller på 5-6 millioner. Laveste differanse har vi i 2007, da viser de to føringsvalgene «bare» en forskjell på 1,8 millioner.

	<b>Simulert regnskap:</b>	<b>Faktisk regnskap:</b>	
<b>År:</b>	<b>Dersom det ikke hadde vært noen regelendring</b>	<b>Dagens føring- (15,10) 7 års amortisering</b>	<b>Endring i netto driftsresultat</b>
2002	-43 099 538	-25 158 230	-17 941 308
2003	-7 479 123	10 836 573	-18 315 696
2004	18 199 835	24 761 183	-6 561 348
2005	-19 969 655	1 075 753	-21 045 408
2006	92 105 852	94 406 000	-2 300 148
2007	-72 952 348	-38 689 000	-34 263 348
2008	-77 406 558	-37 855 000	-39 551 558
2009	-18 780 878	163 000	-18 943 878
2010	-27 098 636	-17 189 000	-9 909 636
2011	13 888 317	17 560 000	-3 671 683
2012	-22 832 313	252 000	-23 084 313
2013	-22 532 814	-14 391 000	-8 141 814
2014	-63 340 601	-66 713 000	3 372 399
2015	51 800 043	48 657 000	3 143 043
2016	100 731 037	103 251 000	-2 519 963

Tabell 13 - Netto driftsresultat: Dagens føring og føring av innbetalt pensjonspremie. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap

Her vises differansen i netto driftsresultat mellom dagens føring og dersom Haugesund kommune hadde utgiftsført innbetalt pensjonspremie, synliggjort i tabell 14.

Vi ser som nevnt at dagens føring av beregnet pensjonskostnad gir ett mer positivt bilde enn det som er virkeligheten. Dersom vi legger på premieavviket, er det en forverring av driftsresultatet i nesten alle årene. Grunnen til det forverrede resultatet, er at HK har hatt ett positivt premieavvik hvert år siden regelendringen kom. Det er litt interessant å merke seg at i 2014 og 2015, var amortiseringskostnaden såpass stor at den ble større enn premieavviket. Dermed hadde regnskapsføring av innbetalt premie disse årene gitt sterkere netto driftsresultat enn det som kommer frem i kommunens årsregnskap.



Figur 5 - Netto driftsresultat for Haugesund kommune 2002- 2016. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap

I figur 5 ser man forskjellen på hvilken effekt dagens føring av pensjon har på netto driftsresultat og dersom en hadde utgiftsført årets innbetalte premie. Trenden er at netto driftsresultat er gjennomgående mer positivt ved føring av beregnet pensjonskostnad. I spesielt noen av årene ser man klart hvor stor differansen er, som for eksempel 2007-2008. I disse årene er det en differanse på over kr 30 000 000, og man ser hvordan regelverksendringen i 2002 og amortisering av premieavviket generelt sett har hatt en positiv effekt på kommunens netto driftsresultat opp igjennom årene. Det er likevel viktig å huske på at selv omregningen for pensjonspremien er betalt, gjenspeiles det bare ikke i regnskapet. Selv om netto driftsresultat har vist en positiv utvikling, er derfor realiteten en annen. Man fremfører egentlig bare underskuddet år etter år og akkumulerer en «gjeld til oss selv». I 2003

og 2005 ser man for eksempel at kommunen har et positivt netto driftsresultat, når man i virkeligheten ville hatt et negativt netto driftsresultat dersom man utgiftsførte årets innbetalte premie.

#### 4.2.3 Netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter

<b>Netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter</b>			
<b>År:</b>	<b>Dersom det ikke hadde vært noen regelendring</b>	<b>Dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering</b>	<b>Dagens føring- (15,10) 7 års amortisering</b>
2002	-3,84	-2,24	-2,24
2003	-0,62	-0,49	0,90
2004	1,42	0,60	1,93
2005	-1,48	-0,36	0,08
2006	6,15	5,01	6,31
2007	-4,68	-2,60	-2,48
2008	-4,53	-4,06	-2,21
2009	-1,01	-1,94	0,01
2010	-1,40	-1,87	-0,89
2011	0,01	0,54	0,87
2012	-1,06	-0,08	0,01
2013	-0,97	-1,45	-0,62
2014	-2,66	-3,02	-2,80
2015	2,07	2,19	1,94
2016	3,78	4,11	4,00

Tabell 14 - Netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter. Kilde: SSB.no og Haugesund kommunes årsregnskap

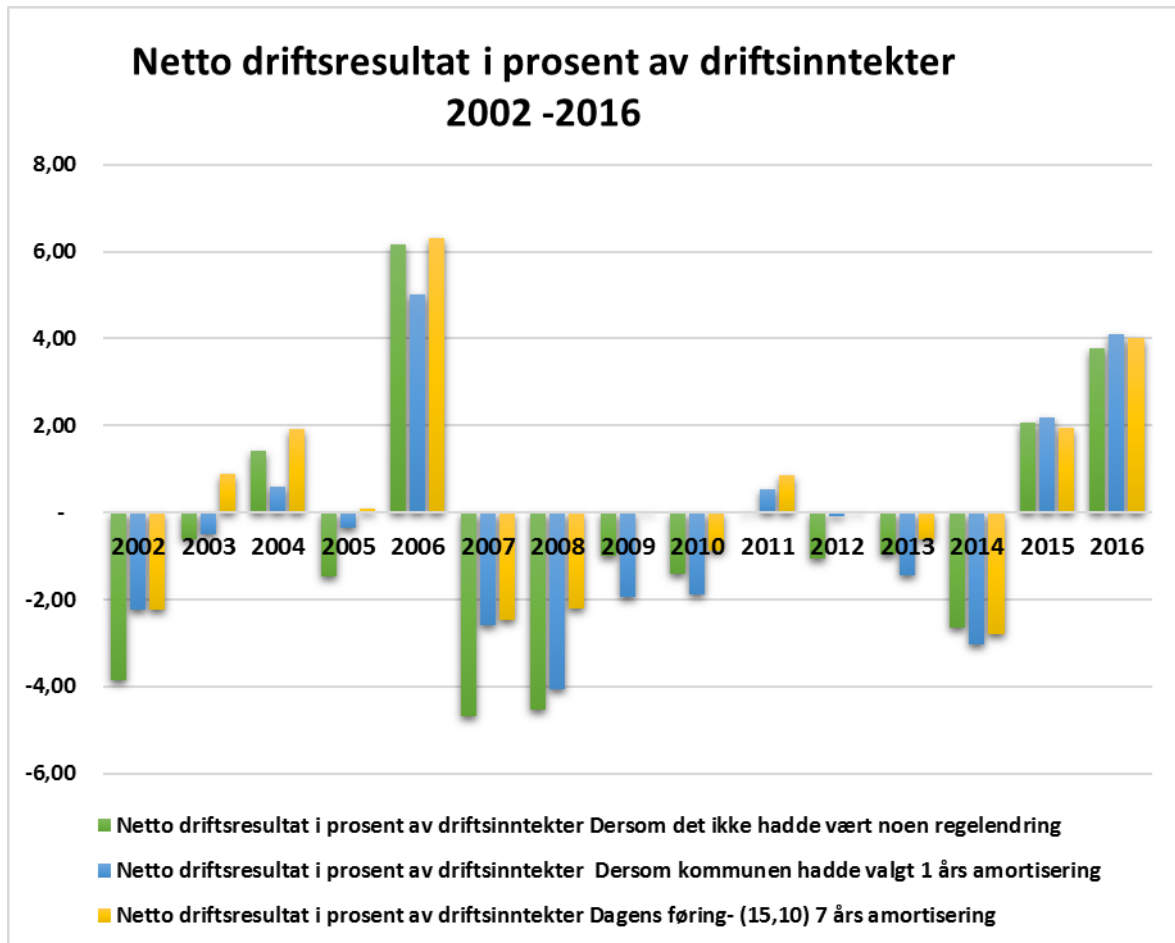
Netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter brukes som nevnt i del kapittel 2.3 for å si noe om kommunens økonomiske handlefrihet. TBU anbefaler at den over tid skal ligge på 2 % (3% frem til 2014). Et høyt tall her er gunstig i forhold til kommunens evne til å spare til senere bruk og egenfinansiering av investeringer (Engelsåstrø, 2015, s. 152).

Vi har hentet denne variabelen fra SSB, hvor vi finner den som en del av de finansielle nøkkeltallsanalysene for kommuner som KOSTRA utarbeider. Netto driftsresultat ved føring av innbetalt premie i prosent av driftsinntekter og dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering, har vi regnet ut selv fra vårt innsamlede tall materiale.

Som en kan se i tabellen blir netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter svakere for alle årene utenom 2014 og 2015 ved utgiftsføring av innbetalt premie, slik som vi også så på netto



driftsresultat. Ved ett års amortisering er det 2015 og 2016 som er unntaksårene, ellers vil man også da ha et svakere netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter enn ved dagens føring. Vi ser at variasjonen i nøkkeltallet er ganske stor. I noen av årene er den veldig god, mens andre år er den ett godt stykke under anbefalt nivå. Dette ser vi igjen i netto driftsresultat der variasjonen også er stor. Det vil i tillegg avhenge av kommunens inntekter fra år til år. Funnene er illustrert i søylediagram under.



Figur 6 - Netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter. Kilder: SSB.no og Haugesund kommunes årsregnskap

#### 4.3 Analyse av balansen

I analysene av balansen har vi kun sett på balansen med premieavvik og uten premieavvik. Vi har valgt å ikke analysere balansen ved 1 års amortisering av premieavviket. Dette har vi valgt å gjøre fordi dersom kommunen hadde valgt amortisering over ett år, hadde bokføringen av premieavviket kun vært årets premieavvik. Balansen ville dermed ikke blitt oppblåst på samme måte som ved amortisering over syv år (tidligere 15 år og 10 år). Man ville derfor ikke fått en vesentlig differanse mellom omløpsmidlene/ kortsiktig gjeld ved 1 års amortisering og omløpsmidler/kortsiktig gjeld dersom regelendringen ikke hadde blitt innført.

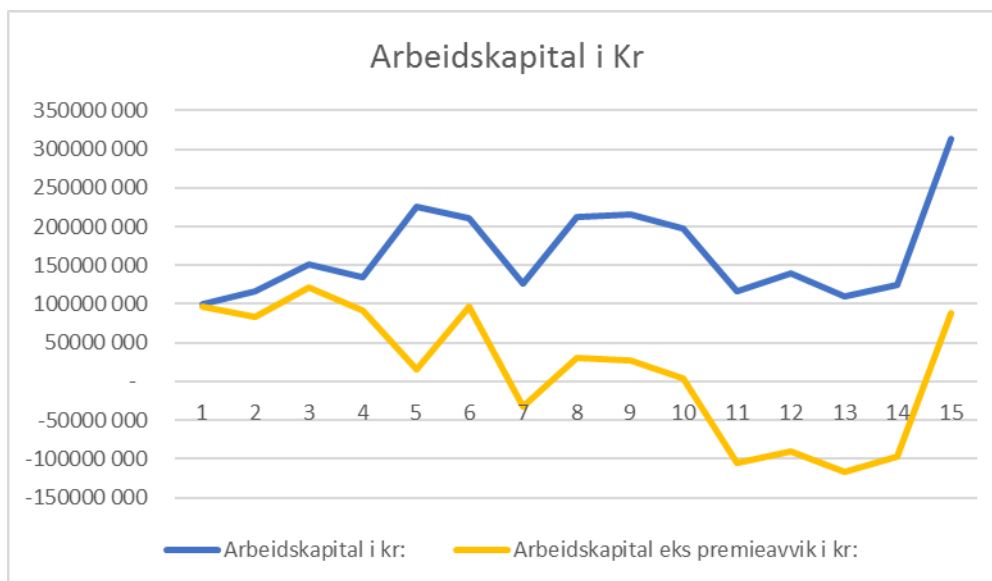
#### 4.3.1 Utviklingen i Arbeidskapital i kroner årene 2002 -2016, med og uten premieavvik.

År:	Arbeidskapital i kr:	Arbeidskapital eks premieavvik i kr:
2002	99 588 291	96 691 673
2003	115 724 419	83 382 947
2004	151 423 474	120 937 388
2005	133 963 470	92 505 036
2006	225 652 000	15 118 500
2007	211 063 000	97 231 000
2008	126 772 000	-32 188 000
2009	211 768 000	31 193 000
2010	216 556 000	26 949 000
2011	197 722 000	3 926 000
2012	115 685 000	-104 451 000
2013	139 282 000	-90 144 000
2014	109 266 000	-116 311 000
2015	125 259 000	-96 732 000
2016	313 514 000	88 591 000

Tabell 15 - Arbeidskapital i kroner. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap

Når vi ser på tabellen over, ser vi ganske tydelig hvilken effekt premieavviket har på kommunens balanse. Dersom man tar høyde for premieavviket i balansen og trekker det ut av arbeidskapitalen, gir det et helt annet bilde av den økonomiske situasjonen til HK.

I grafen under ser man også hvor mye premieavviket har vokst siden innføringen av regnskapsføring av beregnet pensjonskostnad. Balansen er blitt blåst opp av premieavviket, slik at dagens føring gir et feilaktig bilde av de likvide midlene kommunen har til rådighet. Vi ser at forskjellen er størst fra 2008 – 2015.



Figur 7 - Arbeidskapital i kr. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap

#### 4.3.2 Arbeidskapitalen i prosent av driftsinntekter

År:	Arbeidskapital i prosent av driftsinntekter	Arbeidskapital ekskl premieavvik i prosent av driftsinntekter
2002	8,52	
2003	9,58	6,90
2004	11,80	9,42
2005	9,92	6,85
2006	15,07	10,10
2007	13,54	6,24
2008	7,41	-1,88
2009	11,34	1,67
2010	11,19	1,39
2011	9,76	0,19
2012	5,38	-4,86
2013	6,00	-3,88
2014	4,58	-4,88
2015	5,00	-3,86
2016	11,76	3,32

Tabell 16 - Arbeidskapitalen i prosent av driftsinntekter. Kilde: SSB.no og Haugesund kommunes årsregnskap

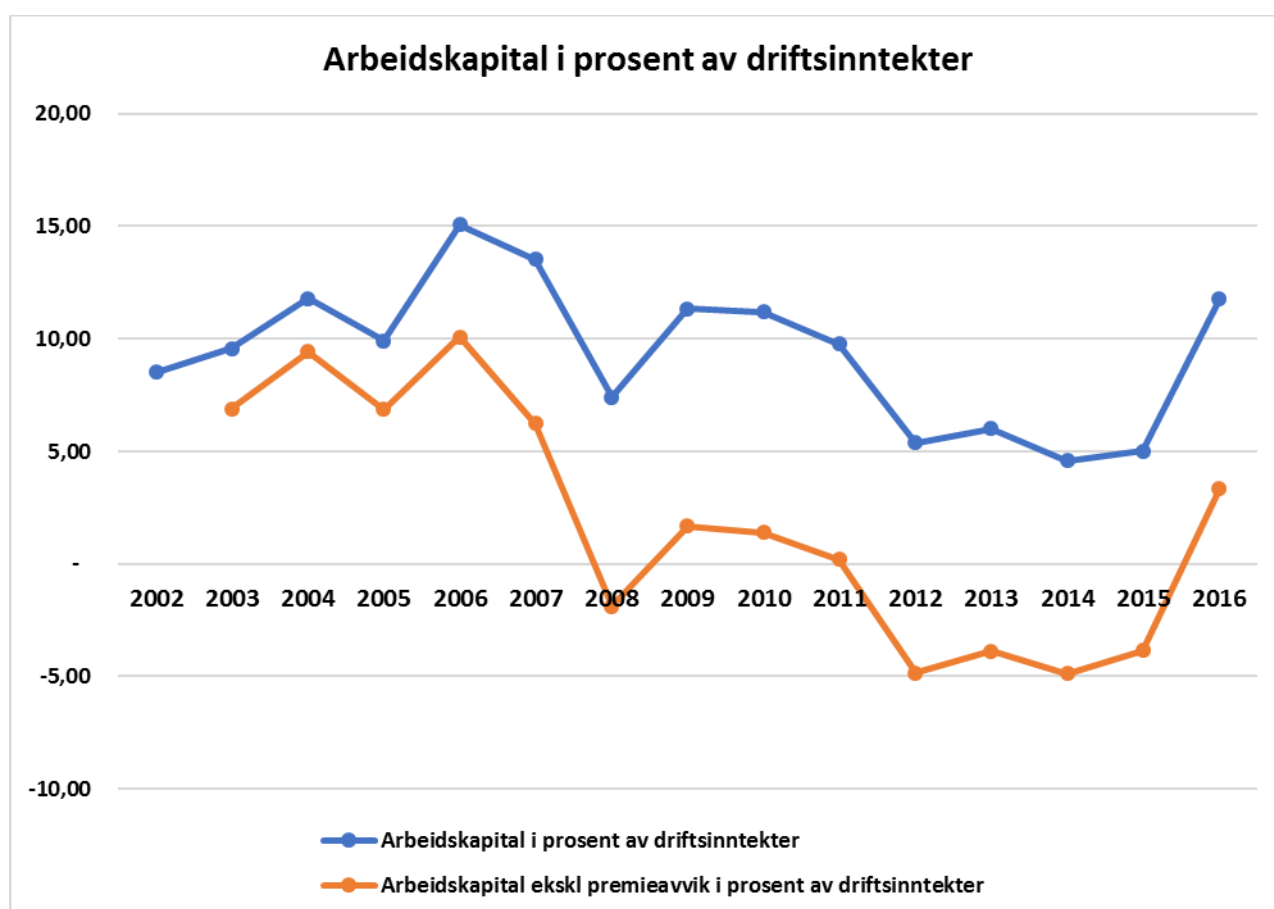
Arbeidskapitalen i prosent av driftsinntekter brukes som ett mål på kommunens likviditet. Med likviditet menes evne til å betale forpliktelsene etter hvert som de forfaller. Arbeidskapital ekskludert premieavvik utarbeides av KOSTRA som en del av de finansielle nøkkeltallene. KOSTRA erstattet variabelen arbeidskapital med arbeidskapital ekskl

premieavvik i 2014, med tilbakevirkende kraft til 2002 da premieavviket først oppsto.

Premieavviket er tatt ut for at variabelen skal gi et bedre mål på likviditeten.

Vi har valgt å ta med variabelen arbeidskapital i prosent av driftsinntekt, som viser hvordan situasjonen hadde sett ut uten premieavvik.

Som vi nevnte i del kapittel 2.6 er det vanskelig å fastslå en generell grense for hvor stor arbeidskapitalen må være for at likviditeten kan sies å være god nok. Det vil være avhengig av inn- og utbetalingsmønsteret i kommunen. Vi kan se ut i fra tabellen at arbeidskapitalen ekskludert premieavvik er lav i de fleste årene og negativ i noen. Dette tyder på dårlig likviditet i kommunen, noe som vi ser igjen i analysene av kommunens likviditets grader og i sammenligningen av HK mot KOSTRA gruppe 13 og landet utenom Oslo nedenfor. Lite arbeidskapital i forhold til driftsinntektene kan tyde på at kommunen har få midler til å betale den løpende gjelden (Engelsåstrø, 2015, s. 152). Vi ser også ut fra tabellen at situasjonen er ganske annerledes dersom en ikke tar høyde for premieavviket. De to variablene er illustrert under i linje diagram.



Figur 8 - Arbeidskapital i prosent av driftsinntekter. Kilde: SSB.no og Haugesundkommunes Årsregnskap

Arbeidskapital ekskl premieavvik i prosent av driftsinntekter			
År:	Haugesund	Kostra kommunegruppe 13	Landet utenom Oslo
2002	8,5	27,5	25,8
2003	6,90	23,5	21,5
2004	9,42	22,2	19,5
2005	6,85	24,4	21,8
2006	10,10	26,8	24
2007	6,24	26,1	22,9
2008	-1,88	20,5	17,7
2009	1,67	18,9	17,2
2010	1,39	19,2	17,6
2011	0,19	17,9	16,3
2012	-4,86	15,7	14,5
2013	-3,88	15,2	14,7
2014	-4,88	14,8	14,5
2015	-3,86	17,1	17,8
2016	3,32	19,1	19,6

Tabell 17 - Arbeidskapital eks premieavvik sammenligning. Kilde: SSB.no

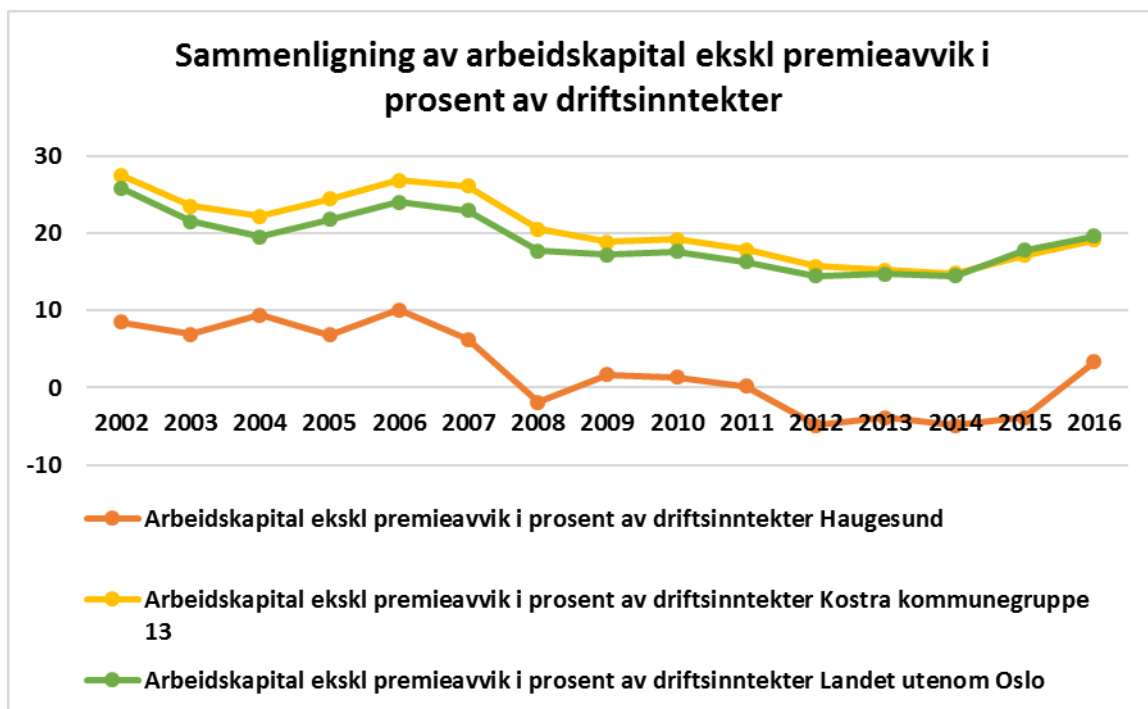
Her har vi valgt å sammenligne HK mot Kommunegruppe 13, som er store kommuner utenom de fire største byene. Det er disse kommune Haugesund er sammenlignbar med. I tillegg har vi sammenlignet med landet for øvrig utenom Oslo.

Vi valgte å gjennomføre en sammenligning for å få ett bedre bilde på den likviditetsmessige situasjonen til kommunen.

Vi ser at Haugesund har vesentlig svakere tall og ligger langt under både kommunegruppen og landet. Selv om de ligger under kan vi likevel se at de følger de samme svingningene. Det er derfor tydelig å se at de påvirkes av de samme elementene, noe vi ser godt i kurve diagrammet under. Haugesund har jevnt over dårligere arbeidskapitalprosent, så en nedgang gir en helt annen effekt på deres tall. Haugesund har negativ arbeidskapitalprosent i fem av årene mellom 2002-2016. Det har hverken gruppe 13 eller landet utenom Oslo. Prosenttallet er negativt for årene 2008, 2012, 2013, 2014 og 2015. Det kan ha en sammenheng med netto

driftsresultatene for disse årene, som også var negativ for 2008, 2013 og 2014 og veldig svakt i 2012.

I 2008 har for eksempel HK en arbeidskapitalprosent på nesten – to, mens kommune gruppe 13 har 20,5. Landet utenom Oslo har nesten 18. Det gir et ganske klart bilde på at likviditeten til kommunen ikke er god nok. Ifølge Kommunens årsmelding fra 2014 er pensjonsutgifter med på å påvirke den likviditetsmessige situasjonen. Økte premier grunnet flere eldre og økt levealder skaper økte kostnader for kommunen.



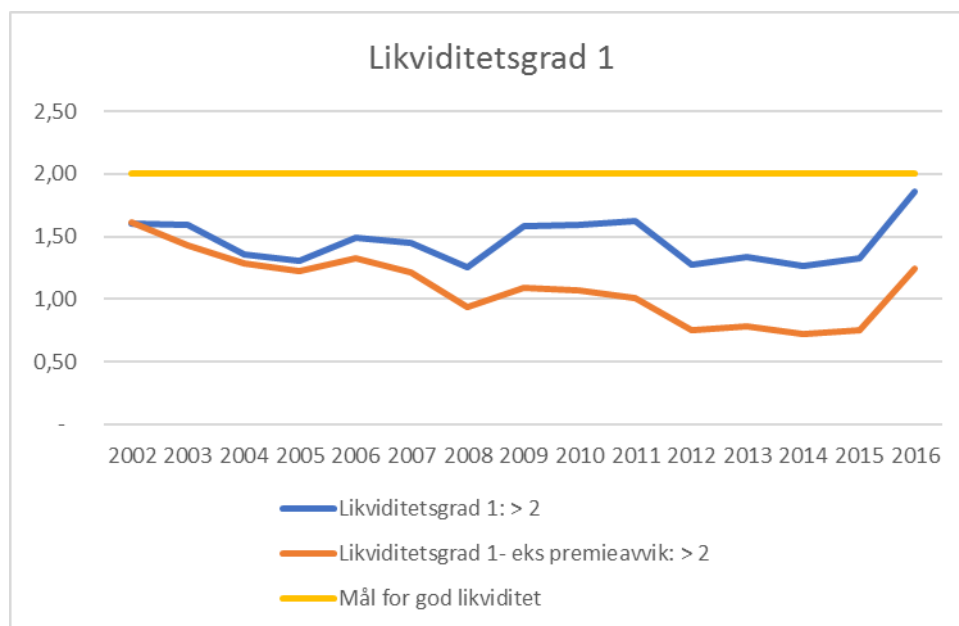
Figur 9 - Sammenligning av arbeidskapital ekskl premieavvik i prosent av driftsinntekter. Kilde: SSB.no

#### 4.3.3 Likviditetsgrad 1 og 2 i årene 2002 -2016

ÅR:	Likviditetsgrad 1: > 2	Likviditetsgrad 1- eks premieavvik: > 2	Likviditetsgrad 2: > 1
2002	1,60	1,61	1,17
2003	1,59	1,43	1,03
2004	1,36	1,29	0,52
2005	1,31	1,22	0,46
2006	1,49	1,33	0,59
2007	1,45	1,21	0,72
2008	1,25	0,94	0,7
2009	1,58	1,09	0,63
2010	1,59	1,07	0,66
2011	1,62	1,01	0,49
2012	1,27	0,75	0,31
2013	1,34	0,78	0,34
2014	1,26	0,72	0,28
2015	1,33	0,75	0,3
2016	1,86	1,24	0,75

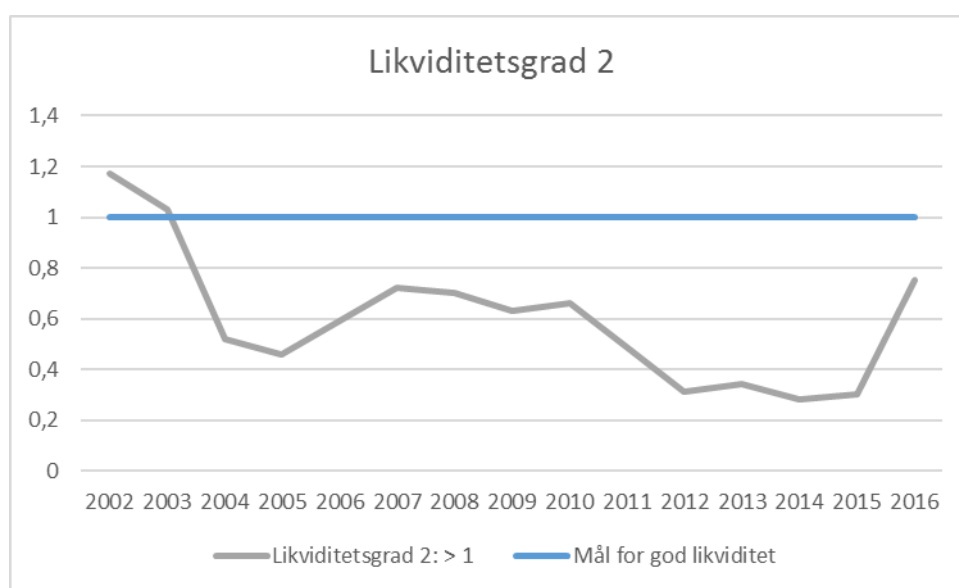
Tabell 18 - Likviditetsgrad 1 og 2 i årene 2002-2016. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap

Som nevnt tidligere har vi valgt å vise likviditetsgrad 1 med og uten premieavvik. Dersom man ser bort fra premieavviket i omløpsmidler og kortsiktig gjeld, ser man at likviditetsgrad 1 er svakere alle år utenom 2002.



Figur 10 - Likviditetsgrad 1. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap

I figur 10 viser vi likviditetsgrad 1 i årene 2002-2016. Målet for god likviditet er sagt å være 2, hvorav kommunens verdier per i dag ligger godt under det som regnes som tilfredsstillende samtlige år. Vi vet at kommunens økonomi blir bedre i 2015-2016, noe vi også ser på kommunens netto driftsresultater. I tillegg ser vi her at likviditetsgraden bedrer seg som følge av forbedringen i økonomien. Kapittel 2.7 tok for seg hvorfor Likviditetsgrad 1 ikke nødvendigvis den beste måten å måle kommunens likviditet, da den ikke tar med endringer i likviditeten i løpet av året. Likevel gir den et bilde av den likviditetsmessige stillingen til kommune sammenlignet over flere år.



Figur 11 - Likviditetsgrad 2. Kilde: Haugesund kommunes driftsregnskap

Likviditetsgrad 2 som vist ovenfor i figur 11 er også lite tilfredsstillende med forbehold om at den bør være større enn 1. Her tar man kun med de mest likvide omløpsmidlene som for eksempel bankbeholdningen til kommunen. Her vil altså bare den kortsiktige gjelden endres dersom man tar hensyn til premieavviket. Dette har vi ikke valgt å illustrere, da endringen er minimal samtlige år. Ut i fra figuren ser man allikevel at kommunen har slitt med ustabil økonomi fra 2003, og fremover mot 2016. Premieavviket vil derimot ikke ha påvirket likviditetsgrad 2 i stor grad slik som det gjør likviditetsgrad 1.



#### 4.4 Drøfting av resultatene i forhold til problemstillingen

I denne delen av oppgaven skal vi drøfte og tolke de funnene vi har gjort i vårt datamateriale, og knytte det opp mot den problemstillingen vi har satt oss. I tillegg skal vi benytte oss av den informasjonen vi hentet inn ved hjelp av de kvalitative intervjuene.

Hvilke konsekvenser har egentlig regelverksendringen som kom i 2002 hatt for HK? Som vi har nevnt tidligere var intensjonene bak regelverksendringen gode, og planen var å jevne ut svingningene i premieinnbetalingene. Det har de oppnådd. Problemet er at ingen forutså hvor stort det akkumulerte premieavviket kom til å bli.

Lavt rentenivå, økt levealder og høy lønnsvekst har ført til at pensjonspremien har vokst mer enn forventet. Regelverksendringen skulle gjøre budsjettarbeidet for kommunene enklere ved at pensjonskostnaden ble mer forutsigbar. Ifølge Agdestein mottar HK en aktuarberegning i september måned hvert år. Denne aktuarberegningen tar høyde for tidligere års premieavvik og tilbakebetalingen av det akkumulerte premieavviket. Denne aktuarberegningen legger grunnlaget for budsjetteringen av pensjonskostnader for det påfølgende regnskapsåret.

Selv om pensjonskostnadene har blitt mer forutsigbare, kom regelendringen med noen bivirkninger. Endringen førte med seg en sammenblanding av ulike regnskapsprinsipper som ikke passet inn i det tidligere kommuneregnskapet. Dermed har innføringen av regelverket og kompleksiteten rundt dette vært tidskrevende og ført til økt ressursbruk for kommunene. I en høringsuttalelse fra NKRF angående amortisering av premieavvik nevnes dette (Norges Kommunerevisorforbund, 2014):

NKRF er prinsipielt imot muligheten for å amortisere premieavviket over flere år. Det er et avvik fra anordningsprinsippet. I et finansielt orientert regnskap burde kommunene utgiftsføre årets pensjonspremie, i stedet for å ha muligheten til å skyve utgiften foran seg ved å amortisere et premieavvik over mange år.

I intervjuet snakker også Heidi Sunde litt rundt dette. Kommunene hadde tidligere ikke noen fremtidige forpliktelser i regnskapet sitt, det var et regnskap som i stor grad var basert på kontantprinsippet (bevilgningskontroll). Når man har fem grunnleggende regnskapsprinsipper som kommuneregnskapet er basert på, og da trekker inn, i 2002, et nytt element som fremtidige forpliktelser, får man et veldig komplisert regnskap som krever spesialkunnskap for å forstå. I tillegg til å være svært komplisert, mener også Sunde at regelverksendringen har

vært mer ressurskrevende enn forventet. Den har ført til at særlig kommunen, men også pensjonskassen og aktuaren, bruker mye mer ressurser på dagens regnskapsføring enn før 2002. En konsekvens av et mer komplisert regnskap er at når netto driftsresultat viser ett beløp, men som på grunn av regnskapstekniske føringer ikke representerer faktiske utgifter blir det lettere å bruke penger en ikke har. Når driftsregnskapet viser et positivt netto driftsresultat, er trolig lettere å bruke pengene i det positive resultatet. Dette til tross for at man egentlig har betalt en pensjonsregning som er vesentlig høyere enn det som fremgår av regnskapet, slik at netto driftsresultat i realiteten er negativt.

Når vi ser på konsekvenser regelverksendringen har hatt for Haugesund kommunes økonomiske resultater, er det først og fremst netto driftsresultat vi har valgt å analysere. Vi vet at kommunen har slitt med overforbruk i mange år, noe vi ser av de negative resultatene i driftsregnskapene over flere år. Disse negative resultatene er til tross for at kommunen har valgt å amortisere premieavviket over sju år (15 og 10 år). Amortiseringen har gitt kommunen et bedret netto driftsresultat i nesten alle av de 15 årene fra 2002-2016, med unntak av 2015 og 2016. I våre analyser har vi sett på hvordan netto driftsresultat ville sett ut dersom denne regelverksendringen ikke ble innført. Resultatet ville da ha vært at kommunen ville hatt dårligere resultat i alle årene utenom 2015 og 2016. Det svakere resultatet skyldes som nevnt tidligere positivt premieavvik i alle årene etter innføringen av beregnet pensjonskostnad.

Unntaket skyldes høy amortiseringskostnad. Regnskapsføringen av beregnet pensjonskostnad har ført til at kommunens netto driftsresultat gir et mer eller mindre feilaktig bilde. Det viser et høyere resultat enn det som egentlig er virkeligheten. Det samme gjelder balansen. Ifølge Anders Agdestein har regnskapsføringen ført til en stor «oppblåsing» av kommunens balanse. Videre sier Agdestein at den høye summen på premieavviket kan ansees som «monopolpenger» som kommunen ikke har, men av regnskapsmessige regler skal rapporteres som omløpsmidler og ikke langsiktig gjeld.

Mer interessant er det kanskje å se på de to valgene HK kunne ha gjort da regelendringen kom i 2002. Dersom kommunen hadde satset på å amortisere premieavviket over ett år kan man i vårt tallmateriale se at netto driftsresultat vil være svakere enn ved å amortisere over 15, 10 og 7 år. Derimot ville en ikke fått det akkumulerte premieavviket i balansen. Det som

også kan være av interesse er den totale forskjellen på sum netto driftsresultat i årene 2002-2016. Vi har valgt å vise denne tabellen for å illustrere de store forskjellene man finner ved de ulike føringene.

<i>Netto driftsresultat 2002-2016</i>			
<i>År</i>	<i>Utgiftsføring av innbetalt pensjonspremie</i>	<i>Amortisering over 1 år</i>	<i>Amortisering over 15, 10 og 7 år</i>
2002	-43 099 538	-25 158 230	-25 158 23
2003	-7 479 123	-5 908 648	10 836 57
2004	18 199 835	7 746 273	24 761 18
2005	-19 969 655	-4 881 714	1 075 75
2006	92 105 852	74 970 336	94 406 00
2007	-72 952 348	-40 521 771	-38 689 00
2008	-77 406 558	-69 488 933	-37 855 00
2009	-18 780 878	-36 231 302	163 00
2010	-27 098 636	-36 132 878	-17 189 00
2011	13 888 317	11 035 871	17 560 00
2012	-22 832 313	-1 617 509	252 00
2013	-22 532 814	-33 551 659	-14 391 00
2014	-63 340 601	-72 033 045	-66 713 00
2015	51 800 043	54 818 721	48 657 00
2016	100 731 037	109 614 604	103 251 00
<b>SUM</b>	<b>-98 767 380</b>	<b>-67 339 884</b>	<b>100 967 27</b>

*Tabell 19 - Netto driftsresultat 2002-2016 total forskjell*

Dersom HK hadde valgt å amortisere premieavviket over ett år ville den totale summen på netto driftsresultatet i årene 2002-2016 vært på kr -67 339 884, kontra et netto driftsresultat på kr 100 967 279 som man får ved dagens føring. Dersom regelverksendringen ikke hadde blitt vedtatt og innført, ville utgiftsføring av innbetalt pensjonspremie vist sum netto driftsresultatet på kr -98 767 380 i løpet av de 15 årene. Dermed vil man ha et egentlig fremførbart underskudd som aldri vises i driftsregnskapet.

Ved å velge amortisering over ett år vil netto driftsresultat bedre gjenspeile de faktiske pengene som går ut av konto. Differansen blir bare ett års premieavvik. Tar vi summen på netto driftsresultat vist ved ett års amortisering, og legger til premieavviket for 2016, får vi samme beløp som ved utgiftsføring av innbetalt premie: 67 339 884kr + 31 427 496kr = 98 767 380kr.

I enkelte år ser vi at kommunen har hatt et positivt netto driftsresultat, mens om man hadde vist hele pensjonsregningen i regnskapet ville resultatet vært negativt. I disse tilfellene er

resultatet negativt også ved ett års amortisering, og vi ser igjen at dette valget gir det mest «riktig» bilde.

På spørsmål om hvilke strategier kommunen ville valgt angående føring av pensjon dersom det var opp til dem, svarer Sunde at hun hadde ønsket en endring i dagens regelverk. Kommunene kunne dermed fått lov til å sette av midler til fond. Per dags dato kan kommunene bare sette av midler i det som kalles «ubundne driftsfond» for å samle opp penger til det premieavviket som skal utgiftsføres i framtiden. Problematikken med slike ubundne driftsfond er at de strykes dersom kommunen går i underskudd, noe HK har gjort i flere år. Dersom kommunene kunne ha satt av midler til bundne driftsfond, som ikke gikk med dersom kommunen gikk underskudd, hadde de hadde mulighet til å bruke dette fondet istedenfor årets midler for å dekke inn til årets amortiseringskostnad. En måtte da fulgt prinsippet om å sette av årets premieavvik til bundet driftsfond, og bruke av fondet til årets amortiseringskostnad. Slik kunne kommunene til enhver tid ha like mye på bundet driftsfond som i gjenstående amortiseringskostnader.

Agdestein sier at dersom HK hadde hatt «bufferne» til å betale ned premieavviket på et disposisjonsfond, ville han valgt å «gjøre opp gjelden», for deretter å ha gått ned til ett års tilbakebetaling av premieavviket. Dette ville ha ført til større svingninger i pensjonskostnadene. Vi måtte dermed ha forutsatt at HK hadde solide disposisjonsfond til å kunne tilbakebetale premieavviket på ett år i perioder hvor premieavviket ville være større enn antatt.

Premieavviket kunne ha ført til likviditetsmessige problemer for HK, da kommunen hadde fått mer penger til fordeling grunnet de bedre netto driftsresultatene som følge av bokføring av premieavviket. Det betyr at kommunen potensielt ville brukt mer penger fordi regnskapet ikke viser hva de faktisk betaler ut. Premieavviket gir ingen effekt på likviditeten i den forstand at det kun er en regnskapsteknisk føring, og ikke forbundet med noen transaksjon. Derimot representerer premieavviket i balansen en gjeld til kommunen selv, som er bokført som en del av omløpsmidlene.

I våre analyser har vi funnet at kommunens likviditet i flere år ikke er tilfredsstillende. Kommunens balanse har blitt blåst opp av premieavviket. Balansen for 2016 viser bokført premieavvik på kr 224 270 000 som omløpsmidler, og kr 653 000 kr som kortsiktig gjeld.

Dersom en ikke tar høyde for premieavviket vil man få et annet bilde av den likviditetsmessige situasjonen i kommunen.

Arbeidskapital anses, som vi har nevnt, som en del av driftskapitalen, og den er et uttrykk for kommunens likviditet. Våre analyser viser at arbeidskapitalen i kr er lav, og ofte negativ i årene 2002-2016. Dette er ganske åpenbart når en tenker at arbeidskapitalen øker når anskaffelsen av midler er større enn anvendelsen av midler. En økning i arbeidskapitalen betyr at det har vært et finansielt overskudd det året, som gir en likviditetsøkning. Kommunen har som vi har sett, slitt i mange år med merforbruk. Da vi sammenlignet kommunens arbeidskapital i prosent av driftsinntekter med resten av landet utenom Oslo, og kommunegruppe 13 for store kommuner, fant vi at HK hadde en svært dårlig arbeidskapital og lå langt under de to gruppene. Med en gjennomsnittlig arbeidskapital for de analyserte årene på 2,3% ser vi at Haugesund kommune har likviditetsmessige utfordringer. Gjennomsnittet til kommune gruppe 13 for årene 2002-2016 er på 20,6%, og for landet utenom Oslo er det 19%.

Vi har også sett på likviditetsgradene til kommunen som er under norm tallene for samtlige år utenom 2002 og 2003. I disse årene er likviditetsgrad 2 rett over normtallet 1. Kommunens svake likviditet har en naturlig sammenheng med kommunens merforbruk over mange år. Vi har sett at premieavviket har effekt på netto driftsresultat, som betyr at kommunen har et større merforbruk enn det som kommer frem av driftsregnskapet. Her vil det også være andre faktorer som vi grunnet begrensninger i oppgaven ikke går inn på.

Vi synes det vil være interessant å bruke resultatene fra vår analyse av driftsregnskapet til å spekulere i om HK potensielt kunne ha blitt ført opp på ROBEEK-listen tidligere, dersom kommunen hadde tatt et annet valg i 2002 og valgt amortisering over ett år. Haugesund kommune ble registrert i ROBEEK 12.07.2010 (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2016). Årsaken var punkt c. og d. i vilkårene listet i kommunelovens §60.1. Dette innebærer at kommunestyret har vedtatt at et regnskapsmessig underskudd skal fordeles ut over det påfølgende budsjettår etter at regnskapet er fremlagt, og at kommunen ikke har fulgt vedtatt plan for dekning av underskudd.

Ved amortisering av premieavviket over ett år, ser vi at netto driftsresultat er negativt i årene 2003, 2005, 2009 og 2012. I disse årene har HK et positivt netto driftsresultat ved dagens føring. Dersom en legger reglene i kommunelovens § 48 til grunn, om inndekking av underskudd, kan en ut fra tabellen nedenfor spekulere i om ikke kommunen skulle vært underlagt statlig kontroll tidligere.

År:	Dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering	Dagens føring- (15,10) 7 års amortisering
2002	-25 158 230	-25 158 230
2003	-5 908 648	10 836 573
2004	7 746 273	24 761 183
2005	-4 881 714	1 075 753
2006	74 970 336	94 406 000
2007	-40 521 771	-38 689 000
2008	-69 488 933	-37 855 000
2009	-36 231 302	163 000
2010	-36 132 878	-17 189 000
2011	11 035 871	17 560 000
2012	-1 617 509	252 000
2013	-33 551 659	-14 391 000
2014	-72 033 045	-66 713 000
2015	54 818 721	48 657 000
2016	109 614 604	103 251 000

Tabell 20 - Netto driftsresultat ved amortisering over ett år versus dagens føring. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap

Vi forutsetter at alt annet er likt; samme tjeneste produksjon og samme kostnadsnivå, samt at den eneste variabelen som endres er hvordan premieavviket amortiseres. Det kan da se ut som om kommunen burde vært på ROBEK listen allerede i 2004/2005. HK har et underskudd på 25 millioner i 2002. Ved amortisering av premieavviket over flere år klarer de å dekke inn underskuddet i 2004. Ved ett års amortisering ville ikke kommunen ha klart å dekke underskuddet før i 2006, og den ville hatt store underskudd de påfølgende årene.

Vi ser at kommunen ved utgangen av år 2016, grunnet mange år med negative resultater, fortsatt ville hatt et ubetalt underskudd på -67 339 884. Dette tallet kjenner vi igjen fra tabell 20, som viser sum netto driftsresultat 2002-2016. Kommunen ville da fortsatt blitt værende i registeret 2017, og ikke blitt meldt ut i juli 2017 slik som HK nå mest sannsynlig blir.

År:	Dersom det ikke hadde vært noen regelendring	Dagens føring- (15,10) 7 års amortisering
2002	-43 099 538	-25 158 230
2003	-7 479 123	10 836 573
2004	18 199 835	24 761 183
2005	-19 969 655	1 075 753
2006	92 105 852	94 406 000
2007	-72 952 348	-38 689 000
2008	-77 406 558	-37 855 000
2009	-18 780 878	163 000
2010	-27 098 636	-17 189 000
2011	13 888 317	17 560 000
2012	-22 832 313	252 000
2013	-22 532 814	-14 391 000
2014	-63 340 601	-66 713 000
2015	51 800 043	48 657 000
2016	100 731 037	103 251 000

Tabell 21- Netto driftsresultat dagens føring versus ingen regelendring. Kilde: Haugesund kommunes årsregnskap

Tabellen over viser netto driftsresultatene ved dagens føring, samt dersom en hadde regnskapsført årlig innbetalt premie. Ved regnskapsføring av innbetalt premie ser vi at netto driftsresultat er negativt i årene 2003, 2005, 2009 og 2012. I disse årene har HK et positivt netto driftsresultat ved dagens føring, og vi kan dra samme slutning her som ved ett års amortisering. Eneste forskjellen er at de negative beløpene er høyere ved regnskapsføring av innbetalt premie.

Vi ser ut fra HK negative driftsresultat at kommunen har slitt med overforbruk i mange år. Det kan være interessant å stille spørsmål ved om, at dersom kommunen tidligere hadde havnet i ROBEK-registeret, ville administrasjonen og politikerne innsett i hvilket økonomisk utføre kommunen var på et tidligere tidspunkt? Kommunen kunne dermed ha iverksatt nødvendige innsparinger. Har føringen av pensjonskostnader «lurt» kommunen til å tro at de hadde en bedre økonomi enn de egentlig hadde? Dette blir ren spekulasjon fra vår side, men vi vet at pensjon er et faglig tungt og innviklet emne å sette seg inn i, og innføringen av premieavviket har gjort dette mer komplisert.

Et spørsmål er derfor om de som tar økonomiske avgjørelser har god nok kunnskap om emnet. Vi har tidligere fremhevet at det kan være lettere å bruke pengene hvis resultatet er

positivt. Selv om økonomisjefen og rådmannen trolig er klar over problemstillingen, er det politikerne ved bystyret som formelt vedtar budsjettet som blir lagt frem.



## 5. Konklusjon

### 5.1 Oppsummering

Vi har i denne oppgaven jobbet ut i fra problemstillingen «Hvilke konsekvenser har regelverksendringen fra 2002, som påla kommunen å utgiftsføre den beregnede pensjonskostnaden istedenfor innbetalt premie, hatt på Haugesund kommunes økonomiske resultater? Og hvordan ville økonomien sett ut dersom kommunen hadde valgt å amortisere premieavviket over ett år?»

For å finne svar på denne problemstillingen har vi samlet inn tallene for premieavviket fra de tre pensjonskassene HK kjøper tjenester av. Deretter har vi bearbeidet disse for å komme frem til årlig og akkumulert premieavvik for kommunen, samt årlig og akkumulert amortiseringskostnad. Vi har intervjuet administrerende direktør i HKP, Heidi Sunde og rådgiver i økonomiseksjonen til Haugesund kommune, Anders Agdestein. Videre har vi analysert kommunens driftsregnskap og kommunens balanse. Vi har benyttet oss av kommunens regnskapstall som vi har hentet fra statistikkverktøyet KOSTRA. Vi har også måttet hente tall fra Haugesund kommune direkte for å sikre oss om at tallene stemte overens med hverandre.

### 5.2 Konklusjon

Resultatene fra vårt tallmateriale viser at regelverksendringen fra 2002 har hatt konsekvenser for kommunens økonomiske resultater.

Først og fremst ser vi at innføringen av premieavviket har ført til et «sminket» netto driftsresultat i årene 2002-2016. Kommunen får et underskudd som ikke vises i driftsregnskapet som de fremfører videre år etter år. Resultatene viser at dersom kommunen hadde valgt å amortisere premieavviket over ett år, ville netto driftsresultat vært svakere enn ved dagens føring, men resultatet ville vist et mer virkelighetstro bilde av anskaffelsen og anvendelsen av midler i løpet av året.

Regnskapet bør gi et mest mulig riktig bilde av den økonomiske situasjonen til kommunen, slik at tjenester og finanser kan forvaltes til innbyggerne i Haugesund innenfor de gitte rammene i budsjettet.

Kommunens balanse påvirkes også av regelverksendringen. Her bokføres premieavviket enten som omløpsmiddel (positivt premieavvik), eller som kortsiktig gjeld (negativt premieavvik). Positivt premieavvik representerer ikke en innbetaling for kommunen, og det kan heller tenkes på som et forbrukslån til en selv. Det oppsamlede akkumulerte premieavvik blåser opp omløpsmidlene til kommunen, og gir et mer positivt bilde av arbeidskapitalen og den likviditetsmessige situasjonen i kommunen. Dersom kommunen hadde valgt å amortisere premieavviket over ett år ville ikke premieavviket akkumulert seg i balansen. Bare årets premieavvik ville blitt bokført, for å så å bli utgiftsført i sin helhet påfølgende år.

Innføringen av premieavviket har i tillegg gjort regnskapet mer komplisert enn tidligere. Dette har ført til at regnskapsføringen av pensjon krever mer ressurser.

### 5.3 Avsluttende refleksjoner

Da vi begynte arbeidet med denne oppgaven, var målet å vise effekten av regelverksendringen fra 2002 hadde hatt på kommunens økonomiske resultater. Underveis ble det tydelig for oss at det også ville være relevant å undersøke konsekvensene av valget de tok om å amortisere premieavviket over 15 år (senere 10 og 7), kontra det å amortisere premieavviket over ett år.

Det at denne todimensjonaliteten ikke var en del av problemstillingen i utgangspunktet, har gjort at spørsmålene vi stilte i våre intervjuer ikke ble spisset på den nye problemstillingen og dermed ikke like relevante.

Dataene vi har brukt til å besvare problemstillingen, er såkalte harde data. Ved hjelp av disse har vi funnet svar på hvilken effekt premieavviket har hatt på kommunen økonomiske resultater, men vi sier ikke noe om andre faktorer som også påvirker de økonomiske resultatene. Da både tiden vi har hatt tilgjengelig og størrelsen på oppgaven er begrenset, har vi valgt å avgrense oppgaven slik.

Etter hvert som vi utdypet oss i problemstillingen, og begynte å se resultatene av analysene, så vi at det hadde vært gunstig å intervju flere. Kanskje skulle vi ha forsøkt å få et intervju med økonomisjefen eller noen fra bystyret for å belyse flere sider av saken. Regnskapsføring av pensjon er et bredt og komplisert område, og vi har derfor vært nødt til å avgrense fokusområdet vårt.

## Referanser

- Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi. (2016, Februar 29). *Den økonomiske situasjonen i kommunesektoren*. Hentet mars 10, 2017 fra [https://www.regjeringen.no/contentassets/c2174a3b3aef4d909c0026ea2e04cbc1/okonomi\\_notat.pdf](https://www.regjeringen.no/contentassets/c2174a3b3aef4d909c0026ea2e04cbc1/okonomi_notat.pdf)
- Engelsåstrø, G. (2015). *Innføring i kommunalt regnskap*. Oslo: Universitets forlaget.
- Fagforbundet. (2011, oktober 19). *Høring: Regnskapsføring av pensjon. Høringsvar om forslag til endringer i regnskapsføring av pensjon*. Hentet januar 29, 2017 fra [http://www.fagforbundet.no/presse/?article\\_id=67967#](http://www.fagforbundet.no/presse/?article_id=67967#)
- forskrift om årsregnskap og årsberetning. (2001, januar 1). *Forskrift om årsregnskap og årsberetning (for kommuner og fylkeskommuner)*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2000-12-15-1424>
- Haugesund Kommune. (2014, Oktober 31). *Årsmelding 2013*. Hentet Mars 10, 2017 fra <http://haugesund.kommune.no/selvtjenest/skjema-og-dokumenter/internett/servicesenter-grafisk-profil-og-kommunikasjon/-1/1278--371/file>
- Haugesund kommunale pensjonskasse. (2012, November 27). *Velkommen til Haugesund kommunale pensjonskasse*. Hentet januar 6, 2017 fra <http://www.haugesund.kommune.no/pensjon/pensjonskalkulator/1019-subportaler/haugesund-kommunale-pensjonskasse/forsiden-pensjonskassen/1342-virksomheten>
- Johannesen, A., Christoffersen, L., & Tuft, P. A. (2011). *Forskningsmetode for økonomiske og administrative fag*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2002, mai 2). Hentet februar 27, 2017 fra Publikasjonsnummer H-2132: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/publikasjonsnummer-h-2132/id277824/#>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2014, mai 22). *Kommuner og pensjonskostnader*. Hentet Januar 20, 2017 fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/kommuneokonomi/kommuner-og-pensjonskostnader/id746942/>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2016, Mai 11). *Prop. 123 S (2015-2016) Kommuneproposisjonen 2017*. Hentet januar 20, 2017 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-123-s-20152016/id2500136/>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2016, Januar 21). *Register om betinget godkjenning og kontroll (ROBEK)*. Hentet April 28, 2017 fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/kommuneokonomi/robek-2/id449305/>
- kommunal- og regionaldepartementet. (2013, september 23). *Høring- reduksjon i amortiseringstiden for premieavvik*. Hentet Januar 5, 2017 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing---reduksjon-i-amortiseringstiden/id735979/>

- Kommunal-og regionaldepartementet. (2002, Mai 2). *Publikasjonsnummer H-2132. Kommunesektorens pensjonsutgifter*. Hentet januar 20, 2017 fra [https://www.regjeringen.no/no/dokument/dep/kmd/rapporter\\_planer/rapporter/2002/publikasjonsnummer-h-2132/1/id277825/](https://www.regjeringen.no/no/dokument/dep/kmd/rapporter_planer/rapporter/2002/publikasjonsnummer-h-2132/1/id277825/)
- kommuneloven. (1993, Januar 1). *Lov om kommuner og fylkeskommuner*. Hentet fra [https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-09-25-107?q=kommune%20loven#KAPITTEL\\_11](https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-09-25-107?q=kommune%20loven#KAPITTEL_11)
- Kristoffersen, T. (2014). *Årsregnskapet - en grunnleggende innføring* (4. utg.). Bergen: Fagbok forlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Mellemvik, F., Nesbakk, L. G., & Mauland, H. (2012). *Regnskap og budsjett i kommunesektoren - en innføring*. Trondheim: Cappelen Damm AS.
- Norges kommunerevisorforbund . (2002, september 3). *Kan de samme pengene brukes to ganger? Kommunal Rapport*. Hentet fra <http://kommunal-rapport.no/debatt/2002/09/kan-de-samme-pengene-brukes-ganger>
- Norges Kommunerevisorforbund. (2014, Januar 8). *NKRFS høringsuttalelse til forslag om reduksjon av amortiseringstiden for premieavvik*. Hentet mars 29, 2017 fra <http://www.nkrf.no/nyheter/cms/2014/januar/nkrfs-hoeringsuttalelse-til-forslag-om-reduksjon-av-amortiseringstiden-for-premieavvik/4158>
- Ringodd, H. I. (2014, Februar 27). Dette er Terra saken. . *Haugesund Avis*. Hentet fra <https://www.h-avis.no/nyheter/siste-nytt/politikk/dette-er-terra-saken/s/2-2.921-1.8311860>
- Ringodd, H. I. (2015, Februar 17). Underskudd på 63,3 millioner kr . *Haugesund Avis*. Hentet fra <https://www.h-avis.no/nyheter/haugesund/underskudd-pa-63-3-mill-kr/s/5-62-16462>
- Rødal, O. (2013, november 14). *Høringsuttalelse – Reduksjon i amortiseringstiden for premieavvik - Sak 13/2041*. Hentet Januar 28, 2017 fra [https://www.regjeringen.no/contentassets/dca834a1b0cb4e779c4bf99ed6d699a2/norsk\\_ke mner-og\\_kommuneokomers\\_forbund.pdf](https://www.regjeringen.no/contentassets/dca834a1b0cb4e779c4bf99ed6d699a2/norsk_ke mner-og_kommuneokomers_forbund.pdf)
- Sunde, Ø. (2014). *Kommune regnskapet* (Vol. 7. utgave). Oslo: NKK Kommunaløkonomisk forlag.
- Tjeldflåt, A. (2015, November 19). *Kommune økonomi fra A til Å [powerPoint- presentasjon]*. Hentet fra <https://www.fylkesmannen.no/PageFiles/803961/Kommune%C3%B8konomi%20fra%20A%20til%20C%85.pdf>

## Vedlegg

### Vedlegg 1 - Driftsregnskap 2002 -2016

Hovedoversikt driftsregnskapet	2002 dersom det ikke hadde vært noen regelendring	2002 dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering	2002 dagens føring- 15 års amortisering
Brukerbetalinger	51 447 762	51 447 762	51 447 762
Andre salgs- og leieinntekter	121 815 645	121 815 645	121 815 645
Overføringer med krav til motytelse	134 287 301	134 287 301	134 287 301
Rammetilskudd fra staten	267 491 850	267 491 850	267 491 850
Andre statlige overføringer	67 835 155	67 835 155	67 835 155
Andre overføringer	9 224 012	9 224 012	9 224 012
Skatt på inntekt og formue	444 405 686	444 405 686	444 405 686
Eiendomsskatt	24 826 597	24 826 597	24 826 597
<b>SUM DRIFTSINTEKTER</b>	<b>1 121 334 007</b>	<b>1 121 334 007</b>	<b>1 121 334 007</b>
Lønnsutgifter	564 246 140	564 246 140	564 246 140
Sosiale utgifter	162 198 699	162 198 699	162 198 699
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon	141 483 156	141 483 156	141 483 156
Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon	112 379 286	112 379 286	112 379 286
Overføringer	110 633 705	110 633 705	110 633 705
Avskrivninger	23 141 650	23 141 650	23 141 650
Fordelte utgifter	- 17 356 496	- 17 356 496	- 17 356 496
<b>SUM DRIFTSUTGIFTER</b>	<b>1 096 726 140</b>	<b>1 096 726 140</b>	<b>1 096 726 140</b>
<b>BRUTTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>24 607 867</b>	<b>24 607 867</b>	<b>24 607 867</b>
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	57 544 665	57 544 665	57 544 665
Mottatte avdrag på lån	168 954	168 954	168 954
<b>SUM EKSTERNE FINANSINTEKTER</b>	<b>57 713 620</b>	<b>57 713 620</b>	<b>57 713 620</b>
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	57 484 632	57 484 632	57 484 632
Avdragsutgifter	72 926 203	72 926 203	72 926 203
Utlån	210 531	210 531	210 531
<b>SUM EKSTERNE FINANSUTGIFTER</b>	<b>130 621 366</b>	<b>130 621 366</b>	<b>130 621 366</b>
<b>RESULTAT EKSTERNE FINANSIERINGSTRANSAKSJONER</b>	<b>- 72 907 746</b>	<b>- 72 907 746</b>	<b>- 72 907 746</b>
Motpost avskrivninger	23 141 650	23 141 650	23 141 650
<b>Netto Driftsresultat Faktsik regnskap:</b>	<b>- 25 158 230</b>	<b>- 25 158 230</b>	
Årets Premieavvik (innbetalt pensjonspremie- beregnet pensjonskostnad)	17 941 308		
Amortiseringseffekt	-		
<b>NETTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>- 43 099 538</b>	<b>- 25 158 230</b>	<b>- 25 158 230</b>
<b>Endring netto driftsresultat:</b>	<b>- 17 941 308</b>	<b>0</b>	

Hovedoversikt driftsregnskapet	2003 dersom det ikke hadde vært noen regelendring	2003 dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering	2003 dagens føring- 15 års amortisering
Brukerbetalinger	54 931 889	54 931 889	54 931 889
Andre salgs- og leieinntekter	146 759 810	146 759 810	146 759 810
Overføringer med krav til motytelse	126 339 952	126 339 952	126 339 952
Rammetilskudd fra staten	255 502 163	255 502 163	255 502 163
Andre statlige overføringer	94 911 536	94 911 536	94 911 536
Andre overføringer	7 337 604	7 337 604	7 337 604
Skatt på inntekt og formue	498 355 730	498 355 730	498 355 730
Eiendomsskatt	24 422 456	24 422 456	24 422 456
<b>SUM DRIFTSINNTEKTER</b>	<b>1 208 561 139</b>	<b>1 208 561 139</b>	<b>1 208 561 139</b>
Lønnsutgifter	627 964 676	627 964 676	627 964 676
Sosiale utgifter	177 105 170	177 105 170	177 105 170
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon	195 664 818	195 664 818	195 664 818
Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon	58 861 350	58 861 350	58 861 350
Overføringer	139 203 469	139 203 469	139 203 469
Avskrivninger	43 730 135	43 730 135	43 730 135
Fordelte utgifter	- 31 313 084	- 31 313 084	- 31 313 084
<b>SUM DRIFTSUTGIFTER</b>	<b>1 211 216 534</b>	<b>1 211 216 534</b>	<b>1 211 216 534</b>
<b>BRUTTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>- 2 655 395</b>	<b>- 2 655 395</b>	<b>- 2 655 395</b>
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	48 969 235	48 969 235	48 969 235
Mottatte avdrag på lån	58 692	58 692	58 692
<b>SUM EKSTERNE FINANSINNTEKTER</b>	<b>49 027 926</b>	<b>49 027 926</b>	<b>49 027 926</b>
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	54 262 330	54 262 330	54 262 330
Avdragsutgifter	25 073 530	25 073 530	25 073 530
Utlån	- 69 766	- 69 766	- 69 766
<b>SUM EKSTERNE FINANSUTGIFTER</b>	<b>79 266 094</b>	<b>79 266 094</b>	<b>79 266 094</b>
<b>RESULTAT EKSTERNE FINANSIERINGSTRANSAKSJONER</b>	<b>- 30 238 167</b>	<b>- 30 238 167</b>	<b>- 30 238 167</b>
Motpost avskrivninger	43 730 135	43 730 135	43 730 135
<b>Netto Driftsresultat Faksik regnskap:</b>	<b>10 836 573</b>	<b>10 836 573</b>	<b>10 836 573</b>
Årets Premieavvik (innbetalt pensjonspremie- beregnet pensjonskostnad)	19 511 783		
Amortiseringseffekt	1 196 087	1 196 087	
Fjorårets premieavvik		17 941 308	
<b>NETTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>- 7 479 123</b>	<b>- 5 908 648</b>	<b>10 836 573</b>
<b>Endring netto driftsresultat:</b>	<b>- 18 315 696</b>	<b>- 16 745 221</b>	

	2004 dersom det ikke hadde vært noen regelendring	2004 dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering	2004 dagens føring- 15 års amortisering
<b>Hovedoversikt driftsregnskapet</b>			
Brukerbetalinger	60 193 325	60 193 325	60 193 325
Andre salgs- og leieinntekter	158 943 808	158 943 808	158 943 808
Overføringer med krav til motytelse	150 677 254	150 677 254	150 677 254
Rammetilskudd fra staten	223 756 961	223 756 961	223 756 961
Andre statlige overføringer	119 256 611	119 256 611	119 256 611
Andre overføringer	3 256 733	3 256 733	3 256 733
Skatt på inntekt og formue	542 871 278	542 871 278	542 871 278
Eiendomsskatt	24 296 493	24 296 493	24 296 493
<b>SUM DRIFTSINNTEKTER</b>	<b>1 283 252 464</b>	<b>1 283 252 464</b>	<b>1 283 252 464</b>
Lønnsutgifter	655 777 045	655 777 045	655 777 045
Sosiale utgifter	177 139 567	177 139 567	177 139 567
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon	189 793 109	189 793 109	189 793 109
Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon	62 984 727	62 984 727	62 984 727
Overføringer	171 250 698	171 250 698	171 250 698
Avskrivninger	48 930 125	48 930 125	48 930 125
Fordelte utgifter	- 18 860 231	- 18 860 231	- 18 860 231
<b>SUM DRIFTSUTGIFTER</b>	<b>1 287 015 041</b>	<b>1 287 015 042</b>	<b>1 287 015 042</b>
<b>BRUTTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>- 3 762 577</b>	<b>- 3 762 577</b>	<b>- 3 762 577</b>
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	45 185 731	45 185 731	45 185 731
Mottatte avdrag på lån	43 363	43 363	43 363
<b>SUM EKSTERNE FINANSINNTEKTER</b>	<b>45 229 094</b>	<b>45 229 094</b>	<b>45 229 094</b>
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	43 341 553	43 341 553	43 341 553
Avdragsutgifter	22 222 000	22 222 000	22 222 000
Utlån	71 906	71 906	71 906
<b>SUM EKSTERNE FINANSUTGIFTER</b>	<b>65 635 459</b>	<b>65 635 459</b>	<b>65 635 459</b>
<b>RESULTAT EKSTERNE FINANSIERINGSTRANSAKSJONER</b>	<b>- 20 406 365</b>	<b>- 20 406 365</b>	<b>- 20 406 365</b>
Motpost avskrivninger	48 930 125	48 930 125	48 930 125
<b>Netto Driftsresultat Faksik regnskap:</b>	<b>24 761 183</b>	<b>24 761 183</b>	<b>24 761 183</b>
Årets Premieavvik (innbetalt pensjonspremie- beregnet pensjonskostnad)	9 058 221		
Amortiseringseffekt	2 496 873	2 496 873	
Fjorårets premieavvik		19511783	
<b>NETTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>18 199 835</b>	<b>7 746 273</b>	<b>24 761 183</b>
<b>Endring netto driftsresultat:</b>	<b>- 6 561 348</b>	<b>- 17 014 910</b>	

	2005 dersom det ikke hadde vært noen regelendring	2005 dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering	2005 dagens føring- 15 års amortisering
<b>Hovedoversikt driftsregnskapet</b>			
Brukerbetalinger	62 812 309	62 812 309	62 812 309
Andre salgs- og leieinntekter	162 070 095	162 070 095	162 070 095
Overføringer med krav til motytelse	146 097 991	146 097 991	146 097 991
Rammetilskudd fra staten	226 833 869	226 833 869	226 833 869
Andre statlige overføringer	156 790 540	156 790 540	156 790 540
Andre overføringer	5 200 728	5 200 728	5 200 728
Skatt på inntekt og formue	566 536 612	566 536 612	566 536 612
Eiendomsskatt	23 550 165	23 550 165	23 550 165
<b>SUM DRIFTSINNTEKTER</b>	<b>1 349 892 308</b>	<b>1 349 892 308</b>	<b>1 349 892 308</b>
Lønnsutgifter	683 168 082	683 168 082	683 168 082
Sosiale utgifter	179 597 282	179 597 282	179 597 282
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon	202 529 706	202 529 706	202 529 706
Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon	87 515 940	87 515 940	87 515 940
Overføringer	188 393 196	188 393 196	188 393 196
Avskrivninger	51 564 430	51 564 430	51 564 430
Fordelte utgifter	- 23 444 819	- 23 444 819	- 23 444 819
<b>SUM DRIFTSUTGIFTER</b>	<b>1 369 323 816</b>	<b>1 369 323 816</b>	<b>1 369 323 816</b>
<b>BRUTTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>- 19 431 508</b>	<b>- 19 431 508</b>	<b>- 19 431 508</b>
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	44 063 595	44 063 595	44 063 595
Mottatte avdrag på lån	123 132	123 132	123 132
<b>SUM EKSTERNE FINANSINNTEKTER</b>	<b>44 186 727</b>	<b>44 186 727</b>	<b>44 186 727</b>
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	44 908 964	44 908 964	44 908 964
Avdragsutgifter	30 200 121	30 200 121	30 200 121
Utlån	134 811	134 811	134 811
<b>SUM EKSTERNE FINANSUTGIFTER</b>	<b>75 243 896</b>	<b>75 243 896</b>	<b>75 243 896</b>
<b>RESULTAT EKSTERNE FINANSIERINGSTRANSAKSJONER</b>	<b>- 31 057 169</b>	<b>- 31 057 169</b>	<b>- 31 057 169</b>
Motpost avskrivninger	51 564 430	51 564 430	51 564 430
<b>Netto Driftsresultat Faktsik regnskap:</b>	<b>1 075 753</b>	<b>1 075 753</b>	<b>1 075 753</b>
Årets Premieavvik (innbetalt pensjonspremie- beregnet pensjonskostnad)	24 146 162		
Amortiseringseffekt	3 100 754	3 100 754	
Fjorårets premieavvik		9 058 221	
<b>NETTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>- 19 969 655</b>	<b>- 4 881 714</b>	<b>1 075 753</b>
<b>Endring netto driftsresultat:</b>	<b>- 21 045 408</b>	<b>- 5 957 467</b>	



Hovedoversikt driftsregnskapet	2006 dersom det ikke hadde vært noen regulering	2006 dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering	2006 dagens føring- 15 års amortisering
Brukerbetalinger	61 368 000	61 368 000	61 368 000
Andre salgs- og leieinntekter	174 068 000	174 068 000	174 068 000
Overføringer med krav til motytelse	137 525 000	137 525 000	137 525 000
Rammetilskudd	235 295 000	235 295 000	235 295 000
Andre statlige overføringer	205 927 000	205 927 000	205 927 000
Andre overføringer	2 083 000	2 083 000	2 083 000
Skatt på inntekt og formue	655 479 000	655 479 000	655 479 000
Eiendomsskatt	25 451 000	25 451 000	25 451 000
Andre direkte og indirekte skatter	-	-	-
<b>SUM DRIFTSINNTEKTER</b>	<b>1 497 196 000</b>	<b>1 497 196 000</b>	<b>1 497 196 000</b>
Lønnsutgifter	712 441 000	712 441 000	712 441 000
Sosiale utgifter	156 061 000	156 061 000	156 061 000
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon	235 072 000	235 072 000	235 072 000
Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon	97 135 000	97 135 000	97 135 000
Overføringer	216 245 000	216 245 000	216 245 000
Avskrivninger	55 302 000	55 302 000	55 302 000
Fordelte utgifter	- 44 968 000	- 44 968 000	- 44 968 000
<b>SUM DRIFTSUTGIFTER</b>	<b>1 427 288 000</b>	<b>1 427 288 000</b>	<b>1 427 288 000</b>
<b>BRUTTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>69 908 000</b>	<b>69 908 000</b>	<b>69 908 000</b>
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	46 602 000	46 602 000	46 602 000
Gevinst finansielle instrumenter	..	..	..
Mottatte avdrag på utlån	500 000	500 000	500 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSINNTEKTER</b>	<b>47 102 000</b>	<b>47 102 000</b>	<b>47 102 000</b>
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	47 751 000	47 751 000	47 751 000
Tap finansielle instrumenter	..	..	..
Avdragsutgifter	30 061 000	30 061 000	30 061 000
Utlån	92 000	92 000	92 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSUTGIFTER</b>	<b>77 904 000</b>	<b>77 904 000</b>	<b>77 904 000</b>
<b>RESULTAT EKSTERNE FINANSIERINGSTRANSAKSJONER</b>	<b>- 30 802 000</b>	<b>- 30 802 000</b>	<b>- 30 802 000</b>
Motpost avskrivninger	55 300 000	55 300 000	55 300 000
<b>Netto Driftsresultat Faksik regnskap:</b>	<b>94 406 000</b>	<b>94 406 000</b>	<b>94 406 000</b>
Årets Premieavvik (innbetalt pensjonspremie- beregnet pensjonskostnad)	7 010 646		
Amortiseringseffekt	4 710 498	4 710 498	
Fjorårets premieavvik		24146162	
<b>NETTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>92 105 852</b>	<b>74 970 336</b>	<b>94 406 000</b>
<b>Endring netto driftsresultat:</b>	<b>- 2 300 148</b>	<b>- 19 435 664</b>	

	2007 dersom det ikke hadde vært noen regelendring	2007 dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering	2007 dagens føring- 15 års amortisering
<b>Hovedoversikt driftsregnskapet</b>			
Brukerbetalinger	66 730 000	66 730 000	66 730 000
Andre salgs- og leieinntekter	156 079 000	156 079 000	156 079 000
Overføringer med krav til motytelse	153 172 000	153 172 000	153 172 000
Rammetilskudd	244 350 000	244 350 000	244 350 000
Andre statlige overføringer	224 336 000	224 336 000	224 336 000
Andre overføringer	4 412 000	4 412 000	4 412 000
Skatt på inntekt og formue	684 627 000	684 627 000	684 627 000
Eiendomsskatt	24 938 000	24 938 000	24 938 000
Andre direkte og indirekte skatter	-	-	-
<b>SUM DRIFTSINNTEKTER</b>	<b>1 558 644 000</b>	<b>1 558 644 000</b>	<b>1 558 644 000</b>
Lønnsutgifter	749 404 000	749 404 000	749 404 000
Sosiale utgifter	181 240 000	181 240 000	181 240 000
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon	263 293 000	263 293 000	263 293 000
Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon	128 057 000	128 057 000	128 057 000
Overføringer	225 362 000	225 362 000	225 362 000
Avskrivninger	57 085 000	57 085 000	57 085 000
Fordelte utgifter	- 77 452 000	- 77 452 000	- 77 452 000
<b>SUM DRIFTSUTGIFTER</b>	<b>1 526 989 000</b>	<b>1 526 989 000</b>	<b>1 526 989 000</b>
<b>BRUTTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>31 655 000</b>	<b>31 655 000</b>	<b>31 655 000</b>
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	55 522 000	55 522 000	55 522 000
Gevinst finansielle instrumenter	-	..	..
Mottatte avdrag på utlån	128 000	128 000	128 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSINNTEKTER</b>	<b>55 650 000</b>	<b>55 650 000</b>	<b>55 650 000</b>
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	149 505 000	149 505 000	149 505 000
Tap finansielle instrumenter	-	..	..
Avdragsutgifter	33 538 000	33 538 000	33 538 000
Utlån	33 000	33 000	33 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSUTGIFTER</b>	<b>183 076 000</b>	<b>183 076 000</b>	<b>183 076 000</b>
<b>RESULTAT EKSTERNE FINANSIERINGSTRANSAKSJONER</b>	<b>- 127 426 000</b>	<b>- 127 426 000</b>	<b>- 127 426 000</b>
Motpost avskrivninger	57 082 000	57 082 000	57 082 000
<b>Netto Driftsresultat Faktisk regnskap:</b>	<b>- 38 689 000</b>	<b>- 38 689 000</b>	<b>- 38 689 000</b>
Årets Premieavvik (innbetalt pensjonspremie- beregnet pensjonskostnad)	39 441 223		
Amortiseringseffekt	5 177 875	5 177 875	
Fjorårets premieavvik		7 010 646	
<b>NETTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>- 72 952 348</b>	<b>- 40 521 771</b>	<b>- 38 689 000</b>
<b>Endring netto driftsresultat:</b>	<b>- 34 263 348</b>	<b>- 1 832 771</b>	

	2008 dersom det ikke hadde vært noen regelendring	2008 dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering	2008 dagens føring- 15 års amortisering
<b>Hovedoversikt driftsregnskapet</b>			
Brukerbetalinger	69 370 000	69 370 000	69 370 000
Andre salgs- og leieinntekter	160 686 000	160 686 000	160 686 000
Overføringer med krav til motytelse	178 458 000	178 458 000	178 458 000
Rammetilskudd	254 296 000	254 296 000	254 296 000
Andre statlige overføringer	278 617 000	278 617 000	278 617 000
Andre overføringer	3 061 000	3 061 000	3 061 000
Skatt på inntekt og formue	737 892 000	737 892 000	737 892 000
Eiendomsskatt	28 183 000	28 183 000	28 183 000
Andre direkte og indirekte skatter	-	-	-
<b>SUM DRIFTSINNEKTER</b>	<b>1 710 563 000</b>	<b>1 710 563 000</b>	<b>1 710 563 000</b>
Lønnsutgifter	841 039 000	841 039 000	841 039 000
Sosiale utgifter	205 886 000	205 886 000	205 886 000
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon	345 732 000	345 732 000	345 732 000
Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon	155 851 000	155 851 000	155 851 000
Overføringer	263 489 000	263 489 000	263 489 000
Avskrivninger	64 554 000	64 554 000	64 554 000
Fordelte utgifter	-162 073 000	-162 073 000	-162 073 000
<b>SUM DRIFTSUTGIFTER</b>	<b>1 714 478 000</b>	<b>1 714 478 000</b>	<b>1 714 478 000</b>
<b>BRUTTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>- 3 915 000</b>	<b>- 3 915 000</b>	<b>- 3 915 000</b>
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	61 564 000	61 564 000	61 564 000
Gevinst finansielle instrumenter	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån	10 000	10 000	10 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSINNEKTER</b>	<b>61 574 000</b>	<b>61 574 000</b>	<b>61 574 000</b>
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	122 028 000	122 028 000	122 028 000
Tap finansielle instrumenter	0	0	0
Avdragsutgifter	38 050 000	38 050 000	38 050 000
Utlån	10 000	10 000	10 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSUTGIFTER</b>	<b>160 088 000</b>	<b>160 088 000</b>	<b>160 088 000</b>
<b>RESULTAT EKSTERNE FINANSIERINGSTRANSAKSJONER</b>	<b>- 98 514 000</b>	<b>- 98 514 000</b>	<b>- 98 514 000</b>
Motpost avskrivninger	64 574 000	64 574 000	64 574 000
<b>Netto Driftsresultat Faksik regnskap:</b>	<b>-37 855 000</b>	<b>-37 855 000</b>	<b>-37 855 000</b>
Årets Premieavvik (innbetalt pensjonspremie- beregnet pensjonskostnad)	47 358 848		
Amortiseringseffekt	7 807 290	7 807 290	
Fjorårets premieavvik		39441223	
<b>NETTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>- 77 406 558</b>	<b>- 69 488 933</b>	<b>- 37 855 000</b>
<b>Endring netto driftsresultat:</b>	<b>- 39 551 558</b>	<b>- 31 633 933</b>	

	2009 dersom det ikke hadde vært noen regelendring	2009 dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering	2009 dagens føring- 15 års amortisering
<b>Hovedoversikt driftsregnskapet</b>			
Brukerbetalinger	72 167 000	72 167 000	72 167 000
Andre salgs- og leieinntekter	161 786 000	161 786 000	161 786 000
Overføringer med krav til motytelse	221 204 000	221 204 000	221 204 000
Rammetilskudd	314 521 000	314 521 000	314 521 000
Andre statlige overføringer	292 986 000	292 986 000	292 986 000
Andre overføringer	3 178 000	3 178 000	3 178 000
Skatt på inntekt og formue	775 416 000	775 416 000	775 416 000
Eiendomsskatt	26 920 000	26 920 000	26 920 000
Andre direkte og indirekte skatter	0	0	0
<b>SUM DRIFTSINNTEKTER</b>	<b>1 868 178 000</b>	<b>1 868 178 000</b>	<b>1 868 178 000</b>
Lønnsutgifter	914 652 000	914 652 000	914 652 000
Sosiale utgifter	231 386 000	231 386 000	231 386 000
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon	383 047 000	383 047 000	383 047 000
Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon	188 959 000	188 959 000	188 959 000
Overføringer	293 719 000	293 719 000	293 719 000
Avskrivninger	67 649 000	67 649 000	67 649 000
Fordelte utgifter	-172 730 000	-172 730 000	-172 730 000
<b>SUM DRIFTSUTGIFTER</b>	<b>1 906 682 000</b>	<b>1 906 682 000</b>	<b>1 906 682 000</b>
<b>BRUTTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>- 38 504 000</b>	<b>- 38 504 000</b>	<b>- 38 504 000</b>
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	48 139 000	48 139 000	48 139 000
Gevinst finansielle instrumenter	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån	30 000	30 000	30 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSINNTEKTER</b>	<b>48 169 000</b>	<b>48 169 000</b>	<b>48 169 000</b>
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	36 983 000	36 983 000	36 983 000
Tap finansielle instrumenter	0	0	0
Avdragsutgifter	39 985 000	39 985 000	39 985 000
Utlån	184 000	184 000	184 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSUTGIFTER</b>	<b>77 152 000</b>	<b>77 152 000</b>	<b>77 152 000</b>
<b>RESULTAT EKSTERNE FINANSIERINGSTRANSAKSJONER</b>	<b>- 28 983 000</b>	<b>- 28 983 000</b>	<b>- 28 983 000</b>
Motpost avskrivninger	67 650 000	67 650 000	67 650 000
<b>Netto Driftsresultat Faktisk regnskap:</b>	<b>163 000</b>	<b>163 000</b>	<b>163 000</b>
Årets Premieavvik (innbetalt pensjonspremie- beregnet pensjonskostnad)	29 908 424		
Amortiseringseffekt	10 964 546	10 964 546	
Fjorårets premieavvik		47358848	
<b>NETTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>- 18 780 878</b>	<b>- 36 231 302</b>	<b>163 000</b>
<b>Endring netto driftsresultat:</b>	<b>- 18 943 878</b>	<b>- 36 394 302</b>	

Hovedoversikt driftsregnskapet	2010 dersom det ikke hadde vært noen regelendring	2010 dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering	2010 dagens føring- 15 års amortisering
Brukerbetalinger	74 091 000	74 091 000	74 091 000
Andre salgs- og leieinntekter	178 128 000	178 128 000	178 128 000
Overføringer med krav til motytelse	259 055 000	259 055 000	259 055 000
Rammetilskudd	352 161 000	352 161 000	352 161 000
Andre statlige overføringer	251 795 000	251 795 000	251 795 000
Andre overføringer	3 346 000	3 346 000	3 346 000
Skatt på inntekt og formue	789 468 000	789 468 000	789 468 000
Eiendomsskatt	27 272 000	27 272 000	27 272 000
Andre direkte og indirekte skatter	0	0	0
<b>SUM DRIFTSINNTEKTER</b>	<b>1 935 316 000</b>	<b>1 935 316 000</b>	<b>1 935 316 000</b>
Lønnsutgifter	944 133 000	944 133 000	944 133 000
Sosiale utgifter	230 899 000	230 899 000	230 899 000
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon	365 486 000	365 486 000	365 486 000
Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon	220 552 000	220 552 000	220 552 000
Overføringer	295 659 000	295 659 000	295 659 000
Avskrivninger	71 591 000	71 591 000	71 591 000
Fordelte utgifter	-170 218 000	-170 218 000	-170 218 000
<b>SUM DRIFTSUTGIFTER</b>	<b>1 958 102 000</b>	<b>1 958 102 000</b>	<b>1 958 102 000</b>
<b>BRUTTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>- 22 786 000</b>	<b>- 22 786 000</b>	<b>- 22 786 000</b>
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	45 618 000	45 618 000	45 618 000
Gevinst finansielle instrumenter	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån	160 000	160 000	160 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSINNTEKTER</b>	<b>45 778 000</b>	<b>45 778 000</b>	<b>45 778 000</b>
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	65 261 000	65 261 000	65 261 000
Tap finansielle instrumenter	0	0	0
Avdragsutgifter	46 242 000	46 242 000	46 242 000
Utlån	268 000	268 000	268 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSUTGIFTER</b>	<b>111 771 000</b>	<b>111 771 000</b>	<b>111 771 000</b>
<b>RESULTAT EKSTERNE FINANSIERINGSTRANSAKSJONER</b>	<b>- 65 993 000</b>	<b>- 65 993 000</b>	<b>- 65 993 000</b>
Motpost avskrivninger	71 590 000	71 590 000	71 590 000
<b>Netto Driftsresultat Faksik regnskap:</b>	<b>-17 189 000</b>	<b>-17 189 000</b>	<b>-17 189 000</b>
Årets Premieavvik (innbetalt pensjonspremie- beregnet pensjonskostnad)	20 874 182		
Amortiseringseffekt	10 964 546	10 964 546	
Fjorårets premieavvik		29908424	
<b>NETTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>- 27 098 636</b>	<b>- 36 132 878</b>	<b>- 17 189 000</b>
<b>Endring netto driftsresultat:</b>	<b>- 9 909 636</b>	<b>- 18 943 878</b>	

Hovedoversikt driftsregnskapet	2011 dersom det ikke hadde vært noen regelendring	2011 dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering	2011 dagens føring- 10 års amortisering
Brukerbetalinger	73 848 000	73 848 000	73 848 000
Andre salgs- og leieinntekter	164 660 000	164 660 000	164 660 000
Overføringer med krav til motytelse	242 943 000	242 943 000	242 943 000
Rammetilskudd	673 898 000	673 898 000	673 898 000
Andre statlige overføringer	68 425 000	68 425 000	68 425 000
Andre overføringer	5 190 000	5 190 000	5 190 000
Skatt på inntekt og formue	768 313 000	768 313 000	768 313 000
Eiendomsskatt	27 698 000	27 698 000	27 698 000
Andre direkte og indirekte skatter	0	0	0
<b>SUM DRIFTSINNTEKTER</b>	<b>2 024 975 000</b>	<b>2 024 975 000</b>	<b>2 024 975 000</b>
Lønnsutgifter	992 352 000	992 352 000	992 352 000
Sosiale utgifter	239 683 000	239 683 000	239 683 000
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon	382 255 000	382 255 000	382 255 000
Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon	344 463 000	344 463 000	344 463 000
Overføringer	172 321 000	172 321 000	172 321 000
Avskrivninger	74 002 000	74 002 000	74 002 000
Fordelte utgifter	-188 672 000	-188 672 000	-188 672 000
<b>SUM DRIFTSUTGIFTER</b>	<b>2 016 404 000</b>	<b>2 016 404 000</b>	<b>2 016 404 000</b>
<b>BRUTTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>8 571 000</b>	<b>8 571 000</b>	<b>8 571 000</b>
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	46 738 000	46 738 000	46 738 000
Gevinst finansielle instrumenter	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån	81 000	81 000	81 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSINNTEKTER</b>	<b>46 819 000</b>	<b>46 819 000</b>	<b>46 819 000</b>
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	61 793 000	61 793 000	61 793 000
Tap finansielle instrumenter	0	0	0
Avdragsutgifter	49 757 000	49 757 000	49 757 000
Utlån	284 000	284 000	284 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSUTGIFTER</b>	<b>111 834 000</b>	<b>111 834 000</b>	<b>111 834 000</b>
<b>RESULTAT EKSTERNE FINANSIERINGSTRANSAKSJONER</b>	<b>- 65 015 000</b>	<b>- 65 015 000</b>	<b>- 65 015 000</b>
Motpost avskrivninger	74 004 000	74 004 000	74 004 000
<b>Netto Driftsresultat Faktsik regnskap:</b>	<b>17 560 000</b>	<b>17 560 000</b>	<b>17 560 000</b>
Årets Premieavvik (innbetalt pensjonspremie- beregnet pensjonskostnad)	18 021 736		
Amortiseringseffekt	14 350 053	14 350 053	
Fjorårets premieavvik		20874182	
<b>NETTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>13 888 317</b>	<b>11 035 871</b>	<b>17 560 000</b>
<b>Endring netto driftsresultat:</b>	<b>- 3 671 683</b>	<b>- 6 524 129</b>	

Hovedoversikt driftsregnskapet	2012 dersom det ikke hadde vært noen regelendring	2012 dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering	2012 dagens føring- 10 års amortisering
Brukerbetalinger	75 976 000	75 976 000	75 976 000
Andre salgs- og leieinntekter	155 582 000	155 582 000	155 582 000
Overføringer med krav til motytelse	256 852 000	256 852 000	256 852 000
Rammetilskudd	728 389 000	728 389 000	728 389 000
Andre statlige overføringer	66 801 000	66 801 000	66 801 000
Andre overføringer	6 065 000	6 065 000	6 065 000
Skatt på inntekt og formue	832 938 000	832 938 000	832 938 000
Eiendomsskatt	28 525 000	28 525 000	28 525 000
Andre direkte og indirekte skatter	-	-	-
<b>SUM DRIFTSINTEKTER</b>	<b>2 151 128 000</b>	<b>2 151 128 000</b>	<b>2 151 128 000</b>
Lønnsutgifter	1 071 224 000	1 071 224 000	1 071 224 000
Sosiale utgifter	270 309 000	270 309 000	270 309 000
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon	386 817 000	386 817 000	386 817 000
Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon	314 189 000	314 189 000	314 189 000
Overføringer	211 045 000	211 045 000	211 045 000
Avskrivninger	79 571 000	79 571 000	79 571 000
Fordelte utgifter	-169 536 000	-169 536 000	-169 536 000
<b>SUM DRIFTSUTGIFTER</b>	<b>2 163 619 000</b>	<b>2 163 619 000</b>	<b>2 163 619 000</b>
<b>BRUTTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>- 12 491 000</b>	<b>- 12 491 000</b>	<b>- 12 491 000</b>
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	50 299 000	50 299 000	50 299 000
Gevinst finansielle instrumenter	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån	81 000	81 000	81 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSINTEKTER</b>	<b>50 380 000</b>	<b>50 380 000</b>	<b>50 380 000</b>
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	64 797 000	64 797 000	64 797 000
Tap finansielle instrumenter	0	0	0
Avdragsutgifter	52 270 000	52 270 000	52 270 000
Utlån	142 000	142 000	142 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSUTGIFTER</b>	<b>117 209 000</b>	<b>117 209 000</b>	<b>117 209 000</b>
<b>RESULTAT EKSTERNE FINANSIERINGSTRANSAKSJONER</b>	<b>- 66 829 000</b>	<b>- 66 829 000</b>	<b>- 66 829 000</b>
Motpost avskrivninger	79 572 000	79 572 000	79 572 000
<b>Netto Driftsresultat Faksik regnskap:</b>	<b>252 000</b>	<b>252 000</b>	<b>252 000</b>
Årets Premieavvik (innbetalt pensjonspremie- beregnet pensjonskostnad)	39 236 540		
Amortiseringseffekt	16 152 227	16 152 227	
Fjorårets premieavvik		18 021 736	
<b>NETTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>- 22 832 313</b>	<b>- 1 617 509</b>	<b>252 000</b>
<b>Endring netto driftsresultat:</b>	<b>- 23 084 313</b>	<b>- 1 869 509</b>	

Hovedoversikt driftsregnskapet	2013 dersom det ikke hadde vært noen regelendring	2013 dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering	2013 dagens føring- 10 års amortisering
Brukerbetalinger	77 756 000	77 756 000	77 756 000
Andre salgs- og leieinntekter	174 917 000	174 917 000	174 917 000
Overføringer med krav til motytelse	308 929 000	308 929 000	308 929 000
Rammetilskudd	746 255 000	746 255 000	746 255 000
Andre statlige overføringer	71 537 000	71 537 000	71 537 000
Andre overføringer	7 054 000	7 054 000	7 054 000
Skatt på inntekt og formue	906 590 000	906 590 000	906 590 000
Eiendomsskatt	28 820 000	28 820 000	28 820 000
Andre direkte og indirekte skatter	0	0	0
<b>SUM DRIFTSINNTEKTER</b>	<b>2 321 858 000</b>	<b>2 321 858 000</b>	<b>2 321 858 000</b>
Lønnsutgifter	1 149 093 000	1 149 093 000	1 149 093 000
Sosiale utgifter	297 643 000	297 643 000	297 643 000
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon	433 267 000	433 267 000	433 267 000
Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon	359 189 000	359 189 000	359 189 000
Overføringer	227 624 000	227 624 000	227 624 000
Avskrivninger	85 563 000	85 563 000	85 563 000
Fordelte utgifter	-201 179 000	-201 179 000	-201 179 000
<b>SUM DRIFTSUTGIFTER</b>	<b>2 351 200 000</b>	<b>2 351 200 000</b>	<b>2 351 200 000</b>
<b>BRUTTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>- 29 342 000</b>	<b>- 29 342 000</b>	<b>- 29 342 000</b>
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	55 184 000	55 184 000	55 184 000
Gevinst finansielle instrumenter	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån	151 000	151 000	151 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSINNTEKTER</b>	<b>55 335 000</b>	<b>55 335 000</b>	<b>55 335 000</b>
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	69 421 000	69 421 000	69 421 000
Tap finansielle instrumenter	0	0	0
Avdragsutgifter	56 292 000	56 292 000	56 292 000
Utlån	234 000	234 000	234 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSUTGIFTER</b>	<b>125 947 000</b>	<b>125 947 000</b>	<b>125 947 000</b>
<b>RESULTAT EKSTERNE FINANSIERINGSTRANSAKSJONER</b>	<b>- 70 612 000</b>	<b>- 70 612 000</b>	<b>- 70 612 000</b>
Motpost avskrivninger	85 563 000	85 563 000	85 563 000
<b>Netto Driftsresultat Faktsik regnskap:</b>	<b>- 14 391 000</b>	<b>- 14 391 000</b>	<b>- 14 391 000</b>
Årets Premieavvik (innbetalt pensjonspremie- beregnet pensjonskostnad)	28 217 695		
Amortiseringseffekt	20 075 881	20 075 881	
Fjorårets premieavvik		39236540	
<b>NETTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>- 22 532 814</b>	<b>- 33 551 659</b>	<b>- 14 391 000</b>
<b>Endring netto driftsresultat:</b>	<b>- 8 141 814</b>	<b>- 19 160 659</b>	



	2014 dersom det ikke hadde vært noen regelendring	2014 dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering	2014 dagens føring- 10 års amortisering
<b>Hovedoversikt driftsregnskapet</b>			
Brukerbetalinger	78 899 000	78 899 000	78 899 000
Andre salgs- og leieinntekter	182 771 000	182 771 000	182 771 000
Overføringer med krav til motytelse	279 669 000	279 669 000	279 669 000
Rammetilskudd	784 705 000	784 705 000	784 705 000
Andre statlige overføringer	91 535 000	91 535 000	91 535 000
Andre overføringer	4 959 000	4 959 000	4 959 000
Skatt på inntekt og formue	907 555 000	907 555 000	907 555 000
Eiendomsskatt	53 474 000	53 474 000	53 474 000
Andre direkte og indirekte skatter	0	0	0
<b>SUM DRIFTSINNTEKTER</b>	<b>2 383 567 000</b>	<b>2 383 567 000</b>	<b>2 383 567 000</b>
Lønnsutgifter	1 183 256 000	1 183 256 000	1 183 256 000
Sosiale utgifter	314 855 000	314 855 000	314 855 000
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon	435 903 000	435 903 000	435 903 000
Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon	387 443 000	387 443 000	387 443 000
Overføringer	230 058 000	230 058 000	230 058 000
Avskrivninger	94 002 000	94 002 000	94 002 000
Fordelte utgifter	-191 118 000	-191 118 000	-191 118 000
<b>SUM DRIFTSUTGIFTER</b>	<b>2 454 399 000</b>	<b>2 454 399 000</b>	<b>2 454 399 000</b>
<b>BRUTTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>- 70 832 000</b>	<b>- 70 832 000</b>	<b>- 70 832 000</b>
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	46 613 000	46 613 000	46 613 000
Gevinst finansielle instrumenter	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån	91 000	91 000	91 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSINNTEKTER</b>	<b>46 704 000</b>	<b>46 704 000</b>	<b>46 704 000</b>
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	73 130 000	73 130 000	73 130 000
Tap finansielle instrumenter	0	0	0
Avdragsutgifter	63 162 000	63 162 000	63 162 000
Utlån	293 000	293 000	293 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSUTGIFTER</b>	<b>136 585 000</b>	<b>136 585 000</b>	<b>136 585 000</b>
<b>RESULTAT EKSTERNE FINANSIERINGSTRANSAKSJONER</b>	<b>- 89 881 000</b>	<b>- 89 881 000</b>	<b>- 89 881 000</b>
Motpost avskrivninger	94 000 000	94 000 000	94 000 000
<b>Netto Driftsresultat Faktisk regnskap:</b>	<b>- 66 713 000</b>	<b>- 66 713 000</b>	<b>- 66 713 000</b>
Årets Premieavvik (innbetalt pensjonspremie- beregnet pensjonskostnad)	19 525 251		
Amortiseringseffekt	22 897 650	22 897 650	
Fjorårets premieavvik		28217695	
<b>NETTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>- 63 340 601</b>	<b>- 72 033 045</b>	<b>- 66 713 000</b>
<b>Endring netto driftsresultat:</b>	<b>3 372 399</b>	<b>- 5 320 045</b>	

Hovedoversikt driftsregnskapet	2015 dersom det ikke hadde vært noen regelendring	2015 dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering	2015 dagens føring- 7 års amortisering
Brukerbetalinger	80 992 000	80 992 000	80 992 000
Andre salgs- og leieinntekter	193 001 000	193 001 000	193 001 000
Overføringer med krav til motytelse	281 464 000	281 464 000	281 464 000
Rammetilskudd	799 867 000	799 867 000	799 867 000
Andre statlige overføringer	100 173 000	100 173 000	100 173 000
Andre overføringer	3 411 000	3 411 000	3 411 000
Skatt på inntekt og formue	944 562 000	944 562 000	944 562 000
Eiendomsskatt	102 603 000	102 603 000	102 603 000
Andre direkte og indirekte skatter	0	0	0
<b>SUM DRIFTSINNTEKTER</b>	<b>2 506 073 000</b>	<b>2 506 073 000</b>	<b>2 506 073 000</b>
Lønnsutgifter	1 209 692 000	1 209 692 000	1 209 692 000
Sosiale utgifter	318 599 000	318 599 000	318 599 000
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon	446 873 000	446 873 000	446 873 000
Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon	376 902 000	376 902 000	376 902 000
Overføringer	197 679 000	197 679 000	197 679 000
Avskrivninger	96 281 000	96 281 000	96 281 000
Fordelte utgifter	-194 017 000	-194 017 000	-194 017 000
<b>SUM DRIFTSUTGIFTER</b>	<b>2 452 009 000</b>	<b>2 452 009 000</b>	<b>2 452 009 000</b>
<b>BRUTTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>54 064 000</b>	<b>54 064 000</b>	<b>54 064 000</b>
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	61 063 000	61 063 000	61 063 000
Gevinst finansielle instrumenter	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån	90 000	90 000	90 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSINNTEKTER</b>	<b>61 153 000</b>	<b>61 153 000</b>	<b>61 153 000</b>
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	69 958 000	69 958 000	69 958 000
Tap finansielle instrumenter	0	0	0
Avdragsutgifter	92 762 000	92 762 000	92 762 000
Utlån	119 000	119 000	119 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSUTGIFTER</b>	<b>162 839 000</b>	<b>162 839 000</b>	<b>162 839 000</b>
<b>RESULTAT EKSTERNE FINANSIERINGSTRANSAKSJONER</b>	<b>- 101 686 000</b>	<b>- 101 686 000</b>	<b>- 101 686 000</b>
Motpost avskrivninger	96 279 000	96 279 000	96 279 000
<b>Netto Driftsresultat Faktsik regnskap:</b>	<b>48 657 000</b>	<b>48 657 000</b>	<b>48 657 000</b>
Årets Premieavvik (innbetalt pensjonspremie- beregnet pensjonskostnad)	22 543 929		
Amortiseringseffekt	25 686 972	25 686 972	
Fjorårets premieavvik		19525251	
<b>NETTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>51 800 043</b>	<b>54 818 721</b>	<b>48 657 000</b>
<b>Endring netto driftsresultat:</b>	<b>3 143 043</b>	<b>6 161 721</b>	

Hovedoversikt driftsregnskapet	2016 dersom det ikke hadde vært noen regelendring	2016 dersom kommunen hadde valgt 1 års amortisering	2016 dagens føring-7 års amortisering
Brukerbetalinger	82 050 000	82 050 000	82 050 000
Andre salgs- og leieinntekter	198 468 000	198 468 000	198 468 000
Overføringer med krav til motytelse	332 457 000	332 457 000	332 457 000
Rammetilskudd	839 050 000	839 050 000	839 050 000
Andre statlige overføringer	128 080 000	128 080 000	128 080 000
Andre overføringer	5 000 000	5 000 000	5 000 000
Skatt på inntekt og formue	980 578 000	980 578 000	980 578 000
Eiendomsskatt	99 353 000	99 353 000	99 353 000
Andre direkte og indirekte skatter	-	-	-
<b>SUM DRIFTSINNTEKTER</b>	<b>2 665 036 000</b>	<b>2 665 036 000</b>	<b>2 665 036 000</b>
Lønnsutgifter	1 257 810 000	1 257 810 000	1 257 810 000
Sosiale utgifter	324 925 000	324 925 000	324 925 000
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon	468 702 000	468 702 000	468 702 000
Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon	388 169 000	388 169 000	388 169 000
Overføringer	228 139 000	228 139 000	228 139 000
Avskrivninger	100 375 000	100 375 000	100 375 000
Fordelte utgifter	- 191 880 000	- 191 880 000	- 191 880 000
<b>SUM DRIFTSUTGIFTER</b>	<b>2 576 240 000</b>	<b>2 576 240 000</b>	<b>2 576 240 000</b>
<b>BRUTTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>88 796 000</b>	<b>88 796 000</b>	<b>88 796 000</b>
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	53 850 000	53 850 000	53 850 000
Gevinst finansielle instrumenter	-	-	-
Mottatte avdrag på utlån	76 000	76 000	76 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSINNTEKTER</b>	<b>53 926 000</b>	<b>53 926 000</b>	<b>53 926 000</b>
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	70 391 000	70 391 000	70 391 000
Tap finansielle instrumenter	-	-	-
Avdragsutgifter	69 285 000	69 285 000	69 285 000
Utlån	169 000	169 000	169 000
<b>SUM EKSTERNE FINANSUTGIFTER</b>	<b>139 845 000</b>	<b>139 845 000</b>	<b>139 845 000</b>
<b>RESULTAT EKSTERNE FINANSIERINGSTRANSAKSJONER</b>	<b>- 85 919 000</b>	<b>- 85 919 000</b>	<b>- 85 919 000</b>
Motpost avskrivninger	100 374 000	100 374 000	100 374 000
<b>Netto Driftsresultat Faktsik regnskap:</b>	<b>103 251 000</b>	<b>103 251 000</b>	<b>103 251 000</b>
Årets Premieavvik (innbetalt pensjonspremie- beregnet pensjonskostnad)	31 427 496		
Amortiseringseffekt	28 907 533	28 907 533	
Fjorårets premieavvik		22543929	
<b>NETTO DRIFTSRESULTAT</b>	<b>100 731 037</b>	<b>109 614 604</b>	<b>103 251 000</b>
endring netto driftsresultat:	- 2 519 963	6 363 604	

Vedlegg 2 - Samlet premieavvik for Haugesund kommune

ÅR:	Premieavvik:	Brutto akkumulert premieavvik:	Kostnadsført akkumulert amortisert:	Netto resterende premieavvik:	Amortiseringstid:
2002	17 941 308	17 941 308			15
2003	19 511 783	37 453 091	1 196 087	36 257 004	15
2004	9 058 221	46 511 312	2 496 873	42 818 352	15
2005	24 146 162	70 657 474	3 100 754	63 863 760	15
2006	7 010 646	77 668 120	4 710 498	66 163 908	15
2007	39 441 223	117 109 343	5 177 875	100 427 256	15
2008	47 358 848	164 468 191	7 807 290	139 978 814	15
2009	29 908 424	194 376 615	10 964 546	158 922 692	15
2010	20 874 182	215 250 797	12 958 441	166 838 433	15
2011	18 021 736	233 272 533	14 350 053	170 510 116	10
2012	39 236 540	272 509 073	16 152 227	193 594 430	10
2013	28 217 695	300 726 768	20 075 881	201 736 244	10
2014	19 525 251	320 252 019	22 897 650	198 363 845	7
2015	22 543 929	342 795 948	25 686 972	195 220 802	7
2016	31 427 496	374 223 444	28 907 533	197 740 765	7

2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
1 196 087	1 196 087	1 196 087	1 196 087	1 196 087	1 196 087	1 196 087	1 196 087	1 196 087	1 196 087	1 196 087	1 196 087	1 196 087	1 196 087	1 196 087	1 196 087							
	1 300 786	1 300 786	1 300 786	1 300 786	1 300 786	1 300 786	1 300 786	1 300 786	1 300 786	1 300 786	1 300 786	1 300 786	1 300 786	1 300 786	1 300 786							
		603 881	603 881	603 881	603 881	603 881	603 881	603 881	603 881	603 881	603 881	603 881	603 881	603 881	603 881	603 881						
			1 609 744	1 609 744	1 609 744	1 609 744	1 609 744	1 609 744	1 609 744	1 609 744	1 609 744	1 609 744	1 609 744	1 609 744	1 609 744	1 609 744	1 609 744	1 609 744				
				467 376	467 376	467 376	467 376	467 376	467 376	467 376	467 376	467 376	467 376	467 376	467 376	467 376	467 376	467 376	467 376			
					2 629 415	2 629 415	2 629 415	2 629 415	2 629 415	2 629 415	2 629 415	2 629 415	2 629 415	2 629 415	2 629 415	2 629 415	2 629 415	2 629 415	2 629 415			
						3 157 257	3 157 257	3 157 257	3 157 257	3 157 257	3 157 257	3 157 257	3 157 257	3 157 257	3 157 257	3 157 257	3 157 257	3 157 257	3 157 257	3 157 257	3 157 257	
							1 993 895	1 993 895	1 993 895	1 993 895	1 993 895	1 993 895	1 993 895	1 993 895	1 993 895	1 993 895	1 993 895	1 993 895	1 993 895	1 993 895	1 993 895	1 993 895
								1 391 612	1 391 612	1 391 612	1 391 612	1 391 612	1 391 612	1 391 612	1 391 612	1 391 612	1 391 612	1 391 612	1 391 612	1 391 612	1 391 612	1 391 612
									1 802 174	1 802 174	1 802 174	1 802 174	1 802 174	1 802 174	1 802 174	1 802 174	1 802 174	1 802 174	1 802 174			
										3 923 654	3 923 654	3 923 654	3 923 654	3 923 654	3 923 654	3 923 654	3 923 654	3 923 654	3 923 654	3 923 654		
											2 821 770	2 821 770	2 821 770	2 821 770	2 821 770	2 821 770	2 821 770	2 821 770	2 821 770	2 821 770	2 821 770	
												2 789 322	2 789 322	2 789 322	2 789 322	2 789 322	2 789 322	2 789 322	2 789 322			
													3 220 561	3 220 561	3 220 561	3 220 561	3 220 561	3 220 561	3 220 561	3 220 561		
														4 489 642	4 489 642	4 489 642	4 489 642	4 489 642	4 489 642	4 489 642	4 489 642	
1 196 087	2 496 873	3 100 754	4 710 498	5 177 875	7 807 290	10 964 546	12 958 441	14 350 053	16 152 227	20 075 881	22 897 650	25 686 972	28 907 533	33 397 175	32 201 088	30 900 303	30 296 421	28 686 677	23 627 806	13 854 175	3 385 507	1 391 612
	3 692 960	6 793 714	11 504 212	16 682 087	24 489 377	35 453 923	48 412 364	62 762 417	78 914 643	98 990 524	121 888 174	147 575 146	176 482 679	209 879 855	242 080 943	272 981 246	303 277 667	331 964 344	355 592 149	369 446 325	372 831 832	374 223 444

Her vises samlet premieavvik for Haugesund kommune slik det blir amortisert pr år. De to nederste linjene viser øverst: årets amortisering u/AGA til føring på den nederste linjen vises Sum amortisert alle år.

### Vedlegg 3 - Premieavvik for HKP

ÅR:	Premieavvik:	Brutto akkumulert premieavvik:	Kostnadsført akkumulert amortisert:	Netto resterende premieavvik:	Amortiseringstid:
2002	13 467 010	13 467 010			15
2003	12 456 067	25 923 077	897 801	25 025 276	15
2004	7 839 510	33 762 587	1 728 205	31 136 581	15
2005	19 324 064	53 086 651	2 250 839	48 209 806	15
2006	2 622 389	55 709 040	3 539 110	47 293 085	15
2007	36 514 486	92 223 526	3 713 936	80 093 635	15
2008	41 923 510	134 147 036	6 148 235	115 868 910	15
2009	25 881 234	160 028 270	8 943 136	132 807 008	15
2010	14 181 293	174 209 563	10 668 551	136 319 750	15
2011	15 689 017	189 898 580	11 613 971	140 394 796	10
2012	30 083 605	219 982 185	13 182 873	157 295 528	10
2013	30 110 112	250 092 297	16 191 233	171 214 407	10
2014	14 070 814	264 163 111	19 202 244	166 082 977	7
2015	21 461 439	285 624 550	21 212 361	166 332 056	7
2016	28 798 513	314 423 063	24 278 280	170 852 288	7

2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	
897 801	897 801	897 801	897 801	897 801	897 801	897 801	897 801	897 801	897 801	897 801	897 801	897 801	897 801	897 801									
	830 404	830 404	830 404	830 404	830 404	830 404	830 404	830 404	830 404	830 404	830 404	830 404	830 404	830 404	830 404								
		522 634	522 634	522 634	522 634	522 634	522 634	522 634	522 634	522 634	522 634	522 634	522 634	522 634	522 634	522 634							
			1 288 271	1 288 271	1 288 271	1 288 271	1 288 271	1 288 271	1 288 271	1 288 271	1 288 271	1 288 271	1 288 271	1 288 271	1 288 271	1 288 271	1 288 271						
				174 826	174 826	174 826	174 826	174 826	174 826	174 826	174 826	174 826	174 826	174 826	174 826	174 826	174 826	174 826					
					2 434 299	2 434 299	2 434 299	2 434 299	2 434 299	2 434 299	2 434 299	2 434 299	2 434 299	2 434 299	2 434 299	2 434 299	2 434 299	2 434 299	2 434 299				
						2 794 901	2 794 901	2 794 901	2 794 901	2 794 901	2 794 901	2 794 901	2 794 901	2 794 901	2 794 901	2 794 901	2 794 901	2 794 901	2 794 901	2 794 901			
							1 725 416	1 725 416	1 725 416	1 725 416	1 725 416	1 725 416	1 725 416	1 725 416	1 725 416	1 725 416	1 725 416	1 725 416	1 725 416	1 725 416	1 725 416	1 725 416	
								945 420	945 420	945 420	945 420	945 420	945 420	945 420	945 420	945 420	945 420	945 420	945 420	945 420	945 420	945 420	945 420
									1 568 902	1 568 902	1 568 902	1 568 902	1 568 902	1 568 902	1 568 902	1 568 902	1 568 902	1 568 902	1 568 902				
										3 008 361	3 008 361	3 008 361	3 008 361	3 008 361	3 008 361	3 008 361	3 008 361	3 008 361	3 008 361				
											3 011 011	3 011 011	3 011 011	3 011 011	3 011 011	3 011 011	3 011 011	3 011 011	3 011 011	3 011 011			
												2 010 116	2 010 116	2 010 116	2 010 116	2 010 116	2 010 116	2 010 116	2 010 116				
													3 065 920	3 065 920	3 065 920	3 065 920	3 065 920	3 065 920	3 065 920				
														4 114 073	4 114 073	4 114 073	4 114 073	4 114 073	4 114 073	4 114 073			
897 801	1 728 205	2 250 839	3 539 110	3 713 936	6 148 235	8 943 136	10 668 551	11 613 971	13 182 873	16 191 233	19 202 244	21 212 361	24 278 280	28 392 354	27 494 553	26 664 149	26 141 515	24 853 244	21 099 400	12 590 820	2 670 835	945 420	
	2 626 006	4 876 845	8 415 955	12 129 891	18 278 126	27 221 262	37 889 813	49 503 784	62 686 657	78 877 890	98 080 134	119 292 494	143 570 775	171 963 129	199 457 682	226 121 830	252 263 345	277 116 588	298 215 988	310 806 808	313 477 643	314 423 063	

Her vises premieavvik for HKP slik det blir amortisert pr år. De to nederste linjene viser øverst: årets amortisering u/AGA til føring på den nederste linjen vises Sum amortisert alle år.

## Vedlegg 4 - Premieavvik for KLP

ÅR:	Premieavvik:	Brutto akkumulert premieavvik:	Kostnadsført akkumulert amortisert:	Netto resterende premieavvik:	Amortiseringstid:
2002	6 008 198	6 008 198			15
2003	3 892 916	9 901 114	400 547	9 500 567	15
2004 -	888 589	9 012 525	660 074	7 951 904	15
2005	3 899 875	12 912 400	600 835	11 250 944	15
2006	3 467 384	16 379 784	860 827	13 857 502	15
2007	4 863 037	21 242 821	1 091 986	17 628 553	15
2008	9 224 055	30 466 876	1 416 188	25 436 420	15
2009	3 721 810	34 188 686	2 031 125	27 127 105	15
2010	4 477 146	38 665 832	2 279 246	29 325 005	15
2011	5 685 063	44 350 895	2 577 722	32 432 346	10
2012	10 971 215	55 322 110	3 146 228	40 257 333	10
2013	12 944	55 335 054	4 243 350	36 026 927	10
2014	6 534 400	61 869 454	4 244 644	38 316 682	7
2015 -	3 904 410	57 965 044	5 178 130	29 234 142	7
2016	1 703 143	59 668 187	4 620 357	26 316 928	7



2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	
400 547	400 547	400 547	400 547	400 547	400 547	400 547	400 547	400 547	400 547	400 547	400 547	400 547	400 547	400 547									
	259 528	259 528	259 528	259 528	259 528	259 528	259 528	259 528	259 528	259 528	259 528	259 528	259 528	259 528	259 528								
		- 59 239	- 59 239	- 59 239	- 59 239	- 59 239	- 59 239	- 59 239	- 59 239	- 59 239	- 59 239	- 59 239	- 59 239	- 59 239	- 59 239	- 59 239							
			259 992	259 992	259 992	259 992	259 992	259 992	259 992	259 992	259 992	259 992	259 992	259 992	259 992	259 992	259 992						
				231 159	231 159	231 159	231 159	231 159	231 159	231 159	231 159	231 159	231 159	231 159	231 159	231 159	231 159	231 159					
					324 202	324 202	324 202	324 202	324 202	324 202	324 202	324 202	324 202	324 202	324 202	324 202	324 202	324 202	324 202				
						614 937	614 937	614 937	614 937	614 937	614 937	614 937	614 937	614 937	614 937	614 937	614 937	614 937	614 937	614 937			
							248 121	248 121	248 121	248 121	248 121	248 121	248 121	248 121	248 121	248 121	248 121	248 121	248 121	248 121	248 121	248 121	248 121
								298 476	298 476	298 476	298 476	298 476	298 476	298 476	298 476	298 476	298 476	298 476	298 476	298 476	298 476	298 476	298 476
									568 506	568 506	568 506	568 506	568 506	568 506	568 506	568 506	568 506	568 506	568 506	568 506			
										1 097 122	1 097 122	1 097 122	1 097 122	1 097 122	1 097 122	1 097 122	1 097 122	1 097 122	1 097 122	1 097 122			
											1 294	1 294	1 294	1 294	1 294	1 294	1 294	1 294	1 294	1 294	1 294		
												933 486	933 486	933 486	933 486	933 486	933 486	933 486	933 486	933 486			
													- 557 773	- 557 773	- 557 773	- 557 773	- 557 773	- 557 773	- 557 773	- 557 773	- 557 773		
														243 306	243 306	243 306	243 306	243 306	243 306	243 306	243 306		
400 547	660 074	600 835	860 827	1 091 986	1 416 188	2 031 125	2 279 246	2 577 722	3 146 228	4 243 350	4 244 644	5 178 130	4 620 357	4 863 663	4 463 117	4 203 589	4 262 828	4 002 837	2 269 686	1 406 135	546 597	298 476	
	1 060 621	1 661 456	2 522 282	3 614 268	5 030 456	7 061 581	9 340 827	11 918 549	15 064 778	19 308 127	23 552 772	28 730 902	33 351 259	38 214 922	42 678 039	46 881 628	51 144 457	55 147 293	57 416 979	58 823 114	59 369 711	59 668 187	

Her vises premieavvik for KLP slik det blir amortisert pr år. De to nederste linjene viser øverst: årets amortisering u/AGA til føring på den nederste linjen vises Sum amortisert alle år.

## Vedlegg 5 - Premieavvik for SPK

ÅR:	Premieavvik:	Brutto akkumulert premieavvik:	Kostnadsført akkumulert amortisert:	Netto resterende premieavvik:	Amortiseringstid:
2002	- 1 533 900	- 1 533 900			15
2003	3 162 800	1 628 900	- 102 260	1 731 160	15
2004	2 107 300	3 736 200	108 593	3 729 867	15
2005	922 223	4 658 423	249 080	4 403 010	15
2006	920 873	5 579 296	310 562	5 013 321	15
2007	- 1 936 300	3 642 996	371 953	2 705 068	15
2008	- 3 788 717	- 145 721	242 866	- 1 326 515	15
2009	305 380	159 659	- 9 715	- 1 011 421	15
2010	2 215 743	2 375 402	10 644	1 193 678	15
2011	- 3 352 344	- 976 942	158 360	- 2 317 026	10
2012	- 1 818 280	- 2 795 222	- 176 874	- 3 958 431	10
2013	- 1 905 361	- 4 700 583	- 358 702	- 5 505 090	10
2014	- 1 079 963	- 5 780 546	- 549 238	- 6 035 815	7
2015	4 986 900	- 793 646	- 703 519	- 345 396	7
2016	925 840	132 194	8 895	571 549	7

2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
- 102 260	- 102 260	- 102 260	- 102 260	- 102 260	- 102 260	- 102 260	- 102 260	- 102 260	- 102 260	- 102 260	- 102 260	- 102 260	- 102 260	- 102 260								
	210 853	210 853	210 853	210 853	210 853	210 853	210 853	210 853	210 853	210 853	210 853	210 853	210 853	210 853	210 853							
		140 487	140 487	140 487	140 487	140 487	140 487	140 487	140 487	140 487	140 487	140 487	140 487	140 487	140 487	140 487						
			61 482	61 482	61 482	61 482	61 482	61 482	61 482	61 482	61 482	61 482	61 482	61 482	61 482	61 482						
				61 392	61 392	61 392	61 392	61 392	61 392	61 392	61 392	61 392	61 392	61 392	61 392	61 392						
					- 129 087	- 129 087	- 129 087	- 129 087	- 129 087	- 129 087	- 129 087	- 129 087	- 129 087	- 129 087	- 129 087	- 129 087	- 129 087	- 129 087	- 129 087	- 129 087	- 129 087	- 129 087
						- 252 581	- 252 581	- 252 581	- 252 581	- 252 581	- 252 581	- 252 581	- 252 581	- 252 581	- 252 581	- 252 581	- 252 581	- 252 581	- 252 581	- 252 581	- 252 581	- 252 581
							20 359	20 359	20 359	20 359	20 359	20 359	20 359	20 359	20 359	20 359	20 359	20 359	20 359	20 359	20 359	20 359
								147 716	147 716	147 716	147 716	147 716	147 716	147 716	147 716	147 716	147 716	147 716	147 716	147 716	147 716	147 716
									- 335 234	- 335 234	- 335 234	- 335 234	- 335 234	- 335 234	- 335 234	- 335 234	- 335 234	- 335 234	- 335 234	- 335 234	- 335 234	- 335 234
										- 181 828	- 181 828	- 181 828	- 181 828	- 181 828	- 181 828	- 181 828	- 181 828	- 181 828	- 181 828	- 181 828	- 181 828	- 181 828
											- 190 536	- 190 536	- 190 536	- 190 536	- 190 536	- 190 536	- 190 536	- 190 536	- 190 536	- 190 536	- 190 536	- 190 536
												- 154 280	- 154 280	- 154 280	- 154 280	- 154 280	- 154 280	- 154 280	- 154 280	- 154 280	- 154 280	- 154 280
													712 414	712 414	712 414	712 414	712 414	712 414	712 414	712 414	712 414	712 414
														132 263	132 263	132 263	132 263	132 263	132 263	132 263	132 263	132 263
- 102 260	108 593	249 080	310 562	371 953	242 866	- 9 715	10 644	158 360	- 176 874	- 358 702	- 549 238	- 703 519	8 895	141 158	243 418	32 565	- 107 922	- 169 403	258 720	- 142 780	168 075	147 716
	6 333	255 413	565 975	937 928	1 180 794	1 171 080	1 181 724	1 340 084	1 163 209	804 507	255 269	- 448 250	- 439 355	- 298 196	- 54 778	- 22 213	- 130 134	- 299 538	- 40 818	- 183 597	- 15 522	132 194

Her vises premieavvik for SPK slik det blir amortisert pr år. De to nederste linjene viser øverst: årets amortisering u/AGA til føring på den nederste linjen vises Sum amortisert alle år.



Hovedoversikt Balansen	2002	2003
<b>EIENDELER</b>		
<b>Sum Anleggsmidler (A)</b>	<b>1 508 118 906</b>	<b>2 509 802 553</b>
Faste eiendommer og anlegg	364 011 923	1 246 969 237
Utstyr, maskiner og transportmidler	47 069 745	44 560 550
Utlån	282 264 580	272 612 110
Konserninterne langsiktige fordringer		
Aksjer og andeler	814 772 658	135 208 651
Pensjonsmidler	-	810 452 005
<b>Sum Omløpsmidler (B)</b>	<b>255 810 778</b>	<b>311 876 779</b>
Kortsiktige fordringer	57 306 000	65 559 975
Konserninterne kortsiktige fordringer		
Premieavvik (OM)	-	32 341 472
Aksjer og andeler	-	-
Sertifikater	-	-
Obligasjoner	11 583 152	11 030 535
Derivater (OM)		
Kasse og bankinnskudd	186 921 626	202 944 796
<b>Sum Eiendeler (C=A+B)</b>	<b>1 763 929 684</b>	<b>2 821 679 332</b>
<b>GJELD OG EGENKAPITAL</b>		
<b>Sum Egenkapital (D)</b>	<b>- 224 789 579</b>	<b>643 433 146</b>
Disposisjonsfond	3 306 003	5 131 107
Bundne driftsfond	39 229 277	36 521 035
Ubundne investeringsfond	17 554 050	26 330 528
Bundne investeringsfond	953 862	1 012 643
Regnskapsmessig mindreforbruk	-	-
Regnskapsmessig merforbruk	-	-
Udisponert i investeringsregnskapet		
Udekket i investeringsregnskapet	-	-
Kapitalkonto	- 254 627 751	606 953 340
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK, drift		
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK, investering		
Likviditetsreserve	- 31 205 019	- 32 515 505
<b>Gjeld:</b>		
<b>Sum Langsiktig gjeld (E)</b>	<b>1 828 496 775</b>	<b>1 982 093 826</b>
Pensjonsforpliktelse	-	982 668 959
Ihendehaverobligasjonslån	195 010 000	286 350 000
Sertifikatlån	-	-
Andre lån	1 633 486 775	713 074 867
Konsernintern langsiktig gjeld		
<b>Sum Kortsiktig gjeld (F)</b>	<b>160 222 488</b>	<b>196 152 360</b>
Kassakredittlån	-	-
Annen kortsiktig gjeld	159 119 105	196 152 360
Konsernintern kortsiktig gjeld		
Derivater (KG)		
Premieavvik (KG)	1 103 383	-
<b>Sum gjeld og egenkapital (G=D+E+F)</b>	<b>1 763 929 684</b>	<b>2 821 679 332</b>

Hovedoversikt Balansen	2004	2005
<b>EIENDELER</b>		
<b>Sum Anleggsmidler (A)</b>	<b>2 702 758 882</b>	<b>2 766 624 518</b>
Faste eiendommer og anlegg	1 307 266 331	1 300 285 521
Utstyr, maskiner og transportmidler	49 754 025	54 095 675
Utlån	277 183 988	284 764 635
Konserninterne langsiktige fordringer		
Aksjer og andeler	135 896 651	79 460 159
Pensjonsmidler	932 657 887	1 048 018 528
<b>Sum Omløpsmidler (B)</b>	<b>571 992 537</b>	<b>559 500 257</b>
Kortsiktige fordringer	71 777 582	70 335 940
Konserninterne kortsiktige fordringer		
Premieavvik (OM)	30 486 086	41 458 434
Aksjer og andeler	-	-
Sertifikater	-	-
Obligasjoner	248 973 181	251 671 062
Derivater (OM)		
Kasse og bankinnskudd	220 755 689	196 034 821
<b>Sum Eiendeler (C=A+B)</b>	<b>3 274 751 419</b>	<b>3 326 124 775</b>
<b>GJELD OG EGENKAPITAL</b>		
<b>Sum Egenkapital (D)</b>	<b>678 349 088</b>	<b>619 356 495</b>
Disposisjonsfond	5 478 446	4 700 389
Bundne driftsfond	44 058 220	45 754 011
Ubundne investeringsfond	23 402 628	24 707 152
Bundne investeringsfond	1 033 465	1 055 793
Regnskapsmessig mindreforbruk	-	-
Regnskapsmessig merforbruk	-	5 200 474
Udisponert i investeringsregnskapet	6 475 215	3 901 328
Udekket i investeringsregnskapet	-	
Kapitalkonto	625 176 492	572 591 393
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK, drift		
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK, investering		
Likviditetsreserve	- 27 275 377	- 28 153 096
<b>Gjeld:</b>		
<b>Sum Langsiktig gjeld (E)</b>	<b>2 175 833 268</b>	<b>2 281 231 493</b>
Pensjonsforpliktelse	1 103 105 119	1 202 631 391
Ihendehaverobligasjonslån	238 720 000	238 720 000
Sertifikatlån	-	-
Andre lån	834 008 149	839 880 102
Konsernintern langsiktig gjeld		
<b>Sum Kortsiktig gjeld (F)</b>	<b>420 569 063</b>	<b>425 536 787</b>
Kassakredittlån	-	-
Annen kortsiktig gjeld	420 569 063	425 536 787
Konsernintern kortsiktig gjeld		
Derivater (KG)		
Premieavvik (KG)	-	-
<b>Sum gjeld og egenkapital (G=D+E+F)</b>	<b>3 274 751 419</b>	<b>3 326 124 775</b>

Hovedoversikt Balansen	2006	2007
<b>EIENDELER</b>		
<b>Sum Anleggsmidler (A)</b>	<b>2 926 697 000</b>	<b>3 173 312 000</b>
Faste eiendommer og anlegg	1 321 871 000	1 410 066 000
Utstyr, maskiner og transportmidler	58 385 000	62 901 000
Utlån	237 301 000	237 663 000
Konserninterne langsiktige fordringer		
Aksjer og andeler	141 110 000	142 123 000
Pensjonsmidler	1 168 030 000	1 320 559 000
<b>Sum Omløpsmidler (B)</b>	<b>687 656 000</b>	<b>678 816 000</b>
Kortsiktige fordringer	89 613 000	78 470 000
Konserninterne kortsiktige fordringer		
Premieavvik (OM)	74 467 000	113 832 000
Aksjer og andeler	-	-
Sertifikater	-	-
Obligasjoner	253 120 000	150 601 000
Derivater (OM)		
Kasse og bankinnskudd	270 456 000	335 913 000
<b>Sum Eiendeler (C=A+B)</b>	<b>3 614 353 000</b>	<b>3 852 128 000</b>
<b>GJELD OG EGENKAPITAL</b>		
<b>Sum Egenkapital (D)</b>	<b>706 587 000</b>	<b>703 413 000</b>
Disposisjonsfond	39 232 000	39 129 000
Bundne driftsfond	63 195 000	62 248 000
Ubundne investeringsfond	34 347 000	24 057 000
Bundne investeringsfond	1 088 000	1 173 000
Regnskapsmessig mindreforbruk	15 032 000	-
Regnskapsmessig merforbruk	-	- 23 766 000
Udisponert i investeringsregnskapet	-	-
Udekket i investeringsregnskapet	-	- 7 063 000
Kapitalkonto	581 976 000	635 419 000
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK, drift		
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK, investering		
Likviditetsreserve	- 28 283 000	- 27 784 000
<b>Gjeld:</b>		
<b>Sum Langsiktig gjeld (E)</b>	<b>2 445 762 000</b>	<b>2 680 962 000</b>
Pensjonsforpliktelse	1 326 357 000	1 446 388 000
Ihendehaverobligasjonslån	788 988 000	650 268 000
Sertifikatlån	-	-
Andre lån	330 417 000	584 306 000
Konsernintern langsiktig gjeld		
<b>Sum Kortsiktig gjeld (F)</b>	<b>462 004 000</b>	<b>467 753 000</b>
Kassakredittlån	-	-
Annen kortsiktig gjeld	462 004 000	467 753 000
Konsernintern kortsiktig gjeld		
Derivater (KG)		
Premieavvik (KG)	-	-
<b>Sum gjeld og egenkapital (G=D+E+F)</b>	<b>3 614 353 000</b>	<b>3 852 128 000</b>

<b>Hovedoversikt Balansen</b>	<b>2008</b>	<b>2009</b>
<b>EIENDELER</b>		
<b>Sum Anleggsmidler (A)</b>	<b>3 521 214 000</b>	<b>3 819 207 000</b>
Faste eiendommer og anlegg	1 559 955 000	1 681 855 000
Utstyr, maskiner og transportmidler	63 438 000	64 046 000
Utlån	251 611 000	261 714 000
Konserninterne langsiktige fordringer		
Aksjer og andeler	146 628 000	148 107 000
Pensjonsmidler	1 499 582 000	1 663 485 000
<b>Sum Omløpsmidler (B)</b>	<b>626 849 000</b>	<b>574 311 000</b>
Kortsiktige fordringer	82 814 000	165 937 000
Konserninterne kortsiktige fordringer		
Premieavvik (OM)	158 960 000	180 575 000
Aksjer og andeler	-	-
Sertifikater	-	-
Obligasjoner	37 447 000	-
Derivater (OM)		
Kasse og bankinnskudd	347 628 000	227 799 000
<b>Sum Eiendeler (C=A+B)</b>	<b>4 148 063 000</b>	<b>4 393 518 000</b>
<b>GJELD OG EGENKAPITAL</b>		
<b>Sum Egenkapital (D)</b>	<b>761 606 000</b>	<b>778 992 000</b>
Disposisjonsfond	73 602 000	10 376 000
Bundne driftsfond	66 610 000	66 959 000
Ubundne investeringsfond	13 224 000	5 193 000
Bundne investeringsfond	1 245 000	2 901 000
Regnskapsmessig mindreforbruk	-	-
Regnskapsmessig merforbruk	- 66 122 000	- 32 957 000
Udisponert i investeringsregnskapet	-	-
Udekket i investeringsregnskapet	- 17 124 000	- 4 683 000
Kapitalkonto	717 925 000	731 203 000
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK, drift	-	-
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK, investering	-	-
Likviditetsreserve	- 27 754 000	-
<b>Gjeld:</b>		
<b>Sum Langsiktig gjeld (E)</b>	<b>2 886 383 000</b>	<b>3 251 980 000</b>
Pensjonsforpliktelse	1 588 555 000	1 743 720 000
Ihendehaverobligasjonslån	650 268 000	750 268 000
Sertifikatlån	-	212 908 000
Andre lån	647 560 000	545 084 000
Konsernintern langsiktig gjeld		
<b>Sum Kortsiktig gjeld (F)</b>	<b>500 077 000</b>	<b>362 543 000</b>
Kassakredittlån	-	-
Annen kortsiktig gjeld	500 077 000	362 543 000
Konsernintern kortsiktig gjeld		
Derivater (KG)		
Premieavvik (KG)	-	-
<b>Sum gjeld og egenkapital (G=D+E+F)</b>	<b>4 148 066 000</b>	<b>4 393 515 000</b>



<b>Hovedoversikt Balansen</b>	<b>2010</b>	<b>2011</b>
<b>EIENDELER</b>		
<b>Sum Anleggsmidler (A)</b>	<b>4 114 025 000</b>	<b>4 256 666 000</b>
Faste eiendommer og anlegg	1 816 335 000	1 893 011 000
Utstyr, maskiner og transportmidler	58 607 000	64 092 000
Utlån	270 811 000	287 264 000
Konserninterne langsiktige fordringer		
Aksjer og andeler	151 579 000	157 373 000
Pensjonsmidler	1 816 693 000	1 854 926 000
<b>Sum Omløpsmidler (B)</b>	<b>580 751 000</b>	<b>518 954 000</b>
Kortsiktige fordringer	149 379 000	165 334 000
Konserninterne kortsiktige fordringer		
Premieavvik (OM)	189 607 000	196 440 000
Aksjer og andeler		
Sertifikater		
Obligasjoner		
Derivater (OM)		
Kasse og bankinnskudd	241 765 000	157 180 000
<b>Sum Eiendeler (C=A+B)</b>	<b>4 694 776 000</b>	<b>4 775 620 000</b>
<b>GJELD OG EGENKAPITAL</b>		
<b>Sum Egenkapital (D)</b>	<b>779 670 000</b>	<b>469 949 000</b>
Disposisjonsfond	4 369 000	4 369 000
Bundne driftsfond	65 163 000	68 273 000
Ubundne investeringsfond	11 960 000	2 974 000
Bundne investeringsfond	9 893 000	13 564 000
Regnskapsmessig mindreforbruk	0	0
Regnskapsmessig merforbruk	-49 719 000	-47 954 000
Udisponert i investeringsregnskapet	0	0
Udekket i investeringsregnskapet	0	0
Kapitalkonto	738 004 000	428 723 000
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK, drift	0	0
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK, investering	0	0
Likviditetsreserve	0	0
<b>Gjeld:</b>		
<b>Sum Langsiktig gjeld (E)</b>	<b>3 550 911 000</b>	<b>3 984 440 000</b>
Pensjonsforpliktelse	1 892 523 000	2 244 826 000
Ihendehaverobligasjonslån	750 268 000	750 268 000
Sertifikatlån	26 053 000	76 053 000
Andre lån	882 067 000	913 293 000
Konsernintern langsiktig gjeld		
<b>Sum Kortsiktig gjeld (F)</b>	<b>364 195 000</b>	<b>321 232 000</b>
Kassakredittlån		27 448 000
Annen kortsiktig gjeld	364 195 000	291 140 000
Konsernintern kortsiktig gjeld		
Derivater (KG)		
Premieavvik (KG)		2 644 000
<b>Sum gjeld og egenkapital (G=D+E+F)</b>	<b>4 694 776 000</b>	<b>4 775 621 000</b>

Hovedoversikt Balansen	2012	2013
<b>EIENDELER</b>		
<b>Sum Anleggsmidler (A)</b>	<b>4 532 308 000</b>	<b>4 936 804 000</b>
Faste eiendommer og anlegg	1 985 051 000	2 171 037 000
Utstyr, maskiner og transportmidler	68 599 000	75 750 000
Utlån	316 888 000	336 916 000
Konserninterne langsiktige fordringer	0	0
Aksjer og andeler	165 032 000	166 013 000
Pensjonsmidler	1 996 738 000	2 187 088 000
<b>Sum Omløpsmidler (B)</b>	<b>537 575 000</b>	<b>553 072 000</b>
Kortsiktige fordringer	183 704 000	177 242 000
Konserninterne kortsiktige fordringer	0	0
Premieavvik (OM)	224 652 000	235 707 000
Aksjer og andeler	0	0
Sertifikater	0	0
Obligasjoner	0	0
Derivater (OM)		
Kasse og bankinnskudd	129 219 000	140 123 000
<b>Sum Eiendeler (C=A+B)</b>	<b>5 069 883 000</b>	<b>5 489 876 000</b>
<b>GJELD OG EGENKAPITAL</b>		
<b>Sum Egenkapital (D)</b>	<b>314 165 000</b>	<b>254 675 000</b>
Disposisjonsfond	4 369 000	4 369 000
Bundne driftsfond	68 051 000	73 632 000
Ubundne investeringsfond	0	289 000
Bundne investeringsfond	11 318 000	16 891 000
Regnskapsmessig mindreforbruk	0	0
Regnskapsmessig merforbruk	-63 144 000	-100 038 000
Udisponert i investeringsregnskapet	0	0
Udekket i investeringsregnskapet	0	0
Kapitalkonto	293 571 000	259 532 000
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK, drift	0	0
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK, investering	0	0
Likviditetsreserve	0	0
<b>Gjeld:</b>		
<b>Sum Langsiktig gjeld (E)</b>	<b>4 333 829 000</b>	<b>4 821 408 000</b>
Pensjonsforpliktelse	2 504 166 000	2 755 163 000
Ihendehaverobligasjonslån	750 268 000	650 268 000
Sertifikatlån	76 053 000	76 000 000
Andre lån	1 003 342 000	1 339 977 000
Konsernintern langsiktig gjeld		
<b>Sum Kortsiktig gjeld (F)</b>	<b>421 890 000</b>	<b>413 790 000</b>
Kassakredittlån	97 781 000	74 557 000
Annen kortsiktig gjeld	319 593 000	332 952 000
Konsernintern kortsiktig gjeld		
Derivater (KG)		
Premieavvik (KG)	4 516 000	6 281 000
<b>Sum gjeld og egenkapital (G=D+E+F)</b>	<b>5 069 884 000</b>	<b>5 489 873 000</b>

Hovedoversikt Balansen	2014	2015	2016
<b>EIENDELER</b>			
<b>Sum Anleggsmidler (A)</b>	<b>5 220 180 000</b>	<b>5 427 679 000</b>	<b>5 437 740 000</b>
Faste eiendommer og anlegg	2 221 545 000	2 237 935 000	2 221 322 000
Utstyr, maskiner og transportmidler	78 381 000	86 248 000	85 921 000
Utlån	342 817 000	331 694 000	311 680 000
Konserninterne langsiktige fordringer	0	0	0
Aksjer og andeler	183 982 000	190 917 000	201 303 000
Pensjonsmidler	2 393 455 000	2 580 885 000	2 617 514 000
<b>Sum Omløpsmidler (B)</b>	<b>525 377 000</b>	<b>510 163 000</b>	<b>676 751 000</b>
Kortsiktige fordringer	175 177 000	174 148 000	179 947 000
Konserninterne kortsiktige fordringer	0	0	0
Premieavvik (OM)	232 464 000	222 385 000	224 270 000
Aksjer og andeler	0	0	0
Sertifikater	0	0	0
Obligasjoner	0	0	0
Derivater (OM)	0	0	0
Kasse og bankinnskudd	117 736 000	113 630 000	272 534 000
<b>Sum Eiendeler (C=A+B)</b>	<b>5 745 557 000</b>	<b>5 937 842 000</b>	<b>6 114 491 000</b>
<b>GJELD OG EGENKAPITAL</b>			
<b>Sum Egenkapital (D)</b>	<b>223 933 000</b>	<b>420 774 000</b>	<b>549 133 000</b>
Disposisjonsfond	4 369 000	4 369 000	4 369 000
Bundne driftsfond	67 939 000	54 204 000	57 179 000
Ubundne investeringsfond	0	0	26 149 000
Bundne investeringsfond	16 126 000	15 962 000	21 238 000
Regnskapsmessig mindreforbruk	0	35 081 000	0
Regnskapsmessig merforbruk	-163 359 000	-138 359 000	21 510 000
Udisponert i investeringsregnskapet	0	0	0
Udekket i investeringsregnskapet	0	0	0
Kapitalkonto	298 858 000	449 517 000	418 688 000
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK	0	0	0
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK	0	0	0
Likviditetsreserve	0	0	0
<b>Gjeld:</b>			
<b>Sum Langsiktig gjeld (E)</b>	<b>5 105 512 000</b>	<b>5 132 162 000</b>	<b>5 202 122 000</b>
Pensjonsforpliktelse	2 919 379 000	3 016 526 000	3 116 922 000
Ihendehaverobligasjonslån	619 775 000	619 775 000	69 507 000
Sertifikatlån	0	0	76 000 000
Andre lån	1 566 358 000	1 495 861 000	1 939 693 000
Konsernintern langsiktig gjeld			
<b>Sum Kortsiktig gjeld (F)</b>	<b>416 111 000</b>	<b>384 904 000</b>	<b>363 237 000</b>
Kassakredittlån	111 135 000	35 629 000	62 748 000
Annen kortsiktig gjeld	298 089 000	348 881 000	301 142 000
Konsernintern kortsiktig gjeld			
Derivater (KG)			
Premieavvik (KG)	6 887 000	394 000	-653 000
<b>Sum gjeld og egenkapital (G=D+E+F)</b>	<b>5 745 556 000</b>	<b>5 937 840 000</b>	<b>6 114 492 000</b>

### **Faktaspørsmål:**

1. Hva jobber du med?
2. Hvilken erfaring har du med kommunal økonomi?

### **Introduksjonsspørsmål:**

1. Hva tenker du på når du hører begrepet *premieavvik*
2. Hva tenker du om regelverksendringen som trådte i kraft i 2002?

### **Overgangsspørsmål:**

1. Hvordan har din erfaring vært med premieavviket og de eventuelle likviditetsproblemene dette kan ha skapt?

### **Nøkkelspørsmål:**

1. Når det gjelder innføringen av premieavvik i 2002, føler du den har hatt ønsket effekt?
2. Se bort ifra netto driftsresultat, hvilke konsekvenser har premieavviket hatt for Haugesund kommune.
3. I vårt tallmateriale har vi sett at positivt premieavvik gir et svakere netto driftsresultat, i din erfaring er dette noe som tas hensyn til når kommunens budsjett utformes og vedtas?
4. Hvilke tiltak har kommunen gjort for å sikre seg mot en eventuell likviditetsmessig krise som følge av premieavviket.
5. Sett at det var du som skulle lage en strategi for kommunen, ville du valgt nåværende regnskapsføring av pensjon eller gått tilbake til ordningen som var før 2002?
6. Tror du premieavviket har hatt en rolle å si for Haugesund kommunes langvarige opphold på ROBEK-listen?
7. Er det mulig at kommunen hadde havnet på ROBEK- listen tidligere dersom driftsregnskapet hadde vist faktisk innbetalt premie, og netto driftsresultat hadde gjenspeilet ett mer riktig bilde av kommunens tilgang til og bruk av midler?

### **Ekstra:**

1. Balansen og premieavvik
2. 2 alternativer ved kostnadsføring av premieavviket. Tenker vi rett?